PIERRE CHARLES



MOLITVA SVIH ČASOVA - I.

„VRELO ŽIVOTA“



KNJIŽNICA ZA DUHOVNI ŽIVOT
KNJIGA DRUGA

PIERRE CHARLES, D. I.

MOLITVA SVIH ČASOVA

I SERIJA OD TRIDESET I TRI RAZMATRANJA

PREVEO
DR. ĐURO GRAČANIN

SARAJEVO

NADBISKUPSKI ORDINARIJAT VRHBOSANSKI

Br. 528/935. L. S.

IMPRIMATUR!

Sarajevo, 1. ožujka 1935.

✝ Ivan,
nadbiskup s. r.

»NOVA TISKARA« VRČEK I DR.

UVOD

»La prière de toutes les heures« »Molitva svih časova«, što ju je pred nekoliko godina napisao belgijski Isusovac Pierre Charles spada među najčitanija djela duhovne literature.

Samoga francuskog originala raspačano je dosad oko sto hiljada primjeraka — a to je velik uspjeh u zemljama, gdje svaki tjedan izlazi nekoliko desetaka knjiga duhovnog sadržaja. Dokaz njegove vrijednost jest također to, što je u ovako kratko vrijeme prevedeno na mnoge jezike, koliko je prevodiocu poznato na: engleski, talijanski, njemački, mađarski i poljski, a možda i neke druge.

Njemački prevodilac naziva je drugom »Filotejom« ali to je samo djelomično ispravna oznaka, jer Filoteja zbog svog jezika i svog načina obradbe nije za nas više ono, što je bila za njezine suvremenike. U ovom pogledu Pierre Charles nam je mnogo bliži. On je zahvatio u naš današnji život, u život kojim mi živimo; u njegovu bijedu, njegove slabosti, da ih svojim jednostavnim, a istodobno vanredno profinjenim načinom privede Spasitelju — našem Učitelju i našem Bogu.

Uvjereni smo stoga, da će ovaj prvi svezak, — za kojim će, nadamo se slijediti doskora i druga dva — osvojiti naše čitatelje, potaći ih da se više približe izvoru života, Isusu — hrani duša naših.

Uredništvo »Vrela Života«.

PREDGOVOR PRVOM IZDANJU

Gloria tibi Domine!
Slava Tebi Gospodine!

Staviti svoju molitvu pokraj svoga života, pa makar i posve blizu, to znači staviti kvasac kraj tjesta i ključ upravo mimo brave.

Naš se kršćanski život mora prožeti molitvom. On je dakle sposoban, usprkos tome što izgleda običan i što se izvana malo ističe, da bude božanski.

Ugovorena svečanost, tim samim što je unaprijed htijena i određena, baca na našu pobožnost jednu hladnu sjenu i kao neku vrstu neopipljive laži. Mnogi, zato što se nisu usudili biti prema Bogu onakvi kakve ih je Bog stvorio, nisu upoznali života umne molitve, što se napaja svijetlom iskrenošću. Pretjerana briga da budu ispravni uništila je u njima sreću što je daje iskreno držanje. Oni nisu imali svete smionosti, da se povjere stvarnosti i Bogu koji je njezin gospodar, i brinuli su se naročito, da ne pogriješe proti kakvom potankom i suhoparnom formularu.

Danas međutim običaj čestog pričešćivanja, vodeći kršćane svagdanjem Bogu, rastvara pomalo u savjestima mnoge veličanstvene predrasude. Svaki-

danji se naime Bog miješa u dnevne događaje, u onu masu što mora da pješači među malim brigama i neugodnostima; on se miješa među njih kao što se nekoć miješao među zaprašenu djecu nazaretsku, bezimenu galilejsku rulju, one tisuće vrlo običnih seljaka, među kojima je on sijao vijest svojih blaženstava.

Zašto se naša molitva ne bi sastojala u tome, da sve svjesnije i sve mirnije surađujemo sa šutljivom milošću i tako posvećujemo ovaj život koji nam Bog daje i koga moramo božanski ljubiti?

Ima ih koji kažu: kad kleknem na molitvu pred Bogom, otpuštam sve ostalo... i kad govorim svome Gospodinu, dokinem brzo tri četvrtine svoga običnog riječnika; tražim najrеđe riječi i izbjegavam da spominjem obične stvari; pretvaram se, kao da sam drugačiji, ne usuđujem mu se reći da me glava boli zbog vjetra što puše sa sjevera ili da me umorne hodočasničke noge bolno peku u mojim odveć tijesnim cipelama.

Čemu ova poganska bojažljivost? I treba li se skrivati, pretvarati pred bistvenom Istinom? Zar on nije na svadbi u Kani popravio jednu nepredviđavnost, koja nije bila baš tragična? Zar on nije preporučio, posve jednostavno, Jairu da dadne jesti svome malom jedva uskrslom djetetu? Zar on nije požalio, kad je bio primljen kod Simona Farizeja, što su propustili da ga kao gosta dočekaju zagrljajem, da mu dadnu vode za noge i mirisa za kose?...

Stoga, moj brate po krštenju, ako u ovoj »molitvi svih časova« otkriješ vrlo priprostih riječi i stvari, ne sablažnjuj se nad tim, kao da je to nedostatak poštovanja i nemoj ih potjerati kao što se nametljivci tjeraju. Te se priproste i svakidanje stvari nalaze u kući Oca, u kojoj je samo svaka naša ponosna namještenost smiješna i deplasirana. Bog neba i zemlje; Riječ koja je stvorila sve što jest, koja podržava sve svojom moći; Otac, Sin i Duh nisu ništa odbacili od onoga što su stvorili — *nihil eorum odisti quae fecisti ništa nisi mrzio od onog što si učinio* — i izmirit se sa svom stvarnošću, to je naša prva i zadnja dužnost. Mala djeca što uče abecedu, počinju nastavu sa znakom križa, ona u ime Oca, Sina i Duha Svetoga pjevaju čitav sat: dva puta dva su četiri. U ime Presvetog Trojstva domaćica reže veliki okrugli kruh, koji ona prekriži vrhom svoga noža; i opet u ime triju božanskih osoba i prekriživši se kršćanin pije čašu vode ili jede kolač. A ako se naše uši vrijeđaju kad čuju da se Bog miješa u male geste nas prolaznih mravi, to je očit dokaz da mi još nismo razumjeli šta smo i šta je naš život.

Držali smo, da je nepotrebno bilo dati ovim »molitvama svih časova« kakvu dialektičku okosnicu i razdijeliti ih na uvode, točke itd. Nijesmo dapače htjeli da ih poredamo kakvim posve stalnim redom. Ure u životu ljudi ne pokoravaju se apsolutnim zakonima i kreposti nam ne postaju potrebne jedna po jedna, kako su učeno poredane u kakvom teološkom

djelu. Dobrohotni čitalac primjetiti će uostalom, da se misao u ovome djelu ne razvija na sreću i da se osjećaji ne miješaju u kakvoj zbrci. To što smo željeli — a u čemu smo sigurno slabo uspjeli — to je, da izravnamo puteve Duha, onoga Duha koji ostaje vrhovni gospodar svoga djelovanja i koga nitko ne može vezati strogim metodama. Pokazati da je Bog blizu — *Dominus enim prope est* — to znači nastaviti djelo apostola i tumačiti vječno poslanstvo.

Tekst svetog Pisma uzimat je u ovim stranicama samo kao pomoćnik pobožnosti. Bellarmin je jednoč vrlo jasno rekao da se sveto Pismo mora razumjeti po duhu koji ga je nadahnuo, to jest po Duhu Svetome — *Omnis Scriptura eo spiritu debet intelligi quo scripta est, id est Spiritu Sancto.* — Dopušteno je bez sumnje pabirčiti u svetom tekstu ili listovima misala ono, što nas poziva na razmišljanje ili potiče na molitvu. Sveti Oci nisu drugačije radili i sveta Crkva nam na isti način pruža one aluzije i prilagođivanja u pristupima i antifonama. Djeca imadu pravo da govore jezikom svoje majke. Ona imaju dapače pravo misliti, da je pod nadahnutim riječima Bog sakrio svjetlost i poduku; i, vodeći dakako računa o neprevarljivoj odluci Crkve, oni mogu otkriti u svetom Pismu velike utjehe, koje im pisac Nasljedovanja Kristovog, iza tolikih drugih, savjetuje da traže i koje im je Duh, Otac siromaha pripravio u tajnosti.

I.

Ubi caput reclinet.
Gdje da glavu nasloni.

On traži da se odmori gdjegod u zatišju jedne jake i budne ljubavi; on gleda kako bi mogao spavati u miru, daleko od svjetine što buči i od njene zaglušne vike; on traži dušu, koja bi ga primila i koja bila bi sretna da može nad njim bdjeti; dušu kojoj bi drago bilo da ga posjeduje, dapače i onda kad je on nepomičan, šutljiv i kao zadrijemao, dušu gostoljubivu i odanu, koja bi mu bila sigurno utočište — *ubi caput reclinet, gdje da glavu nasloni* — i na kojoj bi njegova umornost mogla da počine.

On traži takvu dušu, ali je gotovo nikako ne nalazi, jer većina je ljudi odveć zaokupljena sama sobom, a da bi nalazila svoju sreću u počinku što ga njihov Bog, kad je u njima, tako slatko osjeća. Mi hoćemo da nam se govori. Sve što odveć dugo šuti umara nas i šutnja nam se čini prazna i mi ne razumijemo kako to, da Bog ne govori. Naša je vjera preslaba a da bi vjerovali, da je on prisutan, da djeluje, da je Bog i onda kad spava i dok ostaje nepomičan.

Gdje da glavu nasloni. — On traži dušu punu sočnih i čvrstih kreposti, dušu koja ne bi imala ništa opora ni ukočena, a ipak stalnu i čvrstu, to jest dušu

koja bez opiranja pristaje na njegovu volju i koja se ne smotava sama u se, da se mogne oprijeti svakoj molbi njegove milosti. *Super cervical dormiens, spavajući na jastuku* — dušu blagu i poslušnu poput jastučića veslača u čamcu apostola, dušu koja umije da zaboravi na se i da se prilagodi, koja zna biti gipka i dati samu sebe.

Ja sam pun sama sebe, hrapav sam i surov, vrijeđam druge i otresit sam prema njima, kod mene nema blagonaklonosti ni prave dobrote. A naročito ja mu ne dam da se odmara na meni i u meni. Da se mogne na meni odmarati, morao bih izbjegavati nagle skokove i drmanje, a sa mnom potresa dobro kao i zlo. Dobre želje, što su u meni posve su izmiješane s ljudskim žarom, i kad hoću da ga jednostavno poslušam, zanos moga oduševljenja odvede me gotovo uvijek dalje nego je trebalo ići. Ja se zanosim planovima, stvaram divne programe o svom posvećenju, određujem si unaprijed ideal kreposti, koji me upravo očarava, a da gotovo nikad ne procijedim svoju želju kroz njegovu volju ili da ispravim svoje poglede njegovim — *non omnis affectio quae videdur bona statim est sequenda, ne treba odmah slijediti svaku želju, koja se čini da je dobra.*

Stoga, od svih ovih lijepih programa, od svih ovih odluka naivno izvrsnih, ostaju doskora samo nutarnja razočaranja, skrivene boli i zla srdžba proti samome sebi, nemoćan prezir koji nema ništa kršćanskoga. — *Ubi caput reclinet.* — Zar će on u toj duši

naći sigurno i drago utočište? Zar će na taj jastučić, tako pun zemaljskih i raznoličnih stvari, moći počinuti njegova božanska glava? Zar ne bi bilo potrebno, da mu se pripravi mjesto za počinak, čuvati nutarnji mir, posavjetovati se uvijek s njegovim Duhom prije nego prihvatimo i jednu dobru želju? Kreposni su planovi i programi o popravljanju potrebni, ali da oni ne budu puko zabavljanje i obmana, oni se moraju osnivati na potpunom nutarnjem odricanju i potpunoj, slatkoj spremnosti da pristanemo na sve što Providnost Božija hoće od nas. Gospodine, daj mi oblik, koji si ti izabrao za me; neću ništa prije nego ti to hoćeš i bit će mi dosta, ako uvijek budem sličan tvojoj želji.

Gdje da glavu nasloni. — Ja ga ne mogu ostaviti vani, izložena vjetru, u prašini ceste ili noćnoj rosi; ne mogu pustiti da na kamenu počiva njegova siromašna božanska glava i da ona bude sva orošena noćnom vlagom, prije nego što je nakvasi krvavi znoj. — *Caput meum plenum est rore, Glava moja puna je rose.* — Moja duša mora biti za nj obitavalište sabranosti, u kome se kao po svetištu stupa pridržanim koracima; u kome se, kao kraj onih što spavaju, govori tihim glasom. Razlog za sabranost — a i najbolji način da je stečemo — to je beskrajno i ljubavlju prožeto poštovanje, što ga moramo imati prema Bogu koji u nama počiva. — *Mansionem apud eum faciemus, nastanit ćemo se kod njega.* — Zato je sabranost kao djelo vjere i Duh sam Kristov mo-

ra je unijeti u naše duše. Sabranost što se sastoji od šutnje i čekanja, jer kraj njeg se ne bdije kao kraj mrtvaca, nego kao kraj onog, koji je slavno uskrsnuo. Uz njeg se bdije srcem što gori od želje, sa spoznajom, da on pobjeđuje svaku tamu i da je njegovo jutro kao podne, i da u svom času, kad bude to htio, on će se naglo probuditi iz svoje prividne i prolazne nepomičnosti; i da će ga tada sve oči vidjeti... *et qui eum pupugerunt, i oni koji su ga napadali.* Sabranost, što se sastoji od šutnje i čekanja i ljubavi, ljubavi koja se klanja i zahvaljuje. Sabranost je počast i kao val mirisnog tamjana iz kadionice. A zašto mi je ona tako teška, ako ne zato, što je moja duša još puna stranih i bučnih briga, nedozvoljenih osjećaja, koji odveć zahtijevaju, osjećaja posve prostih i niskih? Sve bi moje ljubavi morale biti usredotočene i sljevene u jednu, ali ja sam se istrgao u nutarnjem neredu, i zbog moje nesređenosti i moga nereda, on ne može da mirno počine u meni.

A ipak, Bože moj, meni nije svejedno ono, što ti želiš, nisam nepomičan i hladan pred tvojim željama, i ja bih htio da zaslužim vječni blagoslov onih, što su ti otvorili svoja vrata i primili te kad su te vidjeli bez skloništa — *Hospes eram et collegistis me, gost sam bio i primili ste me.* — Jer kad tebe primimo, mi nađemo opet sami sebe i odmor, koji ti mi pripravljamo, prodire tvojim nevidljivim dodirom i u nas same, ti nam ga daješ kao nagradu. I kad ti možeš da u miru kod nas počivaš, naša siromašna

glava može tada također da se smiri i da potjera svoje nepovjerenje... *in pace sunt ea quae possidet, u miru je ono što posjeduje.*

Gospodine, ti dobro znaš, da naše početne dobre sklonosti dolaze uvijek od tebe i da bez tvoje pomoći mi ti se nikad ne bi mogli svidjeti — *tibi sine te placere non possumus.* — Saberi dušu moju, koja hoće da te primi, i ostanimo jedan u drugom, zarobljenici iste božanske ljubavi, ljubavi kojom me ti ljubiš i ljubavi što je u meni stvara milost tvoja. Daj da izvan tebe ne imadnem nikakve želje; daj da tebe uvijek još više volim nego sve tvoje darove. Pa ako ti se svidi da šutiš u meni ili da ostaneš nepomičan, dugo kao u grobu, daj mi dosta vjerskog duha da primim tvoj način djelovanja i da ga volim kao što se voli jedna posebna naklonost i da mu se veselim *ad diem aeternum, do u vječni dan.*

II.

Coenabo cum illo.
Večerat ću s njime.

On je to sam rekao; mi se nikad ne bi usudili težiti za tako tijesnim prijateljstvom. On je rekao da će doći. *Veniam, doći ću* — kao oni koji žele i koji odgovaraju kad ih se zove; i da će sjesti za naš siromašni drveni sto, da uzme s nama večernji objed. taj objed što se lagano produžuje u tišinu i šutnju noći, u sate pune povjerljive nježnosti i čistog prijateljevanja. I treba da se naučimo tako ga poznavati, njega Krista, što *počiva* i smiruje; povečernjega gosta, kad se velika svečanost kričave svjetlosti utrnula i kad priroda govori pridržanim glasom, kao da šapuće velike tajne.

Večerat ću s njime. — Večerat ću s njime, kao što su to nekoć oni učinili u zaseoku Emausa; kao što su njegovi činili u blagovaonici posljednje večere, onda kad ga je njegova ljubav, dok su sva vrata bila zatvorena — *ianuis clausis* — dovela među njih; kao što su učinili njegovi vjerni prijatelji iz Betanije; kao što su činili iza njih svi njihovi nasljednici mistici. Za tu božansku Večeru, ja, koji ništa nemam, koji sam siromah i prosjak, ponuditi ću mu svoje svakidanje djelo, jer je to ono, što on prima i ono čime on hoće da hrani svoju spasiteljsku ljubav. — *Ego cibo*

invisibili qui ab hominibus videri non potest, utor, ja uzimam nevidljivu hranu, koje ljudi ne mogu vidjeti. — Njegova nevidljiva hrana, to je savršeno ispunjena volja njegova Oca. — *Meus cibus est, ut faciam volutatem ejus qui misit me. Moje je jelo, da činim volju onoga koji me je poslao.* — I sve što se u meni podudara s voljom Božjom i sve što se zove strpljivost, blagost, neustrašivost, odricanje, ravnodušnost, sve to može mu biti ponuđeno, sve moje slabašne i krhke kreposti, nadahnute milošću, sve što je niklo na mojim čednim brazdama. — Gospodine, moja je hrana mršava, ja sam tako malo mislio da sačuvam ovu vrhunaravnu hranu, i stid me je ovoga što pružam: zbog svoje nesmotrenosti zapao sam u bijedu... — Donesi... donesi samo, pa makar to ne bilo nego nekoliko ječmenih kruhova i dvije male ribe. Moj nevidljivi blagoslov umnožava darove i ja od onoga što mi se prepušta nikad nisam ništa prezreo. — Gospodine, ne usuđujem se, da ti ponudim ostatke ljubavi, koju su drugi već načeli. Bio sam pustio jedan dio svoga života kao plijen vragu i sebičnosti, kako da se usudim staviti preda te na sto ono, što ljudi nisu htjeli?... Donesi... donesi samo; uz uvjet da danas tvoj dar bude iskren i da ništa ne htjedneš potajno za se ostaviti. U blagovaoni posljednje večere ponudili su mi, kad sam zatražio, *ostatak* pržene ribe — *partem piscis assi.* — Shvati tajnu, što se krije u svakoj riječi moga Evanđelja i ne budi manje jednostavan i većih zahtjeva nego su bili tvoji prvi oci u vjeri.

Gospodine, ja ti donosim sve što imam i svoju iskrenu želju da ti nikad ništa ne uskratim; ali na božansku večeru, što se ponavlja svaku veče u duši koja ti služi, šta donosiš ti, divni i dobri moj Goste?

Šta on donosi? On donosi svoj razgovor, svijetlo i toplinu svojih riječi; on donosi zamamne riječi, koje nas zauvijek vežu uza nj. Da, Gospodine, govori mi, govori mi *o sebi,* jer to je ono što me odmara. Umorilo me je već to, što uvijek govorim o sebi i onome što se na me odnosi, kao da bi ja jedini bio zanimljiv i kao da bi moja osoba, a ne tvoja, bila alfa i omega svih stvari. Reci mi šta ti ćutiš, šta ti osjećaš, šta ti želiš, šta ti voliš. Pripovjedaj mi, do u pojedinosti šta si učinio i šta još kaniš učiniti, reci mi to blago, povjerljivo, meni siromašnom otkupljeniku; nauči me Marijinu ulogu u Betaniji pa da umjednem napokon slušati te, kad samo o sebi govoriš!

I on će mi pripovijedati svoj život sakriven u meni i sva nastojanja, svu božansku strategiju, koju je razvio, da me predobije. Pripovijedat će mi moj život gledan s njegovoga stajališta, i koliko je puta morao ponovno započimati posao, koga su mu moje ludosti oteščavale; i zašto, usprkos tolikih razočaranja i toliko neuspjeha, on nije prestao da ide za mnom i da me predobiva. O moj život, moj jadni ljudski život, koga tako nazrijevam; moj život, koga mi Bog pripovijeda i u kome nema više ništa svjetskoga, jer sve u njemu govori o njegovoj ljubavi; moj život, koji mi se pokazuje kao neki božanski

uspjeh, jer on evo ima njega svaku veče kao gosta! Prihvaćam sve, ne tužim se više ni zbog čega; pa i sjećanje na moje pogreške postaje mi slatko, jer ga je moj Spasitelj posvetio. — *Semper et ubique gratias agere, uvijek se i svagdje zahvaljivati.*

I govorit će mi također o svojim planovima i poteškoćama, koje sreta i o načinu, na koji on misli svladati ih. On će me uputiti u veliku tajnu svoga djelovanja ovdje na zemlji, a ja ću mu dati sve što imam, tješit ću ga ponizno kad uspomena na gorčine što ih je podnio smrkne njegove oči Dobroga Pastira. Reći će mi šta veoma želi: imam i drugih ovaca, koje još nijesu u mome ovčinjaku, *et illas oportet me adducere, i njih treba da dovedem* — i moram da ih pohvatam i dovedem. Gospodine, govori mi o tim ovcama; daj mi veliku apostolsku dušu.

Rogate Dominum messis, molite Gospodara žetve. — Žito se bijeli po poljima, zaklinjite gospodara poljâ da pošalje žeteoce. Gospodine, govori mi o tvojim mističnim klasovima i nek moja ruka postane nestrpljiva što već ne može da pograbi za srp.

Vigilate et orate, bdijte i molite. — Treba bdjeti, treba moliti dok ja trpim i okajavam i da napast ne uništi nade što ih u vas stavljam. Gdje su oni što pristaju da bdiju sa mnom jedan sat? — Gospodine, govori mi o tvojoj samoći i o tvojoj napuštenosti, poduči me — *tu mihi loquere solus, ti mi jedini govori* — izloži mi potanko tvoju volju, ja ću te slušati kako govoriš u tišini dok dan se spušta i du-

lje se sjene moga života — *donec aspiret dies et inclinentur umbrae.*

I dok govori meni u nebu ga slave i anđeli mu pjevaju, — *et in laudem Christi voces tonant per nubila, u slavu Krista odjekuju oblacima glasovi* — ali on se sa mnom razgovara; kod mene grješnika on stanuje; kao da sva ova slava ne bi za nj ništa bila i kao da sam ja za nj postojim. Mi govorimo, slušam ga, ali, o Bože moj, šta se to događa? Čini mi se da se neko velo razdire, rekao bi da se moje oči otvaraju i da ti sjaš u nekom sve čudnijem svijetlu: šta se to događa? Ništa bez sumnje, ja sam umirem, to je blažena smrt, koja nikad ne prekida razgovor duše sa svojim Bogom ,i koja puštajući da padnu svi zemaljski zastori, sve magle vjere, dopušta da vidim licem u lice onoga predragoga, s kojim sam govorio, svog vrhovnog gospodara — *Jesu, quem velatum nunc aspicio, Isuse, koga sad sakrivena promatram.* — Nastavljam božansku večeru... *in regno Patris, u kraljevstvu Očevu* i zauvijek.

III.

Et Galileus es!
I ti si Galilejac!

Ljubav je njegova uporna i ona označuje neizbrisivim biljegom sve što joj pripada, biljegom vječnosti. A kad se čovjek i udalji od njega, kad se i izgubi u svjetskom društvu, kad zaluta, iz slabosti ili zlobe, do u krugove njezinih najvećih neprijatelja, u držanju ostane nešto; upotrebljava riječi, opetuje geste, koje je mogao naučiti samo u njegovoj školi, i akcenat izdaje dušu koju je Krist ljubio. — *I ti si Galilejac!* — Galilejci smo. Svuda izvan njega mi ostajemo stranci, i kad mu je čovjek jednom pripadao, izgubi moć ,da ga se ne samo nekažnjeno, nego uopće odrekne.

Naučiti tako ga poznavati, to znači vezati se za nj jednom novom vezom i postati nekoliko učesnikom njegove nazaslužene ljubavi; to znači razumjeti malo bolje divnu snagu njegova milosrđa; to znači otvoriti vrela skrušenosti i povjerenja *in inaquoso,* usred pustinje, i po vjeri.

Naučiti poznati ga u njegovoj skromnoj milosti, koja i onda, kad je osorno protjerana, ne odlazi sasvim. — *O amator peccatorum, o ljubitelju griješnika;* — u svome božanskom žaru, što ga guši prosti pepeo rastrešenosti i hotimične sebičnosti, ti sakrivaš

još u velikim dubinama duše zadnju iskru i nadu svijetlog uskrsnuća.

Naučiti poznavati ga kad slijedi dušu što se udaljila od Dobroga Pastira, kad je slijedi do u njezine kaprice, do u njena bezumna lutanja, do u njezino opasno bježanje... Shvatiti da je njegova ljubav uporna i da mi više nikad nećemo moći misliti sasvim kao nevjernici, ni spriječiti njega, da doista bude Gospodarom!

Bio sam Galilejac Gospodine, i nešto je tvoga živjelo u meni, kad sam odgađao zaposlije da ti posve pripadnem, kad sam čekao neznam koji tajanstveni rok da se odreknem zadnjega opiranja i da ti izručim svoje najmilije želje, pa ti se potpuno predam; kad sam odlagao da postanem iskren i priznam te Vladarom i Pobjednikom; kad sam računao sa možebitnim sutradan, koji se je uvijek odgađao po volji moje sebične lijenosti... I tada sam bio Galilejac i nešto tvoga živjelo je u meni, jer odgađati za poslije tvoju konačnu i potpunu pobjedu nad mojim zlim ponosom, zar to nije značilo priznati, da ti prije ili kasnije imaš pravo, da pobijediš i da si zbilja pobijedio? Zar to nije značilo priznati, da izvan ove savršene vjernosti, svako je držanje privremeno i svaka sigurnost lažna?... i ne htjeti platiti odmah svoje dugove, zar to nije značilo makar i nespretno priznati, da si moj vjerovnik?... — *I ti si Galilejac!* — Njihova ih nespretnost izdaje, kao što je ono izdala tvoga apostola u dvorištu velikoga

svećenika; njihova ih nespretnost izdaje i otkriva kome pripadaju sve one duše, što te izdaleka slijede i što odgađaju vjernost za poslije.

I ti si Galilejac! — Ljudi se udaljuju od tebe iza kako su te pratili neko vrijeme, udaljuju se od tebe rastresenošću i okrećući glavu, što su naslutili da ćeš od njih tražiti koju velikodušnu žrtvu, da ćeš božanski moliti milostinju, a zasad, oni ne žele da ti udovolje... *I ne usuđuju se* gledati te. A zašto? Ah! jer znaju dobro, da kad bi se njihov pogled sreo s tvojim ti bi ih prisilio posve, da se prestanu opirati i morali bi pasti pred tobom na koljena.... Pa i u onom prenemaganju, kojim gledaju da ih zaokupi nešto izvan tebe, zar je teško otkriti prikriveni strah pred tvojom moći Gospodara i kao bojazan pred tvojim neizbježivim zahtjevima?

I ti si Galilejac! — I da ne čuju tvoga poziva, da tvoje neugodne pritužbe ili tvoje dobrohotne prigovore mognu ugušiti u namještenoj buci savjesti koja je počela popuštati, oni govore vrlo glasno sami sa sobom, smiju se vrlo glasno sa drugima, podržavaju u svojoj nutrini ne znam kakvu vječnu i dosadnu galamu. Oči sviju vide djetinjsko izmotavanje ustravljenih kukavica, onih duša, što traže da zaborave zavodljivi tvoj poziv; duša, što se rastresaju i što viču, kao što djeca viču u mraku, da pokažu kako ih nije strah. — *Galilejac si!* — Jer svi kukavičluci, sva ta vještina, sve to manevriranje, ta velika briga oko šaranja i zaobilaženja, to odgađa-

nje, to zabadanje..., sve te polovične mjere odaju stidljivoga učenika, koji ne može da uništi u sebi božanske biljege, ni da izmakne upornoj ljubavi Spasiteljevoj.

Bože moj, ja ti se nisam dakle zgadio ni onda, kad mi je gadni kukavičluk oduzimao svako dostojanstvo u mojim vlastitim očima; tvoja je nježnost išla do u samu moju nevjernost i uistinu ja mogu da berem zrele grozdove na bodljikama svojih grijeha... — *Quia amabas me, fecisti me amabilem, jer si me ljubio, učinio si me dostojnim ljubavi.* Sve moje prepredene spretnosti, da zametnem trag tvojoj milosti, sva moja zla nastojanja, da postanem gadan tvojim očima, to sve samo jače pokazuje tvoju nesebičnu ljubav, koja stavlja u me ono što hoće da je ljubazno, tvoju svestranu ljubav, kojoj čovjek ne može izmaći kao što ni riba ne može da izmakne moru.

Quid dicam de te, šta da o tebi reknem? — Daj mi svoje poglede da se naučim suditi sama sebe kao što me ti sudiš; da ne potarem nepotrebnom surovošću trsku što se savija i popušta; da ne zdrobim nestrpljivim i srditim gestama, okrutnošću koja ne dolazi od tebe, stijenku što dogara. Nauči me da postupam sa sobom s poštovanjem i s ljubavlju, zbog tebe i zbog onoga što ti se svidjelo da staviš u me. Daj da bezgranično prezirem sve ono, što bi u mojoj duši ili mome životu pokušalo da se oslobodi tvoje dobrohotne zaštite i zahtijevalo neka umišljena prava i vrijednost; ali pokaži mi, Bože moj, *qui amas*

animas, ti koji ljubiš duše kako i zašto da moram posvud, dapače i u sjećanju na moje grješne slabosti, pronalaziti ostatke tvoje ustrajne ljubavi. Čestičnjak ne može poslužiti za obične potrebe a ne da bude obeščašćen, ali i obeščašćen čestičnjak još je oltarska posuda i njegovo je mjesto uvijek u svetohraništu. Sva moja obečašćenja nisu te spriječila, da ostaneš uvijek mojim Gospodarom, i tvoja kraljevska prava nisu okrnjena našom, makar i tvrdoglavom nepokornošću, ni našim burnim ustancima. Ja sam tvoj... moj me je akcenat uvijek izdao; ja sam od tvojih; iz tvoga galilejskoga kraja, od svoga krštenja, i prije njega, još od vječnosti, kad si me ti odabrao... *ante tempora secularia.*

IV.

Pone me juxta te.
Stavi me uza se.

Istrgnuti se svemu što je prosječno, dakle naročito samome sebi. Stoga, da me samo hoće staviti uza se, u svoju sjenu i u svijetlo svoje.

Uz njega, kao slabašno, naivno i nespretno dijete, koga treba pomagati i držati i koje tom prirođenom nespretnošću pretvara u smrtne pogibli, u strašne neprijatelje, najkorisnije predmete, pa i stvari koje bi po sebi samo dobru služile; kao dijete što se ranjava zgrabivši nož za oštricu, i koje se opeče igrajući se sa čarobnom vatrom. Bože moj..., to naivno, radoznalo i slabo dijete, to sam ja, usprkos već možda velikog broja mojih zemaljskih dana. Da, ja sam to; ako ja ne htjednem to priznati, ti nećeš moći dovršiti odgoju moje duše i ja neću moći ući s djecom u kraljevstvo nebesko. Ja sam to, koji se ludo ranjavam hvatajući nož za oštricu, svaki put kad se opirem tvojim providnosnim kušnjama, svaki put kad se tužim, kad mrmljam, svaki put kad zbog sebičnih briga pustim da se u mojoj duši pokvari božanski mir koji odozgo dolazi. Postoji način kako treba prihvatiti nož i kušnje, način na koji se one lako upotrebljavaju i koji treba naučiti ako hoćemo da ih poznamo i da se njima služimo. Tvoje su kušnje

također kao držak noža; one imaju jednu stranu s koje se prilagođuju našim dušama i koja se zove predanost u volju tvoju. Ali, predanost traži odricanje a to je riječ, što je mi nećemo da čujemo. Nauči me, Gospodine, služiti se svim prilikama, iskorištavati sve događaje a da se ne ranim ni ne udarim; nauči me razlikovati dobro od zla, opirati se ludim zamamnostima svega što sja i pleše a nije drugo nego okrutan plamen, u kome se umire. Ima način kako se treba služiti vatrom; kad nje ne bi imali, sam naš život bi se ugasio. Gospodine, dijete sam slabo i neuko; pokaži mi kako se može služiti svim što grije pa i s onim što pucketa i veselo gori, čuvajući udaljenosti što ih nalaže opreznost i mjeru koju mudrost zahtijeva. Nauči me trpjeti a da se ne ranim, i veseliti se a da ništa u opasnost ne stavim.

Pone me juxta te, stavi me uza se! — Stavi me uza se kao nestašno dijete, dijete nepromišljeno i gotovo suludo, koga treba nadzirati i pridržavati, s koga se dugo ne smije skinuti pogleda i koje treba da ćuti oko sebe neprekidan nadzor, pa da ne izmakne i ne ode činiti najluđe nevaljalštine, najopričnije glupostí, besmislena djela i geste. Jer to dijete, komu duh još nije posve ojačao, to dijete, što je nesposobno da se opre naglim porivima sklonosti, to sam uvijek ja, Gospodine, i moja je jedina zasluga, tvojom milošću, to možda, što ne mislim da to sakrivam. Da, to sam ja, koji jedva što sam se prestao moliti, što sam se vratio sa svete pričesti, planem smiješnom ne-

strpljivošću, najspontanijom srdžbom, zajedljivom grubošću, i stanem druge napadati, a da uopće ne mogu pravo reći šta je razlog ovih ludih pretjeranosti; to sam ja, koji postajem neraspoložen zato, što nebo se oblači, ili napuštam sve svoje odluke kad me na to mučki potakne moja lijenost. Gospodine, nadziri me, da budem uvijek uza te, jer ako ne budem znao, ako mi moja vjera ojačana milošću, ne bude svjedočila da me vidiš i da ostajem u tvojoj prisutnosti, moje će me ludosti upropastiti i moja će nerazboritost ubiti tvoj rad u meni. *Kyrie eleison! Gospodine, smiluj se!*

Stavi me uza se! — Stavi me uza se još, kao svagdanje pomagalo na koje se može računati i koje ne će izostati od dužnosti. Gledam na svome stolu ove priproste i čvrste stvari, koje kao da produljuju moje prste i dopuštaju mi da pišem, koje drže moje udove, koje označuju s kakvom brzinom vrijeme bježi, koje čuvaju uspomenu na ono, što ja zaboravljam. Gospodine, htio bi da na isti način produljim tvoj rad, da budem tvoje poslušno oruđe, tako blizu uza te kao što je mač uz vojnika i molitvenik u rukama koje ga drže. Htio bi da se možeš pouzdavati u me i služiti se sa svime što posjedujem po tvojoj milosti, a da me ne moradneš moliti, niti se bojati da uvrijediš moju osjetljivost. Jer ti trebaš suradnika i nećeš da dovršiš sam svoje djelo otkupljenja. Stavi me uza se i, služeći se sa mnom, nauči me da ti služim.

Stavi me uza se! — Stavi me uza se, kao prisnoga prijatelja, kome se šapću najveće tajne i najmilije nade. Znam da nisam dostojan znati tvoje vječne misli i da moje srce nije dosta čisto da u nj izliješ tvoje božanske želje, tvoje tako lijepe i tako nježne želje — *desiderio desideravi, žarko sam želio* — ali, Gospodine, zar to ne bi bio jedini način da ga očistiš? I ako budeš čekao da dođeš k meni, dok ja svojim sredstvima izliječim svoje siromaštvo i protjeram svoju bijedu, ja ću umrijeti, stavit će me na daske moga mrtvačkoga lijesa, prije nego upoznam tvoju tijesnu blizinu, što duše posvećuje.

On nas veže uza se nekom tajnovitom vezom; mi ga moramo posjedovati samom svojom neimaštinom i ćutiti da smo bačeni prema njemu svom snagom svoje velike bijede, svom težinom svoje slabosti. Kako smo ludi, mi smo skloni vjerovati, da nam on nije svakako potreban, čim izgubimo osjećaj, da nam bez njega sve manjka. Stoga on neće da nas odjednom izliječi i ukloni sve pogreške, nego kao svijetlo koje se svaki dan vraća, on nam bez prestanka dolazi u pomoć i naše siromaštvo nam dopušta ,da ga upoznajemo i da se tješnje s njime sjedinjujemo.

Bože moj, zar nije sve za me sadržano u ovoj jednostavnoj želji: *iuxta te, uza te?* Šta je svaka nevjernost nego udaljivanje, i nije li početak svih pravih nesreća u bježanju? Kad čovjek ostane na svome mjestu onda sve, dapače i smrt, postaje zaslužno i slavno; moje mjesto, mene koji sam slab, neraz-

borit, hirovit, mene koji čeznem za tobom i koji te ljubim, ne može biti daleko od tebe. *Iuxta te, uza te...* ova riječ odjekuje do u vječnost, jer raj moj neće biti drugo, jer on je čitav u ovoj maloj rečenici. Neka tvoj nadzor i tvoja dobrostivost ostanu vjerno uza me, — *quia non desinis propitius intueri quos talibus auxiliis concesseris adjuvari, ti ne prestaješ milostivo gledati na one, kojima daješ da tako budu pomognuti.* — Molim te sve samo zbog tebe. Gospodine, na uspomenu onoga svega što si učinio za moju dušu, čuvaj me u pravdi tvojoj i ne daj, da pobjegnem od tebe.

V.

Rabbi, ubi habitas?
Učitelju, gdje stanuješ?

Nije dovoljno, da ga sretnemo kao slučajno i da se s njime porazgovorimo tek kao na prolazu. Ono čim se zadovoljava časovita radoznalost, ne može zadovoljiti pravoga vjernika. Pravi vjernik, vatren učenik mora ga po volji moći naći i ostati kraj njega — *et apud eum manserunt die illo, kod njega ostadoše taj dan;* — on mora znati gdje on stanuje i gdje je njegovo sklonište dok je među nama — *habitavit in nobis* — tamo, gdje sigurno možemo računati da će se vratiti, ako ga malo htjednemo pričekati, tamo, gdje nam neće moći izmaći.

Ubi habitas, gdje stanuješ? — Mi nećemo upoznati njegova stalna obitavališta, ako nam ga on sam ne pokaže, ako nas on sam k njemu ne povede — *venite et videte, dođite i vidite!* — K njemu se samo po njemu dolazi; on je istodobno i put i cilj, vrata i ovčarnica, početak i svršetak, alfa i omega svih stvari — *principium* et *finis.* — Stoga, samo srca što ih osvijetljuje njegova svjetlost, samo duše koje vodi njegova volja mogu ga naći i ostati s njime. I iznad svih načina, ili bolje usred svih načina i svih vježbi savršenosti, njegov Duh daje život i pogled, kretanje i jasnoću — *venite et videte, dođite i vidite!*

Gdje on stanuje? *In nobis... među nama;* jer cio je svijet pun njegove nevidljive prisutnosti i ako izgleda da je otsutan, naša nas vjera uvjerava da je samo sakriven. On se nalazi na početku svih poštenih i čistih misli, svakog iskrenog i ganutog kajanja, i moja siromašna nevina ili raskajana duša, ostaje njegovo obitavalište i on neće da ga napusti. Učitelju, gdje stanuješ? Pokaži mi puteve, koji vode k meni samome, otkrij mi duboko sklonište, što ga je tvoja milostiva ljubav pripravila sebi u nutarnjosti moga bića. Daj, da penjući se uz stazu za stazom moga svijesnoga života, otkrijem na njihovim počecima tvoju dobrostivu milost, milost, koja je potakla sva moja poduzeća i dala mi moju pravu vrijednost. Tajna moje volje, otkad si ti odlučio da nas sve spasiš, tajna moje slobodne volje ne može se više objasniti bez tvoje prisutnosti i tvoga djelovanja. — *Ego in eis, ja u njima.* — A i moj je razum sav osvijetljen sjajem tvoje objave i u dnu mojih misli tebe opet nalazim.

Ubi habitas? — Gospodine, gdje stanuješ? Povedi me svojoj kući. I on će nas odvesti u svoje najdraže svetište, u duše svojih svetaca, u duše pobožnih, u duše svih onih, što poznati ili nepoznati ljudima, pustili su da ih napuni svojim duhom i otvorili mu vrata žarke poslušnosti. Da ga ugledam u ovim odabranicima, treba da mi on dadne svoje oči, jer on se jedini pozna, — *sui perfectus cognitor, savršen poznavalac sama sebe* — i kad taj vjerski pogled, mojom pogreškom, potamni, sve moje djelovanje postaje surovo i prosto, i ja oskvrnjujem njegovu kuću gurajući bližnjega u kome on stanuje. Gospodine, nauči me poštivati te u kreposnim dušama, uputi me u ono veselje što razblažuje i odmara dušu, veselje što ga čovjek ćuti kad te šutke promatra u srcima koja su ti odana, u svima onima koji te ljube i koje ti posvećuješ. — *Venite et videte, dođite i vidite!* — Čini mi se da bi mi mogao razjasniti u čemu je ova tajna veza duše, jer ta si veza ti sam — *omnia in omnibus, sve u svima.* — Čini mi se da kad bi moja vjera porasla, kad bi moj nutarnji pogled jače zasjao, ja bi zapazio sve tvoje drage izabranike na zemlji, kao prave »bogonosce« i »kristonosce«, i da u mome procjenjivanju, u mojim sudovima, u mome vladanju ne bi bilo mjesta ni zašta prosječna, ni zašta ružna.

Ubi habitas? — Gospodine, gdje stanuješ? On stanuje također u malim zgodama, gdje se može dobro činiti ili dobro trpiti; on stanuje u onim čednim kućama kao u posvećenim hostijama, i pod oblikom slučajne protivštine, dosadnoga posjetnika, neugodne bolesti ili nezahvalnoga rada, tražene žrtve, zaslužne poslušnosti, pod tim oblicima on je moralno prisutan kao što je tjelesno prisutan pod oblicima kruha i vina. I moj život prolazi kraj tih stanova; i vijugavi smjer mojih dana sreta ih svaki čas. Ali ja sam odveć slijep da bi ih zamjećivao i mimoilazim zgode da dobro činim ili dobro trpim, kao što se mi-

moilaze putem prazni kućerci i ruševni nečisti stanovi. — *Venite et videte!* — Gospodine, otvori moje oči, da se naučim poznavati te u niskosti tvojih poniženja i nalaziti te u posvetnoj prozaičnosti mojih svakidanjih dužnosti. Jer doista u njima ti obitavaš; siguran sam, da ću te sresti u skromnoj dužnosti, ne samo kao na prolazu i krišom, nego stalno, uvijek. U njima nema obmane koje bi se trebalo bojati, i oni što te slušaju, oni što ne mrmljajući ljube svoje dužnosti, oni ne grle utvaru, kad svojim rukama što mole obuhvaćaju tvoju milosrdnu dobrotu; i njihov se glas ne gubi u pustinji, kad te njihova bijeda u pomoć zovne. Ti si s njima i uz njih, ili bolje rečeno, kad vrše svoje dužnosti, vjerno im se odazivlju, oni ostaju kod tebe cio svoj život... *et apud eum manserunt die illo, i kod njega ostadoše onaj dan.*

Pravo pitanje, koje bi mu trebalo postaviti bilo bi: *Rabbi, ubi non habitas?* — *Učitelju, gdje ti ne stanuješ?* Ti si u meni, u mome bližnjemu, ti si u događajima moga života, u mome radu, u mome trudu, u mojoj trpnji, u svima mojim žrtvama... Gdje ti ne stanuješ i gdje je na zemlji mjesto, gdje tebe ne bi moglo biti? I on će mi odgovoriti ono, što je već odavna rekao ljudima, da tamo gdje on ne stanuje, stanuje samovolja, sebična volja, čovjekov »ja«: nasilan i buntovan, izazivan i drzak, podmukao i lukav. Reći će mi da mjesto gdje njega nema, to je svako mjesto, koje neću da mu ustupim, i da se njenjegova svemoguća ljubav zaustavlja pred vratima,

što mu ih zatvara hotimična podlost i zaprekama što ih proti njemu diže zla želja za lažnom neovisnošću i krivim oslobođenjem. — *Ab omni proprietate evacuatus.* Slobodan od svakoga duha vlasništva, svakoga promišljenog prijanjanja uz sama sebe, da nikakav prostor u meni ne ostane zatvoren njegovom djelovanju. Da on stanuje kao vladar u svome dvoru, u svojim dvorima, jer doista, na zemlji i u nebu u kući Oca, *mansiones multae sunt, mnogi su stanovi.*

Gospodine, ja sam zastrašen učenik i vrlo zaboravan đak. Poduku o tvojoj nevidljivoj prisutnosti, što sam je danas razumio, ti ćeš je trebati svaki dan opetovati, jer svaki dan ona će iščeznuti iz moga duha, mene će opet spopasti prosta obmana, što se pouzdava u ćutila. Povećaj moju ljubav i moje poštovanje, da se napokon naučim gledati te tamo gdje jesi, do dana, kad ćeš me na pitanje što ga uvijek ponavljam *ubi habitas? gdje stanuješ,* uvesti zauvijek u tvoj vječni raj.

VI.

Verba delictorum meorum.
Riječi grijeha mojih.

Otkad si pristao da ih opraštaš, oni također imadu svoje poslanstvo ljubavi da nam predaju, i samo kad ih se zna ispitivati kako treba, oni nam odgovaraju s Evanđeljem, veselom viješću otkupljenja. Oni govore o pokori i žalenju, ali za moju naravnu i zemaljsku dušu, njihov govor ostaje taman i nejasan i ja nikad nisam pravo znao šta oni hoće da reknu. Bože moj, rasvijetli me, očisti me krepošću tvoga duha — *qui corda fidelium Sancti Spiritus illustratione docuisti, koji si rasvjetljenjem Duha Svetoga poučio srca vjernika.*

Ima jedan način razmišljanja o našim grijesima, promatranja počinjena zla, žalenja prošlih pogrešaka, koji slabi, koji koči i koji čovjeka čini malodušnim. Možda se nisam dovoljno proti tomu zaštitio. Prikazali su mi kadgod kajanje kao neku vrstu osamljene žalosti pred velikim poljem ruševina; kao sjetnu spoznaju onoga što je potpuno, konačno i zauvijek propalo. Moje siromašne dobre želje nisu se nikad ostvarile; svako razdoblje moga duhovnoga života označeno je jednim temeljitim porazom; svi su moji zanosi bili slomljeni u svom poletu; sve moje odluke rušile su se padajući jedna po drugoj. I poziva

me se da se dugo i sam šećem između tih ruševina; goni me se da pređem hodnike tog podzemnoga groblja, da brižno pobrojim sve ono što je propalo, sve što nije moglo da održi riječi ni da ostvari što je bilo obećano. — *Sedebit solitarius et tacebit, sjedit će samac i šutjeti...* Ovo je hodočašće uvijek vrlo tužno, kad ga čovjek tako obavlja; ne vraća se s njega jači, nego samo očajniji, a kadgod ogorčeniji i kad se nas uvjerava da treba svaki dan iznova početi, da je to naš najbolji posao na zemlji, i da misliti na šta drugo, znači gubiti se u obmani i izlagati nepopravljivim nedaćama, mi primamo te opomene ili zapovijedi kao osudu, i sjećanje na naše grijehe gadi nam se i ubija nas. Kajanje — to ime i ta stvar, koji ipak mora da prodiru u dubinu duše — kajanje nam ne izgleda više drugo nego pogrebna lozinka, i nije možda malo onih, što su se od nje odvratili, jer nisu htjeli da nose taj nekorisni teret na svojim već previše umornim ramenima, jer im se činilo zlo — ili nepametno — uvijek oživljavati mrtvu prošlost, kopati po močvarama, ne ostaviti iza sebe zauvijek ono, što više nikakva pomisao, nikakvo žalenje, neće moći popraviti ili pokvariti.

Kajanje, koje mora hraniti kršćansku dušu, — i koje dakle mora biti vrhunaravno tečno — zar će to kajanje, biti samo kao onaj pješčani kolač, samo opori i ljepivi asfalt od koga čovjek oboli i koga nitko ne može da u se primi niti hoće da uzme. A ipak kad se kajanje svede na samotnu žalost pred svojom vla-

stitom nemoći, žalost koju se — proti pravilima logike — združuje s odlučnom voljom da se sasvim drugačije radi u budućnosti; kad kajanje nije drugo nego brižno i ustrajno razmatranje povremenog rušenja jedne kuće, s odlukom, da će se sve ponovno sagraditi — svaki dan! — ono će nužno biti teško, sjetno, nužno će nas kočiti, savjetovati nam da postanemo malodušni i u duši žalosni, ono će biti neprijateljicom svakoga poleta.

Kajanje je sredstvo da upoznamo Boga, i naše su prošle pogreške putevi koji nas vode Kristu, po njihovim putevima dobivali smo a i dobivat ćemo njegovo oproštenje. Djeca broje zvijezde na maglovitom svodu ljetnih večeri, i svaka je od ovih zvijezda jedan svijetli put. Mi bi grješnici morali brojiti svoje pogreške na svodu svoga života, jer svaka je od njih jedna tajanstvena staza kojima je išlo božansko milosrđe, da nas dostigne.

Doista, pokajanje ne stoji u tome, da sažaljevam sama sebe, svoju slabost i svoja lutanja — čemu bi služile te samotne suze! — ono stoji u tome, da skupa plačemo nad zajedničkom nesrećom i da bolje razumijemo prezrenu ljubav. I te su suze svijetlo. Ima stvari koje se dobro vide samo s vlažnim očima: među njima je i Otkupiteljska ljubav. Daleko od toga da stoički sledenjuje ili nekorisno ponizuje, kajanje raznježuje i jača, kao svi kršćanski osjećaji. Ljubav raste nadoknadom; njemu treba žalenja, priznanja, kajanja, to dobro znadu i oni, što

u zemaljskim stvarima, da ožive plamen ljubavi koja gasne, spontano traže kakav razlog ili izliku da se pomire ili da nježno prigovaraju. Ljubav, kojoj se je oprostilo jaka je kao smrt, i naši grijesi moraju biti jedna nova veza što nas na Boga veže — *funiculus triplex, trostruki konopac.*

Zajedničko djelo, koga je pokvarila moja nebriga, moja lijenost, moje skrajne ludosti, to je njegovo Otkupljenje u meni. Stoga kad hoću da se pokajem, njega prije svega moram moliti. Daleko od mišljenja da bi se trebao držati sa strahom u kome samotnom kutu, plačući sam kao kažnjeno dijete, dok me moj plač učini dostojnim njega, treba shvatiti da bez njega ja ne mogu ništa popraviti, ništa ponovno zadobiti, i da je već prva gesta koja me privodi k njemu posljedica njegove milosti koja predusreće. — *Pastor agnorum regalium, pastir kraljevske janjadi.*

Tada mi kajanje postaje slatko. Mjesto samotne ojađene šetnje među grobovima, idem na hodočašće ljubavi. Ispitujem se s isto toliko brige, ali ne bojim se više što ću se pronaći krivim, naprotiv, sa svetom nekom pohlepom ja tražim svoje slabosti; optužujem se skoro preko mjere i ondje, gdje bi Isus htio da me blago ispriča; pojačavam tužbe, povećam svoje dugove..., jer svaka je moja pogreška divan i neoboriv dokaz njegove ljubavi time što je ona kao preostatak njegovoga oproštenja. Kako onda čovjek razumije tu potrebu — što su je lažni mudraci pro-

glasili bolesnom — tu tako kršćansku potrebu, da spozna istinu, i onu koja ponizuje, i potrebu češte ispovijedi, svakidanjega ispitivanja savjesti, i kako su, a da toga ni neznaju, daleko od katoličkoga duha, od duha Otkupitelja oni, koji odbacuju, sumnjiče ili smanjuju te svete običaje sjećanja na grijehe, skrušenosti i suza žalosnica! Kajanje je božanska stvar, ona razotkriva obzorje, ona nam pokazuje Boga tješitelja. — *Laetitia sempiterna, vječno veselje.* — Da li je to moj grijeh ili moja krepost koja mu je uzrokom? I opetovati *peccavi, sagriješio sam,* ponovno govoriti, svoj stari *mea culpa, moj grijeh* slatko mi je kao što je slatko uvjerenje da me on ljubi i da je neizmjerno milosrdan. On mi tada veli: *Noli flere; confortare; consolamini, popule meus! ne plači; pokrijepi se; utješi se narode moj!* On može potpuno utješiti, jer doista on je jedini trpio radi svega, što sam ja skrivio.

VII.

Fatigatus ex itenere.
Umoran od puta.

Da mu postanem sličan ne moram promijeniti prilike svoga zemaljskoga života; ne moram prestati biti čovjek, nego samo prestati biti loš čovjek, to jest čovjek koji je izvan njega. On je posvetio najobičnije stvari u mome životu otkad si je sjedinio »slabost našega bića« — *fragilitatis substantiam.* — I jer je poznavao našu iznemoglost, umornost je postala božanskom stvarju.

Ta umornost, ta jadna ljudska umornost, koju ja tako dobro poznam i koja mi se uvijek činila kao neka glupa i teška zapreka između moje duše i moga Boga; ta kukavna umornost što sprečava moju molitvu, što koči moju snagu, što zaustavlja polet moje revnosti; ta stara umornost, koju sam uvijek smatrao neprijateljicom, neće li možda i ona imati da mi preda kakvu svijetlu vijest, nisam li možda već odavna prestao da je razumijem, jer nisam imao pravoga kršćanskog duha, — *putaverunt quia phantasma est, mislili su da je utvara?* — Ona je znak, kome se protivi.

Umornost dana što su posve iscrpili čovjeka, kad tijelo kleca pred večernji sumrak, kad san potamnjuje misao i kad nas velika tjelesna bijeda, slična smrt-

noj muci, posve spopadne. Gospodine, zar smo mi drugo nego nepomični strojevi, kad nas povremeno razaranje naših snaga dovede do te jadne nemoći? Zar smo još dostojni, u tim časovima pospanosti i predanosti svojim tjelesnim slabostima, da se pokažemo pred tobom? Zar nije potrebno čovjeku, ako hoće da ga ti primiš, da bude uvijek svježa i krepka duha, da mu volja bude okretna i puna želje, oči sjajne i ruke pružene? — *Fatigatus ex itinere, umoran od puta.* — Ako hoću da sličim Bogu, ne moram se dizati do mučnih vrhunaca, niti vezati svih poticaja svoje duše; da sretnem Boga nije potrebno da se otmem svojoj ljudskoj slabosti, ili da se pravim kao da nje nema; ne moram igrati nikakve neiskrene uloge, ne moram se nikako namjestiti iz vana; dovoljno je da budem čovjek pa da sličim Sinu čovječijem, i dok ne silazim na razinu grijeha u istoj sam ravnini s onim, koji je iskusio u sebi sve naše nevolje — *tentatum . . . per omnia pro similitudine absque peccato, da nam mogne sličiti, bio je kušan u svemu, osim u grijehu.*

Jer doista, on je poznavao naš jadni umor, on ga je poznavao kao što ga i mi poznajemo osjećajući njegovu težinu, njegovu muku i poniženje; i oni, koji nisu htjeli priznati da bi se on tako bio snizio, i koji su nijekali da je on stvarno bio trpio našom iznemoglosti, ti su mjerili božanske stvari ljudskim metrom i ostali su daleko od njegovoga duha. »Ako Krist nije uskrsnuo, svaka je nada da ćemo mi uskrsnuti izgubljena za nas«; ako Krist doista nije trpio, onda ga

treba tražiti i željeti sresti mimo trpnje, izvan nje i proti njoj. Ali on je istina, i kad je on sjedao na kamen kraj zdenca to je stoga, jer se osjećao vrlo umornim i jer su mu sile bile klonule zbog hodanja dugim putevima naših krajeva. Zato je umornost božanska stvar, i kad sam posve iznemogao, onda mu sličim.

Gospodine, poduči me o ovome tajanstvenom sakramentu kršćanske umornosti; pokaži mi da umornost posvećuje, jer nešto tvoga ostaje još u njoj, jer svaki izmučen čovjek potsjeća na Čovjeka boli, i jer se na dnu naših tjelesnih slabosti skriva jedna tajna veza, koja ih veže na onoga što ih je sve nosio — *dolores nostros ipse portavit, boli je naše on sam nosio.*

Često sam se pitao šta bi ti mogao ponuditi što ne bi bilo tebe nedostojno; gledao sam oko sebe; vidio sam ono malo što imam i svoju bijedu, koja ti je tako poznata *tibi undique notam, tebi sa svih strana poznata,* i uistinu nisam znao kakav tamjan da stavim na žeravicu tvojih nevidljivih kadionica — *habens thuribulum aureum, imajući zlatnu kadionicu.* — Sada počinjem razumijevati i moje siromaštvo moći će mi postati slatkim. Jedino je ono tebe dostojno što ti dostojnim činiš, ne samo primajući ga kao izvana s kakvom odredbom, nego posvećujući ga iznutra snažnom milošću. Ono ti se jedino može ponuditi, što ti već pripada i ono ti se jedino može svidjeti što si učinio ljubaznim. Gospodine, ja ti

dakle nudim svoje slabosti, svoje umornosti, svoje duge iznemoglosti, onu duboku pospanost, što me spopadne od vremena do vremena i koja me tek kadkad napušta. Na tvoje nevidljive kadionice stavljam kao vječnu i šutljivu počast, sve svoje tjelesne nemoći, sav taj *zadah smrti, odor mortis,* — koji, otkad si ti *ubio smrt* — *extinctor necis* — miriše vječnošću. Moja siromašna umornost, ona umornost što me ponizuje, koja prevrće moju misao u mome duhu i moje riječi u mojim rečenicama, ona umornost, puna bolne tuposti, sjetnog mrtvila, nervoznosti i nemoći; ona umornost baštinjenoga roba, za koju je znao tvoj narod u Egiptu, kad su njegove ruke nosile košare zemlje i cigle — *manus ejus in cophino servierunt, ruke su njegove služile noseći košare,* — dovoljno je da je primim s tobom i zbog tebe, strpljivo, bez gorčine i srdžbe, pa da ona blago unese u me sliku tvoju. Svaka ljudska umornost tebi pripada, samo ako nije griješna — može ti se je dakle ponuditi; ništa od onoga što ti pripada nije tebe nedostojno. Moje siromaštvo zaslužuje mi kraljevstvo nebesko i ako sam nemoćan, to je zato, da sam Svemogući bude moja pomoć.

Sad sam našao svoje večernje žrtve i svoje jutarnje darove — *sacrificum vespertinum, matutinum, večernja i jutarnja žrtva.* — Znam šta ću staviti u svoje košare u časovima kad me sve napusti; i kad životna umornost bude tako velika u mome bolesnom i istrošenom tijelu, da će u meni sve

prestati da se bori i kuca, kad me umornost pobijedi i kad umrem, Gospodine, primi tu zadnju počast i taj zadnji miris tvoje ljubavi u meni. — *Fatigatus ex itinere, umoran od puta.* — Kad zbog duga putovanja tvojim zemaljskim stazama, kad zbog dugog hodanja potpuno iznemognem i kad moj čas — tvoj čas — dođe, čas za koga ne znaju sinovi ljudski, sjeti se da si naučio teško patiti kao što mi patimo i da si čuvao pohranjene sve naše slabosti — *didicit ex eis quae passus est, naučio je iz onog što je trpio.*

Ja volim dobru umornost, koju si ti posvetio; i razumijem župnika arskog, tvoga slugu, kojemu je svo veselje bilo u tom da osjeća, kako mu tijelo postaje izmučenije, sile klonu, život izmiče i tali se u teškom radu koga nam tvoja blaga Providnost nameće iz milosrđa. O veselje iznemoglih večeri, posnih dana, probdjevenih noći kad tijelo na svoj način navještava svoju veliku bijedu, od koje duša može da učini svoj Aleluja!

VIII.

Lecythus olei.
Vrč ulja.

Njegovi su učenici uvijek odveć nepovjerljivi, i njihova nemirna briga sprečava njegovo mirotvorno nastojanje i postavlja zapreke njegovom djelu milosti. On nas je sve opisao jednom riječju kad nam je prigovorio na putu u Emaus da smo ludi i spori u vjerovanju, da se ne usuđujemo osloniti se na njegovu riječ.

Preuranjena malodušnost, koja se zove nepovjerenje odveć nam je naravna a da bi bila drugo nego ludost, i rijetka su srca u koja taj podmukli neprijatelj nije nikad, više ili manje, prodro. Dapače i kad se on povukao, dapače onda, kad su iskustva o božanskoj dobroti uklonila poplavu malodušnosti i izljeve nepovjerenja, njihova provala ostavlja u duši kao neku naslagu nezdravoga mulja, kao klizavu kaljužu, gdje se uvaljuju i prljaju dobre želje, gdje se svaki zanos iskrenosti i srdačnosti s Bogom koči čim je stvoren.

Kakva je dakle ta lažna mudrost što podržava u nama staru zabludu, i kakav je božanski blagoslov može prisiliti, da se seli iz nas? — *Vetus error abiit* — *Stara je zabluda otišla.* — Ta stara zabluda, što je uvijek sretamo, poput odrpanih prosjaka, kako sjedi

na pragu duša, ta stara zabluda strahovanja i nepovjerenja, na koju se čovjek tako privikao te je na koncu smatra potrebnom, odakle li ona dolazi i s kakvim se pravom nastanila uz nas?

Mi smo kadgod malodušni i uvijek bojažljivi, jer stavljamo svoju sigurnost na krhko i klimavo uporište; jer hoćemo da osnivamo mir svoje duše i jamstvo o vlastitoj vrijednosti na naravnom sudu, što ga stvaramo o svojim sposobnostima i svojim zaslugama. Mi se zabrinuto ispitujemo; htjeli bi znati s kakvim rezervama snage raspolažemo; brinemo se kako bi što bolje upoznali sami sebe, raščinjamo sami sebe, da nas spoljašnjost ne bi prevarila; gubimo neizmjerno mnogo vremena računajući što bi nekoć bili mogli učiniti, što ćemo možda moći učiniti kasnije, i na svim tim računima i mislima namjeravamo osnovati svoju sigurnost. Jadan potporanj, slabo uporište, što ih se svaki dan mora podupirati i koji se drmaju kod najmanjega udarca!

Ne treba osnivati pouzdanje na tome, što znamo da raspolažemo svojim sredstvima, nego na milosrdnoj dobroti onoga, koji nikad ne ostavlja onih koje mu je Otac predao da ih čuva — *quos dedisti mihi non perdidi ex eis quemquam* — *nikoga od onih, koje si mi dao nijesam izgubio.* — Naša sigurnost, naše pouzdanje počiva na vjeri, i ono što nam može dati nutarnji mir, to je nevidljiva stvarnost.

Kad je prorok Ilija poslan od Boga blagoslovio u Sarepti ulje siromašne udovice i taj je blagoslov

ostao nevidljiv. Na dnu posudice nalazilo se nekoliko kapljica ulja — *paulum olei in lecytho — malo ulja na dnu vrča* — i pod prorokovom gestom, posudica se nije ni napunila. Ona je prividno ostala ono što je bila. Ali izasute su se kapljice obnavljale prema potrebi, i posudica, skoro uvijek prazna, sadržavala je uvijek toliko ulja, da se s njime nije ni u čemu oskudijevalo.

Na isti način Bog radi u našim dušama. Daje nam svaki dan mjeru milosti, koja nam je dovoljna a da nam ne dopušta, da bi osjetili kako se puni i raste zauvijek. Ta sigurnost prostaka, što dolazi od svijesnoga posjedovanja velikog nagomilanoga blaga, to spokojno pouzdanje težaka, koji je strpao u žitnicu svoju ljetinu, ta sigurnost i to poudanje *vlasnika* nemaju ništa zajedničkoga s vjerskim duhom; a ipak uvijek njih bi mi htjeli da imamo.

Osjećati da smo jaki i bogati i moćni; osjećati barem, da su božanski kovčezi u koje možemo zavući ruke, neiscrpivi, da su tu, pred nama otvoreni, i nama na raspolaganju; osjećati da ne zavisimo više ni o čemu i da možemo mirno spavati, zaštićeni proti svakom riziku i svakoj nestašici, to je ono što nam se uvijek čini najboljim položajem, položajem posjednika. Teško nam se proći dokaza poštovanja, manje stoga što bi voljeli biti milovani, nego što ćutimo potrebu da nas se umiri; manje iz taštine nego iz slabosti, manje zato što bi željeli znati šta se o nama misli, koliko zbog toga da znadnemo što bi o sebi samima trebali misliti. Od te nas slabe navike Bog ho-

će da oslobodi. On hoće da nas nauči, da na nj oslonimo svoje pouzdanje i da se odreknemo suda što ga mi sami o sebi stvaramo — *Quod es, hoc es, nec major dici vales quam Deo testante es — što si, to si, niti možeš reći da si veći nego si kod Boga.* — I čim se odreknemo da u sebi tražimo sigurnosti, čim smo prepustiti brigu oko pravoga prosuđivanja svojih duša onome, koji je postavljen da sudi žive i mrtve, veliki mir silazi u nas i osjećamo da nam je lakše. Jer težak je to i posve nekoristan teret, što ga toliko ljudi nosi ili vuče; težak je teret ta briga o tome koliko vrijedimo i šta možemo, i koji nikad nikom nisu pomogli.

Naše pouzdanje osniva se na neprekidnoj ovisnosti. Svaki će nam dan Bog dati potrebnu kaplju ulja, i u svakoj zgodi primit ćemo dovoljnu mjeru milosti, i osjećajući da nas neprestano potpomaže i da nikad sami ne možemo ići, osjećajući da nas se svaki dan hrani a da smo ipak uvijek gladni, mi se vežemo na Boga jednim dubokim nervom svoga bića: mi se vežemo na nj samim svojim siromaštvom. Pomažući neprestano našu golotinju, kojoj vječno treba pomoći, obnavlja se naše Otkupljenje, pokazujući nam, koliko nam je Bog potreban. — *Lecythus olei non est imminutus, vrč ulja nije se umanjio.* — Dovoljno ga poznam i znam da me sutra neće zaboraviti kao što ni danas me nije zaboravio, ja znam da je njegovo milosrđe uvijek jednako. Stoga, kad se veselim, kad usred svoje osjetljive i vidljive bijede pjevam i

radim, bez brige, kao ptice nebeske, moje je pouzdanje svo prožeto klanjanjem i moje je veselje počast, koju ništa ne može nadoknaditi. — *Scio cui credidi, znam kome sam povjerovao.*

Nažalost, naša kratka mudrost slabo razumije ovu poduku, i dok se brinemo kako bi se dopali Bogu, ne znamo da bez njega ili daleko od njega čovjek ne može biti dostojan da mu se dopadne — *tibi sine te placere non possumus, tebi se bez tebe dopasti ne možemo.* — Želeći da ga sretnemo, ne znamo da s njim treba ići prema njemu, i da nas on samo može voditi na sastanak, koji nam je njegova ljubav zakazala. Dok hoćemo da nešto vrijedimo u njegovim očima, zaboravljamo, nismo toga nikad ni znali, da nećemo nikad više vrijediti, nego ono što nam on bude htio priznati, jer i to će biti dar njegov· i mi samo teško pristajemo na to, da naša slava i naše veselje bude jednostavno u tome, što smo otkupljeni. Otkupljeni!Na početku svega što jesmo, treba staviti njegovu milost, i ova sama riječ ubit će svako nepovjerenje.

IX.

Colligite fragmenta!
Saberite komadiće!

Ništa nije maleno pravoj ljubavi; i onaj tko veli »to je malenkost« govoreći o trpnji, koju je uzrokovao ili o sreći koju je uništio, taj nikad nije znao kako se ljubi i on ne zna za milosrđe.

Uistinu »male stvari« bile su uvijek svete u očima vjere, i ne brinuti se za njih, pokazivati prema njima prezir pun ohole mudrosti ovog svijeta, to znači osuditi sama sebe na potpuno prostaštvo, ostati daleko od svake finoće.

Male su stvari sakriveno blago, koje mi pronalazimo vrhunaravnom oštroumnošću u polju očevu. Male su stvari cio naš život, koji u sićušnim trenutcima, poput zrnaca na krunici, protiče ispod naših prstiju. Male su stvari čitava naša hrabrost, koju naša volja porazdjeljuje u prolaznim djelima. Male su stvari kapljice božanske milosti — *stillae super gramina, kao kapi po travi* — komadići svete žrtve, svjetiljka u svetištu, zvonce s oltara i šutljivi zavoji mirisnog tamjana. — *Saberite komadiće!* — Ne dajte da se išta izgubi od onoga što je Krist posvetio. Jedina velika stvar to je žetva, koja se sastoji od malih snopova, i to je snop sastavljen od slamčica, i klas što skuplja i stišće malo zrnje, koga je Bog dao.

Ali ako je briga za male stvari potrebna, treba ipak razumjeti kakvim duhom ona mora biti prožeta i zašto je potrebno pabirčiti po pokošenim brazdama.

Je li to kakva rabota, što mi je on nameće? Je li to prije svega kakva velika, mučna dužnost? Jesam li ja kao trudbenik od koga će se tražiti računi i koji se brine samo za to, kako će se držati i kako će odgovoriti u odlučnim momentima? Zar se radi samo o tome, da se sitničavom savjesnošću, bojažljivim cjepidlačenjem prisilim na svršavanje svih svojih dužnosti i protjeram svaki nemar? Cio dan da radim, bez prestanka pazim na sebe, točku po točku svršavam svoj program, nadzirući, uočavajući, uspoređujući, da mognem biti siguran da mi ništa nije izmaklo, da dužnost zaokupi gotovo svu moju pažnju. I da ovako, nastojeći dobro činiti, ne mognem gotovo misliti na drugo nego na svoj posao, i da tako postanem i točan posvema, kao kakav mehanički kotač. Za me neće postojati drugo veselje nego da si svaku veće mognem reći: sve je na svom mjestu, izračunato, ovjerovljeno, spavat ću na jastuku svoje točnosti.

Nije li briga oko malih stvari, samo lozinka *točnosti?* Ne, treba ići dalje: briga oko malih stvari to je počast *vjernosti* i kao udovoljavanje velikoj potrebi ljubavi. Mi nikad nismo daleko od njega! Ne radi se o tom, da radimo pred njim, on nije posmatrač — on je suradnik i prijatelj. Prije nego što zahtijeva, on predusreće svojom dobrotom i kad smo točni u vršenju njegove volje, to nije ništa drugo nego

vjernost koja poslušno odgovara njegovim nadahnućima. Stoga, kako mi postaju drage ove male stvari, o moj Bože Spasitelju, ti, koji me ljubiš onakva kakav sam.

Ništa ti u meni nije svejedno i zbog toga sve je važno i sve mora biti posvećeno, sve je odgovor i počast. Mi ćemo skupa raditi na tom, da ja postanem onakav kakav želiš da budem.

Colligite fragmenta, saberite komadiće! — Njega zanima kako ja hodam. I kad moj hod postane brži nego je potrebno ili je sporiji nego dolikuje, on trpi zbog toga, kao što se trpi zbog pogreške onoga koga se ljubi. Njega zanima moje držanje, moji pokreti; i kad ih ja pretjerujem, umnožavam, kad budu neuredne ili samo lakoumne, njega to ražalosti, jer on traži da ih čuvam čedne i jednostavne. Njega zanima izraz moga lica i naglasak u mom govoru: kad on postane jak, kad se nadme vatrom srdžbe, kad škripi — razdraženošću ili zlovoljom, kad se vuče i prepušta bez snage, on trpi zbog toga kao što čovjek trpi zbog nedostatka odgoja, više manje htijene prostote kod onih koje ljubi; u kojima bi htio da se ogleda. Njega zanima sve, jer ništa nije svejedno obzirom na njegovu volju. I papir koji upotrebljavam za pisanje, i riječi, koje moj duh diktira mome peru, i sve; čak mrlje na mom odijelu i pojedinosti moje toalete, čak i hitrina mojih pogleda i stisak mojih usana, sve on bilježi, da to dobri ili požali svojom ljubavlju.

To moram razumjeti pa da mognem shvatiti brigu oko malih stvari. Sve ove šićušne pojedinosti nisu neka vrsta sitnog novca, s kojim ću ja platiti buduću slavu i vječnu nagradu. To su prije svega zahtjevi, vrlo dobrostivi, s njegove strane, a s moje stranke to su odgovori i počasti, koje mu ja mogu i moram iskazivati.

Colligite fragmenta, saberite komadiće! — Ništa nije maleno velikoj ljubavi, i ako vjerujem u ljubav svoga Boga, ako sam uvjeren da je ta ljubav potpuna, da me uzima onakva kakav sam i kani me čitava preobraziti; ako mi uspije uvjeriti se, da sitnice ne postoje, nego da postoje jasni dokazi vječne vjernosti, moći ću izbjeći i malodušnosti, koja se stišće i uvlači sama u se i krivu širokogrudnost, koja prezire da skuplja komadiće božanskog dara, od kojih se sastoji naš život, mrvice nebeske hrane, što sačinjavaju milost Kristovu.

Moj Bože, daj mi ono, čega nemam. Ja se uvijek njišem između sitničave i bojažljive tjesnogrudnosti i bezbrižne, sanjarske nemarnosti. Ti jedini možeš staviti me da budem u istini, u pravdi naime, koja stavljajući svaku stvar na svoje mjesto, osvjetljujući sve pravom svjetlošću, uspostavlja red u dušama i sklad u nastojanju. Znam ja za onu bolnu grižnju savjesti, koja dolazi otud što ti nismo bili vjerni u malim stvarima. Znam ja iskustvom, da između nas ima kao svetih i šutljivih ugovora, o kojima nitko nikad nije ništa slutio, i koje mi

slatko nameće obazrivost prema tebi, predusretljivost u vjernosti i kao ponosnu i sinovsku otmenost u vršenju svih mojih dužnosti, koje su izraz želja tvojih. Kad me se hrabri ili tješi, iza mojih, makar i časovitih slabosti, govoreći mi da »to nije ništa ili da nije bogzna šta«, Gospodine, ti znaš da ja od tih otrcanih riječi, tih prostih izraza trpim kao da bi mi utiskivali usijano željezo. Odveć mi je poznata tvoja ljubav a da bi ono što ti dugujem mjerio, a da bi za se nešto uzimao od žrtve, a da ne bi želio potpuno tvoje kraljevstvo. Vodi me, pokazi mi, da ti ništa ne tražiš izdaleka kao tešku dužnost, nego da izbliza nagovaraš duše koje su tvoje — a one su sve tvoje po pozivu. — Radimo skupa; moja će mi bijeda postati tako slatka i plodonosna, i nemajući ništa svoga, bit ću cio tvoj.

X.

Singulis manus imponens.
Stavljajući svakome ruke.

On ih je nekoć ozdravljavao onom dobrostivom i savršeno milosrdnom gestom, on ih je ozdravljvao sve — *sanabat omnes.* One, koji su ga glasno zaklinjali i one što su ga gledali bez riječi, one što su sami dolazili da se poredaju kad je on prolazio i oni, što su mu ih iz daleka donosili, na nosilima i kukavnim posteljama, prikovane bolešću ili izjedane neumoljivim bolima; svi oni, što ni zbog čega nisu mogli očekivati da ih se ljubi, osim zbog svojih potreba i bijede.

Singulis, svakome. — Svakome od njih on je pokazivao posebnu pažnju. Svakome posebno on je dao svoj blagoslov. Njegove su geste vesele vijesti. Njegova su držanja vječna poduka. Ono što je on nekoć činio to neprestance iznova čini i njegova otkupiteljska misija nastavlja se nevidljivo i tajinstveno u skrovitosti duša. On još prolazi između nas, on prolazi između ljudi bolesnih, slabih i uzetih; on prolazi stavljajući ruke *svakome.*

Nikad nisam pravo razumio ove geste božanske ljubavi. A ipak ona označuje početak svjesnog i čvrstog nutarnjeg života. Ona označuje buđenje duše osobnoj i toploj pobožnosti. Pod Kristovim rukama sve treba da se preporodi: kao što se sve umirući,

mora podvrći njegovim spasiteljskim rukama. — *In manus tuas, u ruke tvoje.*

Treba razumjeti da se on zaustavio preda mnom, samo preda mnom, da se bavio samo mojom bijedom i da je na moju glavu položio svoje božanske ruke.

Dok se čovjek smatra kao izgubljen u masi bezimenih vjernika; dok si zamišlja da su riječi Kristove riječi bez razlike dobačene slučajnom slušateljstvu; dok misli da njegova obećanja, određena za sve, ne primijenjuju se ni na koga posebno, dok vjera ostaje skupna, neodređena dužnost, sve dotle duša kršćanina spava. Međutim milošću onoga, »koji nikad nije otvrdnuo ničijeg srca« jednog dana svijetlo sine, naglo i postepeno. Nutarnje iskustvo, drhtaj posve duhovan, nevidljiva osjetna prisutnost upozori nas da se Bog lično na nas obraća. Čovjek kao da zamijeti njegov dolazak; osjeća kako se njegove dvoje svemoguće oči spuštaju na našim očima; ta gesta, koja se samo nas tiče, poziva nas na pazimo. On dolazi a ja sam cilj, svrha tog dolaska. On ide i to prema meni. On me je *zapazio* u masi, on me je prepoznao i čitava moja duša osjeća zbog toga slatki i pročišćavajući strah, strah pun želja, zanosa, bojazni i trpnje. Onaj koji mi dolazi, to je on koga nitko ne može gledati a da ne umre. On, koji mi daje život i uskrisiva u veselju i same mrtve — *qui habitant in sepulchris, koji stanuju u grobovima.*

Singulis manus imponens, stavljajući svakome ruke. — Kad biskup posvetitelj stavi ruke na no-

vog svećenika, ovaj shvaća, da je ovim jednostavnim dodirom, sve za nj promijenjeno. Poseban ga je pograbio poziv, koji ga više neće puštati da slobodno, po volji raspolaže sam sobom, i koji će označivati kao nekim nevidljivim pečatnikom sva njegova djela i sve njegove želje. Sve u njemu mora postati svećeničko.

O Kriste moj, kad ću ja shvatiti, da sa mnom imaš posla? Kad ću praktično znati, da nas dvojica imamo da uređujemo jednu veliku stvar? Kad ću moći cijeniti kako dolikuje, i ljubiti kako treba gestu tvojih dviju božanskih ruku na mojoj poslušnoj i posvećenoj učeničkoj glavi? Sve u meni mora postati kršćansko.

Nisam ja jedan među tisućama. Nema tisuća. Postojiš samo ti i ja, jer u tebi i po tebi, a ne kraj tebe i usprkos tebi, treba da promatram svoga bližnjega. Riječi koje ti govoriš, obazrivi poticaji, zahvale izrečene tihim glasom, sve je to za me, kao i prijateljski prigovori i rastužene opomene. — *Singulis manus imponens, stavljajući svakome ruke. Na meni je red*... i ti si cio moj i jer se tvoje savršenosti ne umanjuju, ono što si za me, to ćeš uvijek ostati i cio moj život mora da prolazi ispod tvojih ruku, što blagosivaju... Na meni je uvijek red, jer ti ne napuštaš svojih poslova i tvoj Duh posvetitelj ne mora se više puta ispravljati da dovrši svoje djelo.

Daj dakle, da ćutim na sebi postavljene tvoje božanske ruke, da pred tobom zauvijek ostanem. I da

tvojom milošću iščezne ona htijena magla, ona namještena i varava para, koja me je tako dugo sprečavala da te gledam kraj sebe i zbog koje sam ja mislio, da se ti za me zanimaš samo općenito, sa svim drugima i kao dio jedne skupine.

Posveti me svojoj službi: tvoj pogled spušten na moje prigeto čelo, tvoj pogled srušit će opet moje idole. I ja neću više moći gledati u svojoj duši sve svoje lažne, sebične bogove, sve hotimične veze, sve svoje sumnjive i okorjele želje, sve ono što mi ne da , da ti potpuno pripadnem i što ometa u meni tvoje sveto djelovanje. — *Manus imponens, stavljajući ruke.* — Vjerujem u tvoju svemoguću milost i po tebi mogu te dostojan postati.

Manus imponens, stavljajući ruke. — Da, Gospodine, kao bolesniku, teškom bolesniku; koji u svom dubokom i bolnom snu ne uspijeva sam, da sazna od čeg boluje i od koje opasnosti treba da se oslobodi. Pred tobom sam kao uzet, ja koji sam tako polagan da te slijedim, i koji se više ne usuđujem misliti na svoja kukavička odgađanja. Odavna bi bio trebao stati u red — dati se donijeti — kud ti prolaziš, na miroljubivim putevima, gdje te čovjek može sresti i moliti od tebe sama, da prestanu sve skrivene boli, nevolje za koje nitko od ljudi ne zna i u čiju si ti tajnu, bolje nego ja, prodro. Izliječi me tvojim božanskim dodirom, postavljanjem tvojih otkupiteljskih ruku, tih ruku koje drže nebo i zemlju, koje nevidljivo drže ključe pakla i kraljevstva. Izliječi me od

mojih plašljivosti, moje pospanosti. Od mojih časovitih silovosti i mojih opasnih hirova. Od mojih nepromišljenih poriva i mojih proračunatih traženja. Da, izliječi me, ti koji možeš sve i čija dobrota nije nikad prezrela ničije neimaštine. Na meni je red — *singulis manus imponens, stavljajući svakome ruke* — ja sam jedan od tvojih, jedan od onih, koje si ti došao tražiti. Potrebno mi je da me se pročišćava i posvećuje do dana, kad ćeš ti biti moja svetost i moja pravednost; do dana kad će tvoja otkupiteljska gesta biti potpuno u meni i kad će vječnost zapečatiti moje vjerno prepuštanje tvojoj voji.

Čekajući to otkriće tvoje slave, daj mi, o moj Bože, gledati te, daj mi vidjeti da me ti gledaš — *sicut oculi sevorum in manibus dominorum suorum, kao oči slugu u rukama gospodara svojih.*

XI.

Dum nescit ille.
Dok on ne zna.

Gospodine, često me je zaokuplja misao koliko vrijedim u tvojim očima. Uznemirivao me je moj napredak u krepostima. Pitao sam se, da li napredujem i kakvim korakom, da li nazadujem i koliko, da li ostajem na mjestu i otkad. Natrpao sam svoju dušu mnogim suvišnim brigama i vedri mir djelotvorne vjere pobjegao je kroz tisuću nevidljivih pukotina i ja sam postao *sicut terra sine aqua tibi, za te kao zemlja bez vode.*

Htio bi da me naučiš kako se čovjek može uvijek brinuti, da ništa ne izgubi od tvojih darova, a da ipak ne umara svoju dušu nespretnim i ljudskim brigama. Da ne uvodi u nutarnje svetište bolesnu i bučnu želju, da ne uvodi jednog nepoćudnog gosta, koji se tuži ili se prepada, koji čovjeku dosađuje i razdražuje ga. Neka me tvoja trijezna i krepka mudrost vodi putevima mira i svijeta: između nemara, koji se prilagođuje svemu, dapače i osrednjosti ili zlu, i odveć ljudskog nemira, koji hoće svaki dan sigurnih činjenica i opipljivih rezultata; između bezbrižnosti, koju ne zanima duhovni napredak i zabrinutosti, koja se sva utroši i propade brojeći znakove napredovanja. Izme-

đu svega toga, vodi me miru i svijetlu — *ad lucem quam inhabitas, svijetlu u kome stanuješ.*

Kraljevstvo je nebesko slično zrnu, što raste na polju, gdje ga je slučajno jednog dana bacio koji prolaznik. Onaj koji ga je bacio, kao da se za nj više ne brine. On ustaje i liježe, dolazi i odlazi, drijema i jede, puštajući zrno i zemlju njihovom strpljivom i tajnovitom radu. — *Ultro enim terra fructificat, jer zemlja sama od sebe donosi plod* — najprije travu koja podrhtava na vjetru, krhku i slabašnu stabljiku, *primum herbam, najpre travu,* i malo po malo, stabljika postane slamka i na vrh slamke njiše se klas, *deinde spicam, onda klas,* i u klasu vidi se konačno kako postaju i rastu tvrda i slatka zrna žita: *plenum frumentum in spica, klas ispunjen pšenicom.* I ova gotovo slučajna gesta prolaznika, koji je sjemenku bacio u zemlju, ta gesta svršava sa žetvom i izdaleka zove srpove: *statim mittit falcem, quoniam adest messis, odmah pošalje srp, jer je nastala žetva.*

Čini mi se, Gospodine, kad bi se ja bolje pouzdavao u tvoje nadnaravno djelo, da bi moja suradnja s tvojim djelom u meni bila bez nemira i da bi svaka nestrpljivost iščezla iz moje duše. Neka mi je dosta da uvijek ostanem posve uza te, da surađujem s tvojom milošću, i da svaka suvišna briga bude potjerana iz života, komu si ti snaga i komu moraš biti svršetak.

Dugo sam ja vremena mislio da postoji naravno i ljudsko umijeće, koje je sposobno da nadoknadi tvoju milost ili ubrza njezino djelovanje. Mislio sam da ću domišljanjem, velikim nastojanjem, poticajima učiniti bolje nego što ti sam činiš i nadići tvoju volju. Mislio sam — to je uvijek ista obmana — da djelo posvećenja stoji više u tom da poduzmemo, nego da prihvatimo. Da je ono, više lični pokušaj, nego odgovor pun poštovanja. Da ja trebam prvi započeti veliki posao, dok uistinu moj prvi čin mora biti u tome, da ti zahvalim što si ga već počeo u meni svojom milošću, prije nego sam ja išta zaželio.

I ono što si započeo u meni, ti to nastavljaš. Oče porodice, ti skupljaš za me nebesko blago. Ti čuvaš moje zasluge, jer po tebi i u tebi ja ih stičem. Šta sam, ne znam; šta hoću, ti to vidiš. Ali jedna želja mi ostaje, želja koje, tvojom milošću, ne mogu da se odreknem i koja se svaki dan povećava iskustvom moje bijede: želja da te uvijek više poštujem kao svoga Vrhovnog Poglavicu i da te uvijek više ljubim kao svoga Spasitelja. Želja da nikad ništa ne posjedujem kao svoje — naročito ne svojih kreposti — i da te vidim u svem što jesam, u svem što činim, jer me jedino ti možeš učiniti podnosivim meni samom i preriječit da mi se vlastite kreposti ne zgade. Ja ću ih ljubiti, jer ću u njima nalaziti preostatke tebe, tvoje djelo, tvoju ljubav, tvoje tragove. Ja ću ih ljubiti, jer si ih ti posijao u meni, i jer su božansko sjeme — *desursum, odozgo* — one su naišle u mojoj duši na tlo, koje je jedino tvoja milost mogla učiniti plodnim. Ljubim sve ove snopove svojih zasluga, koje se zovu

moja mrtvljenja, moja odricanja, moje molitve i moje nade, ljubim ih, jer su svi ovi snopovi tvoja žetva i jer pjevaju tvoju hvalu. — *Rex Christe, virtus fortium, qui magna solus efficis.* — *Kralju Kriste, kreposti snažnih, koji sam stvaraš velika djela.*

Zato odsad, šta mi se treba osiguravati gledajući kako te kreposti rastu! Zar nije dosta da se svim silama trudim kako ću ti biti poslušan, prepuštajući tebi brigu oko posljedica, povjeravajući tvojoj ljubavi dovršenje *naših* zadaća, i ostavljajući za vječno gledanje konačnu ocjenu i sigurnost što smiruje? *Dum nescit ille, dok one ne zna.* — Smatrati krepošću svijest, što je o kreposti imamo, to bi značilo teško se varati i svakom prilikom upropaštavati duševni mir. Treba znati imati u *njega* povjerenje i paziti samo, da što bolje s njime surađujemo. Treba više misliti na njega, nego na se, na njegovu slavu više nego na našu vrijednost, na njegova dobročinstva više nego na naše zasluge. Ili točnije još, jer su naše zasluge njegova dobročinstva, jer naša vrijednost njega slavi, i jer smo mi on, treba promatrati ove stvarnosti u njihovom božanskom svijetlu, s *njegovim* očima, u pravom svijetlu od koga potječu... *Coronando nostra merita coronas tua dona, kruneći naše zasluge, kruniš svoje darove.*

Zar ne bi u ovoj ispravnosti nakane bilo blaženstvo odricanja? Zar ne bi bilo neke nebeske slasti duševnog siromaštva u ovom zaboravu na sama sebe i u ovoj nesposobnosti da mislimo na se drugačije nego

u Bogu i za Boga? Ne radi se o tome da se ostane u tami, nego da se zadovoljimo jedino *njegovom* svjetlošću, kao nebeski Jeruzalem, koga osvijetljuje jedino njegovo svijetlo. Ne radi se o tome da čekamo u dokonosti i da ostavimo neuposlene svoje sile, nego da ublažimo svoju želju za neovisnošću, podvrgavajući sve svoje djelovanje *njegovoj* vlasti i surađujući s njime svim svojim silama. Biti učenik potpunoma. Biti odsad samo vjernik. Ove dvije riječi morale bi biti dovoljne da se izrazimo — *quod abundantius est, a malo est* — *što je više zla oda zla je.* — Nećemo biti mirni, dok ne budemo ono što moramo biti. A mi moramo biti samo radina poslušnost i predanost bez pridržavanja. Mir bez obmane, bez opsjene, bez lažne pospanosti i bez zemaljskog sna, rajski mir, koji mi ti pripravljaš — *dum nescit ille, dok on ne zna* — a da ja to ni ne slutim, kao bez mog znanja — daj mi ga, Gospodine, u čistoći, istini i pravdi.

XII.

Unde est memores...
Stoga i sjećajući se...

Moja je duša odveć zemaljska i ne zna za svetost uspomene. Prečesto vidim u njoj samo zgodno sredstvo kojim se uklanja dosadna bljutavost sadašnjice ili vežu fantastične lijepe slikarije na jednobojnoj pozadini svakidanjeg života. Kad me prizori, što su mi pred očima, muče ili umaraju, utečem se svojom upomenama i razvijam, kao utjehu ili kao odmazdu, pred svojim nutarnjim pogledom, sliku onoga čega više nema. Uspomena! Služim se njome da uživam ili da se igram. Da žalim ili da se rastresem. Da hranim svoju žalost i da potpomažem svoje težnje. Služim se njome da poduprem svoje nade ili da se zaklonim u svom malodušnom nepovjerenju. Služim se njome kao kakvomgod stvarju, kao kakvim otpatkom, ružnim ili dragocjenim, ali koji mogu iskorištavati ili mijesiti po svojoj volji, nemajući da ikome polažem račun kako sam ga upotrijebio. Postupam s njome kao da samo o meni zavisi i kao da se samo mene tiče. Postupam s njome kao ribar što postupa s morskom ribom. On baca mrežu desno i lijevo, naprijed i nazad i roneći na sreću u neizmjernim zalihama oceana, brinući se jedino, da osigura obilnu lovinu.

A sve je ovo pravo poganski, i ovo smiono plijenjenje božijih dobara sliči svetogrđu. Zar moja prošlost i moja budućnost ne pripada njemu? Zar uspomene, posve prožete mirisom njegove milosti, natopljene njegovom otkupiteljskom krepošću, onom krepošću »što izlazi iz njega«, zar uspomene, ti preostatci njegove svjetlosti i njegove ljubavi, nisu svete stvari? I kad se njima služim da se veselim ili da uživam, ja oponašam djetinjastu bezbožnost onoga babilonskog kralja, koji je oskvrnjivao u svojim gozbama svete bogoštovne predmete i opijao se prostački iz zlatnih čaša Jehovina hrama! O moj Bože, nauči me da se dobro sjećam, da kršćanski vršim tu svetu službu, da postupam s prošlošću što živi u meni, kao s darom ljubavi i kao nježnim zalogom tvoje osobite naklonosti. — *Accipe memoriam, primi uspomenu!* — Zar Sveti Duh nije nje spomenuo, on, moj Otkupitelj i moj jedini učitelj, »*onaj koji je bio*«, *qui erat?* Svu moju prošlost, on ju je vidio, on ju je nadahnuo u onome što je u njoj bilo dobro i spasonosno. On ju je podnosio, i praštao sve ono što su moje pokvarenosti ili moja slabost pomiješali u nju griješna ili nečista. Stoga ne mogu osamiti ni jedan čas svoje prošle povijesti, ne mogu otkinuti od djelovanja vječne Riječi jednu jedinu rečenicu, ma kako ona mala bila u ljudskom i svemirskom razvitku. On je kod svakog početka, on je prije svakog početka, prije Abrahama, oca vjernika, i prije prvog čovjeka, oca grješnika. Kad pokušam da se šećem svojim uspomenama, kao po kakvom ogromnom i pustom par-

ku, kao po kakvom ograđenom samotnom prostoru od kog samo ja imam ključ, čije puteve samo ja poznam, ja zaboravljam da je on *»vjeran svjedok«* — *testis fidelis* — da je on sve vidio i da on sve zna i da je on bio savremenik moje duše kroz sve moje slabosti i sva moja pridizanja. Uspomena je stoga kraljevski put, kojim ja moram ići Bogu i duž koga on sam silazi k meni. Uspomena je dugi razgovor, himna zahvalnica, koja sagorijeva svu moju prošlost kao tamjan — *sicut incensum in conspectu tuo, kao tamjan pred licem tvojim.*

Uspomena — puna njega — i koja daje mojim mislima vedru ozbiljnost, mome značaju promišljenu i svijesnu otmenost, svem mom nutarnjem držanju blago i osvajalačko dostojanstvo. Zar svaka prava veličina nije njome prožeta? Zar predaja, vjernost, požrtvovnost, kreposti plemena, obitelji, domovine. zar sve ono što nas nosi i što nam daje da rastemo, nema svoj korijen u uspomeni na prošlost, koja se penje u nama kao kakav sok!

Nažalost! ja uvijek bježim. Volim časovitost, lutam u prekratkoj sadašnjosti, bez mirne perspektive, bez vječnog obzorja. Uvijek žurim, hlepim za čudnim željama, nikome se ne usuđujem povjeriti njihovu ludost; željama, kojima sadašnjost ne da, da se razviju i koje u masama padaju po tlu moje duše, kao razbijena vojska, kojoj je hrabrost uzaludna.

Memores, sjećajući se! — Sjetiti se svoje prošlosti, ne kao stvari koja je uništena, kao nepopravljive

ruševine, kao minula sna, kao sreće koje više nema, nego više kao stvarnosti koja ostaje, kao blaga koje mi čuva vjeran prijatelj, i koje mi ni časa nije prestalo pripadati. Zemaljsku i ljudsku uspomenu uvijek izgriza plijesan i rđa; stvarnost koju nam ona pruža puna je pukotina i bez sjaja — *tinea corrumpit, rđa je izjeda.* — Ali ako ga čuvam u sebi, njega koji sve čuva snagom svoje riječi; ako ostanem s njime u kome ostaje sva punina; ako ga vidim u svoj svojoj prošlosti, njega koji je vječno i nepomično svijetlo moga života, šta ću moći izgubiti prešavši od jednog dana k drugome, od rođenja k smrti?

Memores, sjećajući se! — Učiniti si pamćenje kao crkvu i učiniti ga božanskim i svetim, prožetim duhom milosti, da živi samo od primljenih dobročinstava. Primi moje pamćenje, o moj Bože, ne da mi ga oduzmeš — moglo bi se odveć raspravljati o smislu te molitve — nego da bude tvoje a ne moje; da mi odsad samo o tebi govori i da me odgoji u službi zahvaljivanja, u mom poslu vjernika, u mojoj ulozi vječnog klanjaoca. Neka jedini predmet mojih uspomena budeš ti, i tvoje milosti, kojima predusrećeš tako blago, i tvoje opraštanje, koje je tako velikodušno. Ovako shvaćena uspomena povratila bi me samome sebi u laganoj sabranosti, spontano bi me navodila da zatvorim oči i sklopim ruke. Razumio bi duboki smisao onoga *sicut erat in principio, kao što je bilo u početku.* Znao bi praktično da me Bog okružuje sa svih strana i da ništa nije izgubljeno od onoga što počiva na

njemu. Sjećajući se svega što sam te stao, o moj Spasitelju, znat ću koliko je božanskih troškova za me učinjeno, i čini mi se da ću u bezgraničnoj poniznosti opet naći ponos, koji više neće klonuti. Ponosit ću se s tobom i tvojim djelom i sve ću činiti »tebi na uspomenu«.

Daj mi da se dobro sjećam pa da znadnem i šta treba zaboraviti: svoje sebične interese, svoje sitničavo i podmuklo računanje, svoju lažnu mudrost i veliku ludost. Daj mi da nastanim svoje pamćenje božanskim slikama, da u njem čuvam, kao sjemenje zahvalnosti, nebeske ostatke, tajinstvene zaloge tvoga Duha milosti, uspomenu svega što je sišlo a *Patre luminum, od Oca svjetlosti.* Daj mi razumjeti, da si ti iza mene, i da su svi ključevi u tvojim rukama.

XIII

Rumor multitudinis.
Šum mase.

Tražio sam koje je moje pravo ime, ime koje zaslužujem, koje me određuje pred tobom i našao sam ga, Gospodine. Našao sam ga u odgovoru nesretnika koga si ti izliječio od zlog duha, koji ga je iznutra bio zarobio. Moje ime? I ja se zovem legija — *quia multi sumus, jer nas je mnogo,* — jer nisam ja sam, nisam ja jedan, Ja sam više, ja sam izmiješana masa što buči, čudan nered suprotnih težnja, ludi metež ličnosti, što se među sobom tiskaju i istiskuju i koje bi sve htjele da me se dočepaju.

Znam ja to — i to je možda ono što me sprečava da prodrem do u dno sama sebe, da ozbiljno ispitujem podzemlje svoje duše. Predviđam da neću sresti tamo ništa jednostavna, mirna i jasna, i uzmičen pred ovim istraživanjem, koje bi mi donijelo samo razočaranje i bol. Ne usuđujem se kopati po kutevima svoga Jerusalema u svijetlu zublji, jer znam da u njemu stanuju čudna i sumnjiva bića, koja ne volim sretati.

Legija. Nas je više — *multi sumus, mnogo nas je.* — Ima u dnu moje duše jedna mahiavelistička i prepredena ličnost, hladno sebična i spremna da sve žrt-

vuje za svoje vlastito blagostanje. Ličnost podmukla i surova, neprijateljica vedre otvorenosti i poštenja bez računanja; ona voli krivudati i okolišati. Poznam je, ona je puna laži, i ne mogu reći da mi je ta ličnost strana. Jer ona kadgod govori na moja usta i svaki put kad moj govor nije bio iskren, ona je tomu uzrok bila. Pod svojom maskom ona sakriva moje crte — *omnis homo mendax, svaki je čovjek lažac.* — Iskrenost mi nije naravna.

Ima u dnu moje duše jedno nasilno i žestoko lice, koje očajava pred poteškoćama, koje ne može trpiti ni najmanje protivštine. Koje pod vanjštinom što mu je uglađenost nameće, vrije kadgod od zlovolje i srdžbe, i koje se baca na bližnjega kao kakav surovi i nepravedni napadač, čim mu se bližnji suprostavi ili mu prigovori.

Gospodine, ja ne mogu reći, da mi je ova ličnost posve strana. Njene otresite kretnje sliče odveć na moje, i u njenim oporim pokricima nutarnje srdžbe, ja prepoznajem naglasak svoga vlastitog glasa. Njena silovitost to su moje slabosti, i one su me odveć izmučile a da ne bi bile moje. Nesređeni i uznemireni duh dvojice tvojih Boanergesa potresa i tutnji sa mnom.

Ima u dnu moje duše jedno lijeno biće, što se mlitavo dugočasi, puno sna i dokonosti, biće koje uvijek pronalazi razloge da za poslije odgodi teške službe i da na druge svali neugodne dužnosti. Biće, kojemu

ništa draže nije nego pustiti se živjeti i pustiti se nositi i koje postajkuje na površini svih svojih dužnosti, puno skepse (sumnje) i koje prezire svaki napor. Gospodine, poznam ja tu ličnost; ona mi tako sliči, da to ne može biti nitko drugi nego ja sam. Poznam ja njeno mlohavo držanje, njen način da se provuče između odveć oporih zapovijedi i da izbjegne sve ono što mrcvari. Tako sam često čuo njene žalbe ili njene želje, i da proslavim Boga, koji me je otkupio, ispovijedam, da sam mlitav, lijen i osjetilan.

Ima u dnu moje duše jedno biće milosti i dobrih želja, koje voli sklapati ruke, kajati se, zvati te, moj Bože, i čuti te. Ima u dnu mene netko, tko te je oduvijek tražio, koji nikad nije mogao da se zadovolji izvan tebe, i koji bi ti rado bio žrtvovao stostruko od onoga što ti je prikazao — *quasi nihil despiciet eam, prezret će to kao ništa.* — Nikad se nisam usudio reći da sam ja ta ličnost i ja sám, jer toliko drugih je bilo koji su to nijekali. Toliko drugih, prostih i zlih, istiskivali su je, potiskivali su je u tamu, odbijali su je toliko, da je više nije moguće bilo uhvatiti, da je gotovo nije bilo. A ipak, moj Bože, ti znaš da je moja duboka želja bila uvijek okrenuta prema tebi, i ako moje pogreške nisu bile tako rijetke, moja kajanja, barem, nastojala su uvijek da budu iskrena — tako iskrena kako mi je to dopuštala moja tupa i nesiiskrena kako mi je to dopuštala moja tupa i nesigurna savijest i malo svijetlo što bdije u meni. Nikad se posve nisam odrekao nade da ću ti pripadati i,

posve u dnu moje duše, ja sam uvijek osjećao i smatrao da si mi ti, više nego sve ostalo, potreban.

Gospodine, tko sam ja i kako me treba krstiti? Hoću li uvijek ostati nered i zbrka? Zar tvoj Duh, koji je odredio razmjere i odnošaje među svjetovima ne bi mogao izvesti sklad i milost iz moje zbrke i moga rasula? Zar tvoja mudrost koja je odredila ritam zvijezda, ne bi mogla upravljati pokretima moga srca i uspostaviti mirnu ravnotežu usred moje nesređenosti?

Čujem tvoj odgovor. Odavno je on bio izgovoren, ali dug je put, koji dovodi istinu do ljudskih ušiju ; tek danas ja počinjem naslućivati tvoje vječno poslanje. — *Vocavi te nomine meo, meus es, svojim sam te imenom pozvao, moj si.* — Moj. Ne pripadati dakle više sebi, to je jedini način kako ću moći posjedovati sama sebe. Izaći potpuno iz sebe da pređem u tebe, to je jedini način, da se nikad ne odijelim od sebe, da izmaknem onom nutarnjem rasulu, koje me ubija i da stečem smisao i vrijednost. Tvoj sam i u dvoje mi ćemo sve osvojiti u meni. Svu slobodu, koju mogu imati, ja ti je prepuštam, da s njenom suradnjom ti postepeno zauzmeš sav onaj tamni, divlji i duboki obruč moga bića, gdje si ja još ne pripadam i gdje harače svi moji tirani.

O moj Otkupitelju, uistinu dugovat ću ti sve što jesam, i ako kasnije, u tvom raju, moja sreća mora biti u tome, da se posjedujem jedino po tebi, da

se poznam i hoću samo gledajući i ljubeći tebe, zar nije potrebno da ta buduća slava počne već ovdje na zemlji, i da ovo moje ćudoredno biće bude moje samo po tebi? Potjeraj sve moje zle duhove, ti, koji im jedino možeš govoriti kao vrhovni poglavar i natjerati ih u bijeg ili ušutkati. Vrati mi, ili bolje daj mi, vedri mir onih, što stavivši svoju jedinu nadu u tvoju dobrotu, koja nikad nikoga nije prevarila, ćute da su uvijek zaštićeni pred svim nedaćama. Daj da doista budem tvoj. Jer, budem li tvoj, ti ćeš biti moj, a u tome je cio život vječni.

XIV

Ut enarrent mirabilia tua.
Da pripovijedaju tvoja čudesa.

Kadgod se rekne da su savršene duše ogledala u kojima otsijeva Isusovo savršenstvo. I ova poredba nije posve netočna; čim se je međutim malo dalje vodi, pojavi se njena nedostatnost. Savršena je duša istodobno i mnogo manje i mnogo više od ogledala; treba to dobro razumjeti, da ne zalutamo od pravog smjera, kojim treba da idu naši napori i kojim treba da prosuđujemo stvari.

Sveta je duša mnogo manje od ogledala Kristova. Jer nije nijednom stvorenju dano da u sebi obnovi crte neizmjerne savršenosti. A ipak sveta je duša neizmjerno više od ogledala. Jer ogledalo ne objašnjava ništa, ne razvija ništa, ne proširuje ništa. Ono se ograničava na to da besplodno obnovi sliku stvarnosti, koju mu se pruža, i koje ne poznamo bolje i dublje stoga, što se tako odrazuje.

A sveta duša treba da proširi, razvije, objasni savršenstvo Kristovo. Kako može proširiti ono što je savršeno, i voliti onoga koji je savršenstvo svakog stvorenja? Kako može pripovijedati, do u pojedinosti, bogatstva Utjelovljene Riječi?

Ona treba da bude ogledalo Isusa Krista, kao što je cvijeće, ili bolje, kao što su boje ogledalo sunca.

Cvijeće ne odrazuje izravno sunce. A ipak nema nijedne od njegovih nijansa, koja ne bi dolazila od njegova svijetla; i od raskošnog grimiza velikih procvalih makova do blistave bjelokosnosti lipanjskih ljiljanja, sve čaške govore o njem, i najskromniji šumski cvijet može nam još štogod reći o zvijezdi, koja spušta na nj jednu svoju zraku.

Njegovo svijetlo prelijeva se u dnu bisernih školjki, ono svijetli u sjaju bezazlenih očiju, ono oblači tamnim ogrtačem šume što ih natapa jesen, ono se lijepo svjetluca na malim metalnim oklopima kukaca. Stoga, kad bi mi htjeli znati šta odrazuje ovo jedinstveno bijelo svijetlo, kad bi htjeli opisati sunce, ne bi bilo dosta da besplodno obnovimo, da beskrajno pomnožavamo njegovu sliku u ogledalima. Trebalo bi naprotiv, pitati sve što sja i sve što prima boje. Trebalo bi pabirčiti posvud rasijane nijanse idealne palete, rastrti sve boje što ih skriva, — ne pokazujući ih našim očima, — čistoća bijelog svijetla.

Isus Krist kraljuje u svijetu duša, kao što sunce kraljuje u svijetu svjetlosti. Svete su duše vrhunaravna prizma (bridnjak), kroz koju prolazi njegovo neizmjerno savršenstvo, da se rascvate pred našim očima u bezbroj nijansa. Svaka od ovih duša mora očitovati jednu boju, pokazati, za se, poseban ton, i pripovijedati, tumačiti, razvijati nutarnje bogatstvo Sina čovječijeg.

Jer ono što nije mogao ostvariti u granicama svoga smrtnog tijela, on to ostvaruje i ostvarivat će

do konca vremena po prostranom svom mističnom tijelu. I ono što tjelesna usta nisu mogla reći, govorit će milost njegova Duha po apostolima. I melem i vino, što ga njegove ruke nisu mogle razasuti po ranama, izlit će ruke njegovih vjernika, dobrih samaritanaca, kao njegove nade i po njima, u njegovo ime da izliječe nesretne.

Dolazeći među nas, htijući uzeti na se naše pravo biće, trebalo je da postane samo pojedinac u masi. Nitko ne može postati neposredno »čovječanstvo«. On je postao čovjek, *jedan* čovjek. On je primio sva ograničenja što mu ih je ovo utjelovljenje nametalo. Bio je čovjek a ne žena; i umro je mlad, a da nikad nije znao za starost. I nije bio ni vojnik, ni mornar, ni činovnik, ni zidar, ni težak. A imao je određeni stas, određenu vanjštinu, poseban naglasak, naglasak gorštaka iz Galileje. Imao je svoj poseban hod, po kome ga se je izdaleka prepoznavalo. Imao je izraze, riječi, misli koji su mu bili dragi, koji su se povraćali u njegovim govorima. Bio je jedan između nas, i on se zvao Isus, kao što se drugi zvali Andrija ili Pilat.

Bio je čovjek a ne žena. Nikad dakle njegovo tijelo nije poznavalo žarke majčinske požrtvovnosti za djecu. A ipak, kad se divimo onoj požrtvovnosti kršćanskih majki, što su se nadvile nad kolijevke, mi u tom otkrivamo nešto Kristova: to je djelo njegovog duha i posljedica njegove milosti. Ono što nije mogao da ostvari u granicama svog osjetnog i tvarnog tijela, on to ostvaruje u svom mističnom ti-

jelu — i svete duše tumače, razvijaju i očituju neiscrpivo bogatstvo njegova savršenstva. Svako ima svoju nijansu i sve ove nijanse dolaze od njega.

On nikad nije nosio oružja, a i kad su mu pokazali dva mača, on je očitovao, da se ne želi njima služiti, i kad je nastupila pogibao, on je naredio da se stave u tok. A ipak kad kršćanski vojnik usmrćuje boreći se za svetu stvar, kad bdije, kad se neustrašivo bori i ostaje nepokolebiv u tvrdoj oluji bitke, ima nešto Kristova, što u njemu nalazimo i što nas zadivljuje. Jer što Gospodar svakog tijela nije mogao ostvariti u granicama svoga osjetnog i tvarnog tijela, on to ostvaruje u svom mističnom tijelu i njegova krepost oboružava ruku križara, i po njima nam on pokazuje svoje neiscrpivo bogatstvo.

On nikad nije bio starac i njegovi, koji ga nisu primili, žrtvovali su ga »kao jaganjca« prije nego se potpuno ispunio broj njegovih dana. A ipak kad kršćanski starac prigne svoju glavu prema zemlji, mi u tome nalazimo i častimo nešto Kristova. On očituje jednu stranu njegove punine i pripovijeda nam jedan dio njegove tajne. Ono što Gospodin nije mogac ostvariti u granicama svog osjetnog i tvarnog tijela, on to ostvaruje u svom mističnom tijelu i u majela, on to ostvaruje u svom mističnom tijelu i u masi onih koji mu pripadaju i po kojima on hoće da neprestance djeluje i da se očituje.

Ut enarrent mirabilia tua, da pripovijedaju tvoja čudesa. — Sve se naše dužnosti sažimlju u jednoj jedinoj zapovijedi: nasljedovati Krista, u kome je ispu-

njeno svo božansko savršenstvo. Ali šta znači nasljedovati Krista? Znači li to samo pomno činiti ono što je on činio, pomno izvoditi tvarnim načinom njegova djela i stavljati svoje korake u otiske njegovih nogu? Znači li to da u nama treba samo otsijevati lice Sina čovječijeg, kao što u ogledalu otsijevaju predmeti? Ne, to znači daleko više, činiti onako kako bi on činio kad bi bio onakav kakav sam ja, gdje sam ja; to znači da se trebam držati tako blizu njegovih djela, ostati tako poslušan njegovu Duhu, da on mogne po meni i u meni dopuniti svoje djelo i otsijevati u čitavom mom životu. — *Sic est omnis qui natus est de spiritu — takav je svatko tko je rođen od Duha.*

XV.

Cognoscunt me meae.
Moje me ovce poznaju.

Čovjek ga pozna ukoliko mu pripada; stoga i život vječni, koji stoji prije svega u tome da ga poznamo, stoji isto toliko u tome da budemo njegovi — *consortium Iesu Christi, zajednica Isusa Krista.* — Oni koji hoće da mu posve na strani ostanu, osuđuju sami sebe da svašta naklapaju kad o njemu govore; i ludost koja ih udaljuje od Istine, dovodi ih do tog, da ga smatraju Belzebubom. To oni nazivaju razboritim sudom, prosuđivanjem po mjeri svog vlastitog mišljenja.

Poznavati ga onakva kakav je, i prema tome upoznavati ga svagdje, gdje se nalazi, to je sjeme i rascvat vjere. Znati s uvjerenjem, s božanskim uvjerenjem, da je on u svetoj, katoličkoj, apostolskoj i rimskoj Crkvi, i da ga se samo tu može naći, to znači poznavati ga na zemlji onoliko koliko nam naše stanje putnika to dopušta i to znači pripraviti u tajnosti vjere, viđenje slavnog života. — *Merces erit videre quod credimus, nagrada će biti vidjeti ono, što smo vjerovali.*

Da ga ovako upoznamo, treba da mu pripadamo; i nitko mu ne pripada, ako ga on nije izabrao i htio — *electus, izabran;* — nitko mu ne pripada, ako nije

odgovorio ovome izboru i ovoj svemoćnoj ljubavi, sinovskom predanošću i uslužnim pokoravanjem. Vjera je dar Božji, ali nitko nije unaprijed i potpunoma od nje isključen: svi su pozvani da upoznaju božansku ljubav po Riječi koja je postala tijelom.

Vjera je prihvaćeni dar, i koga mi svi možemo razbiti odjedamput u svojoj duši, kao što se razbija zemljani lonac — *tamquam vas figuli, kao lonac lončara* — ili uništavati polagano kao što polagano gine biljka kad je zabačena, kao prag što se istroši pod nogama, kao znanje što izčezne u zaboravi. Jedna hotimična surova gesta može biti dostatna da raskomada ovaj dar Božiji; duga nemarnost, koja nije drugo nego prezir i lijenost, može nas dovesti do tog, da je kao i neznajući i polagano izgubimo. Proti neočekivanim nesrećama i podmuklim provalama, Bog mora da se čuva u nama proti nama samima. To je čitava uloga njegove milosti koja nadoknađuje, koja spriječava i obuzdava naše ludosti.

Jesam li ikad dobro shvatio da je ova božanska vjera, koju oholost lažnih mudraca tako lako prezire, u svim svojim sastavnim dijelovima nebeski dar, koji silazi od Oca svjetlosti, neposredno djelovanje Božije u meni? Ja si neodređeno možda zamišljam, da je vjera neka vrsta naravnog uvjerenja, jače ili slabije učvršćena u duhu, i na komu se može osnovati čestit i požrtvovan život. U napasti sam da je rastreseno promatram i da praktično zaboravim njenu ulogu i njenu narav, slično kaošto čovjek rado zanemari to da

ispita temelje svoje kuće i da kopa do prvog kamenja, koje se pod njom nalazi. Tko od nas ozbiljno misli da bude ponosan zbog svoje vjere, ne pred ljudima i zbog praktičnih posljedica koje ona za sobom povlači i koje onda čovjek pokazuje, nego jednostavno zbog toga jer je to uvjerenje, da je Krist Bog, da je njegova Crkva prava, djelo Duha Svetoga u nama i pečat vječne ljubavi? Tko ozbiljno misli da zahvali Bogu ne samo zbog svih providnosnih prilika koje su ga dovele do krštenja i do ispovijedanja vjere, nego jednostavno zbog sadanjeg dara vjere? Tko misli da zahvali Bogu što posjeduje sigurnost koja spašava i što zna »da je upravo onako kako su govorili apostoli«?

A ipak ova čisto nutarnja vjera, ova čisto umna vjera, dapače ne gledajući na sve posljedice što ih ona proizvodi u našem ćudorednom životu; ovo jednostavno vrhunaravno pristajanje uz Istinu Kristovu, moguće je samo po njemu, po njemu koji daje vid slijepima i za čiju tajnu nitko nezna, ako mu je on ne povjeri. Njegove ga ovce prepoznavaju po zvuku glasa svog pravog pastira; to su budne sluge, što su noću držale svijetlo na svojim vratima. To su pažljiva i stalna srca, koja zaslužuju da čuju još izdaleka tajni i sigurni korak božanskog Učitelja dok se približuje i dolazi stazama iz pustinje. Kad ne bi htjeli, mi ne bi vjerovali; ali uzalud bi pokušavali, bez milosti našeg Krista stvoriti o njemu istinit i ispravan sud. Jer Bog se sam poznaje u svojoj tajnosti, a anđeli i

ljudi znadu o njemu nešto samo, utoliko ukoliko postaju jedno s Bogom. Nikakva stvorena sila ne može se prihvatiti Boga. Da postanemo jedno s Bogom, treba da nas Bog zarobi i sjedini sa sobom; treba da on, posve nezasluženo s naše strane, počne djelo vjere u nama, treba neizmjerna susretljivost što odozgo k nama dolazi. I ovaj početak spasa, to je milost vjere.

Stoga nemam više prava da se služim svojim razumom kao da meni samom pripada. On je posvećen vjerom, kao svijetiljka u svetištu: i »misliti kako se dolikuje« o Božjim stvarima, to je počast i bogoštovno djelo. — *Recte sapere, pravo spoznavati.* — Posve obuzeti naravnim i zemaljskim mislima, mi si umišljamo, da jedini dar koji vrijedi, to su vanjska djela, ono, što mi nazivamo svojim vladanjem. Zamišljamo si da su naš duh i naše uvjerenje posve naravni, i činilo bi nam se čudnim da ih Bog ne samo traži, nego i da njima upravlja. A ipak ništa istinitije od toga. Moramo se priviknuti, da ne promatramo svoj razum kao neku laičku i svjetsku sposobnost, nego kao polje evanđeoskih priča, sve zasijano nebeskom pšenicom. Ima *duševnih* stavova, koji nisu katolički, postoje preziranja ili slabosti, bojazni ili smionosti koji su puni grijeha. Bojati se istine, to znači sumnjati o Bogu koji je prisutan u nama; podvrgnuti istinu svojim kapricima ili predrasudama, to znači voditi Krista *svezana* — *vinctum* — k ismjehivanju prostih vojnika. Kršćanin je vrlo ponosan i vrlo ponizan u svojoj vjeri kao i u svojim djelima, jer on zna da je oruđe i da ništa u njemu ne dolazi od njeg samoga.

I jer se cio naš život sastoji u tome da tražimo Krista, i jer se čitava naša vjernost sastoji u tome da ga imadnemo, zato je vjera koja nas s njime sjedinjuje uistinu početak svih naših dobara i prva naša krepost. — *Fundamentum totius spiritualis aedificii, temelj čitave duhovne zgrade.* — Ona ne dokida ničeg u nama; ona ne trne nikako našeg svijetla; ona nas ne sili na djetinjarije; ona ne traži od nas da stavimo ruke na oči, nego naprotiv: zaoštrujući vrhunaravno naše sposobnosti, pokazujući nam sve u Bogu i onako kako Bog gleda, ona nam otkriva Nevidljivo.

XVI.

Propter nos.
Zbog nas.

Treba da Boga nađem. Ima li gdje kakva zapreka, koja bi me mogla u tome spriječiti, kakva ograda, kakav ponor? Kad bi to postojalo, imao bi neku ispriku i u mome nehaju bilo bi mudrosti. Ali zapreka, potpuna zapreka, to je samo opsjena u duhovnom životu. Prva dobra vijest spasenja, to je nebesko poslanje koje nam kaže ne samo, da je put od nas k Bogu slobodan, nego i to, naročito to, da je put svagdje slobodan i da treba samo ići pravo pred sobom s iskrenošću. Stvari će biti saučesnice naše dobre volje; one su samo za to određene. One ne mogu biti naše neprijateljice: *propter nos, zbog nas su.*

Ovo je načelo sveti Ignacije tako mudro i tako jednostavno, kao da ništa nije rekao, stavio na početak svake vrhunaravne odgoje, na prag svake velikodušnosti.To je prava poduka, poduka potpuna i vesela, koju on naziva temelj duhovnih vježbi. Kadgod je se shvaća donekle tek i sitničavo; krnji se ta istina, široka kao život i svemir, da se od nje načini zgodan i skroman recept, ili mala zapovijed za domaće gospodarstvo, lozinka bojažljive stege i ukočenosti. Čovjek misli: stvar je u tom da se ni čemu ne podvrgavam. I to je bez sumnje posve istina, istina uvijek dobrodošla;

ali to je samo jedna strana, negativna strana i kao priprava na ravnodušnost. Treba odmah dodati: spreman sam da se sa svime služim. Ne zahtijevam ništa, ne isključujem ništa, proširujem svoju volju doklegod sežu Božje želje, činim je gipkom kao što je gipko njegovo ogromno djelo, od koga se ni najmanji dio ne može zatajiti. Ravnodušnost obuhvaća svu onu krepku vedrinu i onu predanost punu obilja. *Zbog nas* označuje kao nekim bratskim pečatom sve zemaljske stvarnosti, počevši od mog tijela i mog duha, pa do stanova polipa u morskim dubinama, do mikroba nevidljive zaraze, da smrti, do klevete, zaboravi i nemoći.

Jer *»sve ostalo«* — *reliqua omnia* — sve što se u nedogled prostire oko mene, jer je sve sredstvo, to znači da prave zapreke, stvarnosti potpuno nesavladive, stvari jednostavno zle koju treba uništiti, nigdje nema. — Nigdje, osim ako hoću da u meni bude, osim ako moja volja postane takva te ja zlobno odbijem da se služim stvarima, i pođem za svojim ukusom i svojim ludostima. Zapreka je uvijek samo djelomična, privremena, prividna, jer u dnu i bitno, usprkos hrapavosti površine, što mrcvari čovjeka, ona je sredstvo.

Sve je sredstvo, dapače i otpor. Naše se kreposti penju na naše pogreške kao bršljan uza zid. Poteškoće, nutarnje protivštine, svakidanje borbe, to su uvjeti našeg napretka i samo po njima mi učimo razmišljati, postajući zreliji. Naša prošlost nije više zapreka kao ni naša sadanja bijeda, jer zapreka je sru-

šena — *portas mortis et seras pariter Salvator noster disrupit, Spasitelj je naš srušio vrata i prijevornice smrti.*

Kakva li veselja znati, da nigdje nema stabla bačena preko puta; nikakva mjesta uništena; nikakva nepremostiva jaza, nikakve mučki potkopane jame; nikakve smrtne pustinje koju bi trebalo preći. Znati da naprotiv, postoji samo otpor koji odgaja čovjeka, kao što odgaja otpor pastire koji se suprotstavljaju vodi rijeke, i da postoje samo neprijateljstva koja nam dobro čine, kao što je dobra borba dviju ruku koje se peru protiveći se jedna drugoj. Svemoćnost zapreke ne smije više pritiskati kršćanski život kao kakvo prokletstvo ili kao kakva zebnja. Zli je bio pobijeđen i njegovo je kraljevstvo svršilo, i prva riječ i zadnja riječ, to je *Confidite, pouzdajte se,* što ju je rekla Riječ tijelom postala, svima onima koje poziva da je slijede.

Zaključak se nameće, zaključak koga ja sam nikad nisam htio da stvorim: ništa ne treba uništavati u djelu Božijem, treba samo iskorištavati sve što postoji, služiti se dapače i svojim nekadanjim pogreškama, kao što se čovjek služi kovrčavim strugotinama, što ih blanja skuplja pod stolovima. Uništenje je uvijek samo prividno, privremeno, umjetno. Pravo i vječno to je *abundantius, obilnije.* Konačna mjera, to je mjera prepuna i dobro stresena. Ono što se sprema u nama to je razvitak svega onog što jesmo, i tom razvitku i sam đavo, silom, mora doprinašati.

Bože moj, kako sam ja daleko od tvoje mirne i vedre mudrosti, kako u svemu malo posjedujem tvoga milog duha. Čemu nutarnje nasilje, i koje me navodi na udarce pobožnog vandalizma? Čemu u mojoj duši djetinjski i poganski očaj proti zaprekama? Čemu ova slijepoća koja me sprečava da vidim, da i lijepo i ružno vrijeme imaju da mi nešto otkriju, *propter nos, zbog nas?* Kako nisam još shvatio, da su zdravlje i bolest, ludi i duhoviti, dosadni i prijatelji — više još nego stupnjevi, vijesnici bogatstva koje mi je Bog odredio i koje mi šalje po njihovim nevidljivim, prijateljskim ili surovim rukama. Svi mi oni moraju otkriti nebesko blago. I stara nestrpljivost, što tutnji u meni, i sve pogreške što sam ih baštinio i neznajući, od rođenja; i moje duge studije tako naravno protivne bezazlenoj jednostavnosti, tako teške zbog svoje sumnjičave prepredenosti, njihovo rastresanje, što zaokuplja čovjeka, i njihova nemilosrdna kritika; malo ono što jesam i malo ono što sam učinio; moj posao i moja dužnost, nepoznata i nezahvalna, sve je sredstvo, samo sredstvo, sve je rudna žica, koju treba iskoristiti, tajna koju treba odgonetnuti, vrelo koje treba otkopati ... *in deserto aquae.*

Ali eto, moj Bože, ja na to ni ne mislim, i kao nevjeran narod, mrmljam i tužim se i to je sve. Vrijeme mi prolazi u žalenju što stvari stoje onako kakvim si ih ti učinio ili kakve si ih pripustio. Ne znam još da treba dokinuti ovu sposobnost žalenja, ili bolje

rečeno, jer ništa netreba uništavati, skrenuti je prema sadašnjosti, promijeniti je u nadu i ljubav, mjesto da je puštam u središtu života kao kakvu nametljivu plijesan, od koje nikakve koristi, a prostor zauzima. Promijeniti žalenje u bistrooku ljubav, služiti se svojim pogreškama za poduku, iskorištavati sve što postoji, zar to ne bi značilo provoditi u djelo riječi Gospine pjesme *funda nos in pace, ustali nas u miru,* i zar to nije jedini temelj mira? Bog ne počinje opomenama ili pozivima da ispunimo nešto, nego riječima koje dušu smiruju i čine je blaženom. Sve nam pripada: *omnia vestra sunt, sve je vaše,* i mi ćemo biti ono što hoćemo, jer Bog s nama surađuje. Nitko i ništa neće toga omesti, jer Stranog, kao zapreke, stranog nema.

XVII.

Communicantes.
U zajednici.

Ovu riječ nalazim u misnoj liturgiji u času kad se otajstvo približuje posvećenju. I stvar koju ova riječ označuje, nedokučiva i utješna, uzrok je upravo svih mojih nada i početak moga vječnog života. — *Communicantes, u zajednici.* Riječ ima potpun smisao. Ničim nije pobliže određena. Ona je konačna. To je više nego riječ, to je izraz.

Nisam sam. Zauvijek sam izbavljen od prokletstva osamljenosti. Od mene do svih svetaca Božjih postoji nevidljivo produženje, i ja učestvujem, ja sam u zajednici sa svim njihovim dobrima. Nisam neznanac, nisam bačeni otpadak, bez pomoći i oslonca, nego me čitavo moje biće, vrhunaravno biće sjedinjuje s božanskom porodicom — *istorum et omnium sanctorum, ovih i svih svetih.*

Stoga ništa nije isključivo moje. Ne mogu ništa zahtijevati kao da bi bilo samo moje. Zajedništvo dobara što postoji u redovničkom životu, tek je vrlo nesavršen znak onog jedinstva duša u dobrima milosti, jer su svi prijatelji Božiji skupa jedno.

Communicantes, u zajednici. — Nisam u zajednici samo s mrtvima, prijatelji Božiji napučili su svijet

u kome stanujem. Prijatelji Božiji i oruđe Božije, svi oni s kojima se on služi da me dohvati; kojima, i neznajući, dugujem svoju sreću.

Postoji zapovijed da poštujem one koji su mi dali život — dio njihovoga — i koji ja nastavljam kad njih više nema. Ali gdje su pravi oci moje milosti i kome siromašnom neznancu, i kome bolesnom prosjaku da se pođem zahvaliti? Zašto nisam poganin, i tko mi je zaslužio da sam bio kršten? Znam da je svećenik posredovao i da su me roditelji odnijeli u crkvu..., ali koji su nevidljivi utjecaji vodili sve ove geste? Koja je to stara ženica ili mlada bolesnica što me je zadužila, moleći svoju krunicu »u nakanu Božiju«, da postanem kršćanin? I u teškim časovima, u pogibeljima za koje nisam znao, koji je to nevidljivi anđeo, što mi je svojom šutljivom strpljivošću, svojom poniznošću, svojom hrabrošću zaslužio da ne poginem? Svaki čas ja se silno, beskrajno zadužujem u čitavoj Crkvi; i ja sam nešto samo zato, što sam jedno s jedinom stvarju: s djelom Božijim. Mahovina ne zna koliko duguje kamenu po kome se prostire, i bršljan se penje po deblima drveća ne znajući da posuđuje njihovu snagu.

Zajedništvo sa svetima dalo bi mi, kad bi htio da ga razumijem, tako čist polet u ljubavi, da više ne bi živio za se nego zato, da drugog služim. Kad promatram, o moj Bože, sve one što si ih stavio oko mene i prije mene na zemlju, odgonetam da su oni

svi moji vjerovnici. Svećeniče, kome ti duguješ milost svoga svećenstva, i gdje su tvoji duhovni kumovi? Ti znaš dobro, da ta milost ne dolazi od tebe. Ali eno, pred crkvenim vratima, u tvom rodnom mjestu, stajao je tužan slijepac, što je inače prodavao žigice i koji je jednostavna srca molio se za sve one koje nije vidio, i ova molitva zgrabila te jednom dok si prolazio i obilježila te je za Boga. Apostole, kome ti duguješ svoj srp i svoje snopove, svoju lađicu i svoje pune mreže...? Ti znaš dobro da plodnost tvoga truda ne dolazi od tebe, i da je i samu krepost u naporima milost nakalemila na tvoju narav sebične divljake. Ali eno, jednog dana, neka djevojčica, u sestarskoj školi, sklopila je svoje dvije ruke pred kipom Naše Gospe lurdske i molila Boga, po njegovoj svetoj Majci, da se smiluje griješnicima. I to su one dvoje dječije ruke što su takle srce Božije...

Konci se naše vrhunaravne sudbine isprepliću kao konci tkiva i povezanost naših kreposti i naših pogrešaka dolazi od te bratske solidarnosti. Bog nam ne veli gdje su naši dobročinitelji, da mognemo sa zahvalnim očima gledati sve koji su oko nas. — *Cummunicantes, u zajednici.*

Ali ako nam je dopušteno da pogodimo kakvim načinom Otac nebeski vodi ljude, zar se ne nameće onda misao, da u vrhunaravnom redu on uređuje stvari tako, da neznalice nose učenjake, djeca odrasle, podređeni gospodare, prezreni bolesnici povjesne ve-

likane? Pogledajte! Na što je on postavio, kao piramidu na njen vrh, ogromnu zgradu svoje Crkve? Na jednu poniznu ženu, kraljicu sveg vrhunaravnog reda, da svetu Djevicu Posrednicu. I na dan Očišćenja, u jeruzalemskom hramu, starac je nosio dijete, ali dijete je vodilo ovog starca. — *Senex puerum portabat, puer autem senem regebat, starac je nosio dijete, a dijete je starcem ravnalo.* — Siromaci, kaže sveti Klement, duhovno pomažu bogate, kao što kolje drži vinograd, da bogati i siromaci, pružajući si sve što imaju, mognu reći hvala jedni drugima i da svatko svakome sve duguje.

Bože moj, vjerujem da ti posvećuješ po djeci roditelje i po neukima učenjake i po tjelesnim radnicima duhovne... Obuzima me udivljenje kad mislim na svu moć što je ima u tvojoj Crkvi kršteni puk i neću dopustiti svojoj duši da goji u sebi zlobne ili neprijateljske osjećaje prema onima, koji su mi zlo učinili, jer ne znam kakvim su me bezimenim dobrima oni obasuli.

Mrtvi pomažu žive; divljaci, crnci ili Eskimi, što mole tamo vječnog Gospodara pomažu visoko uljuđene; djevice pomažu griješnike; Bezgriješna pomaže djecu Evinu; Bog pomaže čovjeka... *Communicantes et memoriam venerantes, u zajednici i časteći uspomenu.*

Čuvat ću u svojoj duši svu zahvalnost onih, što nemajući ništa, primaju svaki dan ono što im treba. Čovjek se navikne da ga se služi, kao što se navikne na svakidanje vraćanje svijetla, i u tamnoj, nepromišljenoj i sumornoj navici, počne misliti da su drugi nametljivci i da ga drugi pljačkaju. Kršćanska je duša široka i zdrava i zahvalna i poštena. Ona ne prezire nikog, ona ne odbacuje ni samih griješnika, ona zna da mržnja urađa tminama i da mrzeći protivnika, čovjek mrzi braću za koju ne zna. — *Saepe fratrem odisti et nescis, često si brata mrzio a ne znaš.*

XVIII.

Sancta Dei Genitrix.
Sveta Majko Božija.

Oni koji su se u Crkvi pokazivali hladni ili oprezni prema Blaženoj Djevici bili su uvijek i opravdano sumnjičeni zbog kakve zablude. Protestanti se ne izmiruju sa »marijalnim pretjeranostima« katolika, iako priznaju da one sežu daleko u povijest, tako daleko, da ih se sreta skoro na početku.

Zašto se pobožnost ne treba stidjeti zbog svoje nježnosti prema Mariji? Koje je to duboko načelo što nadahnjuje ovu pobožnost? Ima li zaista u tom ženskog maženja, i kako muška i jaka duša može da se prilagodi skoro djetinjskom držanju, koga pobožnost prema Mariji nameće i ovjekovječuje? Zato što ljudi nemaju jasnih pogleda u tom pitanju, oklijevaju ili lutaju, pa pobožnost, ne oslanjajući se više na istinu, postaje brzo bolestan zanos ili namješteno držanje.

Ništa nije trošno u djelu Božijem; njegova milost ne stari i kreposti na koje ona navodi ne poznaju sumraka. Stoga kršćanska duša zadržava osobine prividno oprečne, s opreznom mudrošću što je pruža iskustvo, ona zadržava bezazlenu svježinu savjesti koja se tek budi. Kršćanska duša ne vene, i godišnja se

doba u njoj nalažu jedna na drugu i stapaju se u njoj a da jedno ne goni drugo, kao u vidljivom svemiru. Ima toliko snage u dječijem srcu, sva snaga budućnosti; ima toliko svijetla u mudroj duši, sva svjetlost dugog iskustva prošlosti. Zar se ne bi moglo zadržati, u istom životu, ova dva blaga, i zar naše zrelo doba ne bi moglo blagoslivati Boga, koji uvijek razveseljuje našu mladost? Zašto da to bude nemoguće? Kraljevstvo nebesko pripada onima koji sliče djeci i dobrota puna pouzdanja bliza je priprostoj bezazlenosti. Zaštićena milošću Božjom, naša duša može sazrijevati a da ništa ne izgubi na svojoj vrijednosti, i na našem nevidljivom drvetu plod ne raste na štetu cvijeta, koga on nadomješta. Vječnost nije neprestano bježanje pred smrću, nego mirno posjedovanje svih dobara i samoga sebe; naš život milosti početak je vječnog života. Treba dakle da u ovome životu pravednosti nađemo, barem kao u začetku, osobine slavnog života. I trošnosti u njem nema. Mi se obogaćujemo a da ne moramo krnjiti svoga bogatstva osiromašujući, kao oni što kupuju ili prodaju i koji trguju, hvatajući se svega što je prolazno.

Da sačuvamo djetinjsku svježinu, to djevičansko blago na dnu hrabre duše, treba da u nama nešta još djetinjskog ostane. Zar da se umjetno smanjimo i pravimo se da tepamo? Ne; dosta nam je da se shvatimo u istini pa da uvidimo da nam je Majka još potrebna.

Jer čovjek se mora roditi više puta; on se odgaja i usavršuje samo ovim postepenim rađanjem i ako se, kad se upotrebljava ta riječ, misli na tjelesno i vidljivo rođenje, razmišljanje nam pokazuje da je to tek prvo rođenje u dugom nizu ostalih. Tijelo živi, ali duševno djelovanje nije još počelo; duh se budi, ali ćudoredna volja još spava; volja se rađa, ali istinski nije još stečena..., i mi tako idemo od rođenja k rođenju do svog vječnog rođenja, do života koji već ne svršava. I uistinu u području milosti — koji jedini vrijedi, jer jedini on daje smisao svemu ostalom — u području milosti još nas se nosi, mi smo djeca, ne odrasli — *et nondum apparuit quid erimus, i još se nije pokazalo šta ćemo biti.*

Kršćanska je pobožnost to dobro razumjela, i vjernici su instinktivno trčali Majci Riječi, jer su iskreni i jer si ne umišljaju, kao uobraženi i neuki đaci, da su već prešli, u životu milosti, prvotni stupanj.

Nije potrebno da si čovjek laže pa da zauzme prema Majci vjerničko držanje i geste djeteta; dosta je da se čovjek pozna i da uguši u sebi zlu oholost šupljeg ponosa.

I ova potpuna pobožnost prema Majci Kristovoj podržava u Crkvi pravi porodični duh. Ne znam jesam li učenjak, ne znam jesam li krepostan, ne znam da li sam jak ili slab i da li zaslužujem da me se

gleda. Oko ognjišta djeca su samo isti svijet, i oči njihove majke sve su ih izjednačile u istoj ljubavi: oni su samo djeca.

I ja zahvaljujem Našoj Gospi, da je pokazala svim vjernicima, da pred njom nema i Grka ni Skita, ni čovjeka ni žene, ni učenjaka ni luđaka, nego jedan te isti svijet, isti položaj, ista porodica, porodica onih što treba da dođu na svijetlo i kod kojih milost unaprijed označuje konačne crte.

Nikad joj se mi ne zahvaljujemo dosta zbog sveg onog duha, mira i čistoće, što ga ona izlijeva na našu Crkvu. I samo hotimični slijepci neće htjeti da je ljube zbog sve proljetne svježine i milih osjećaja što ih je ona sačuvala u dušama starih kršćanskih ratnika.

Naša Gospa umirućih i Naša Gospa bojeva, Naša Gospa utjeha i Dobre pomoći, Djevica zaštitnica, koju učenik Kristov zaziva od svoje prve molitve do smrtnog časa, kako se može tvrditi, da pobožnost prema njoj zasjenjuje, poput tamne zavjese, osobu jedinog Posrednika?

Splendor Patris	Sjaju Očev
Factor Matris	Stvoritelju Majke
Jesu, nostra gloria	Isuse, naša slavo,
Da ut fiam	Daj da budem
Per Mariam	Po Mariji
Tua dignus gratia.	Dostojan Božje milosti.

Tako su, o moj Bože, pjevali tvoji stari redovnici, izrazima jasnim kao i dirljivim, sjedinjujući pobožnost i istinu, blagost i snagu. I znajući dobro da su nam sve milosti došle po tebi i da su nam tebe samo dale ruke tvoje Majke, oni su znali da njoj nije moglo biti svejedno šta je s tvojim djelom, ona se zanimala za čitavo tvoje otkupljenje.

I ja te molim večeras samo jednu jedinu milost, milost da ostanem u tvojoj Crkvi ne kao učenjak ili kao filozof, ne kao atleta ili heroj, nego jednostavno, kao dijete tvoje Majke Marije.

XIX.

Manibus junctis.
Sklopljenih ruku.

Kad misao neće da moli, usne mogu izgovarati riječi i nešto našeg tim samim pripada još Bogu. I kad nas odvratnost ili umor ili nesposobnost da govorimo spopadne, ostaje nam uvijek sredstvo da molimo svojim držanjem i da Bogu prikažemo svoju gestu.

Čudna li držanja, misli kogod, kad se ruke sklope. Mnogi se zbog toga crvene i neće da čine kao »naivni pobožnjaci«. Oni se nikad nisu pitali šta hoće da rekne ta stara uobičajena gesta; oni je ne vole jer je nikad nisu razumjeli. Traže se vrlo zapleteni načini molenja, ali kruh kojim Bog hrani dušu, taj se kruh prezire, biblijski kruh, što su ga patrijarsi pekli pod crnim pepelom. Da dobro mognemo moliti, dovoljno bi bilo da sklopimo svoje dvije ruke i da toj vanjskoj gesti prilagodimo svoje duševno držanje. Egipatski askete tražili su od griješnice Thais, da ponovno mogne zadobiti nevinost što ju je imala kod krštenja, neka se okrene prema istoku, pri izlasku sunca i neka rekne? *Tu qui plasmasti me, miserere mei, ti koji si me stvorio, smiluj mi se.*

Sklopljene ruke, čudna gesta! Zbilja, zar ništa ne vele, sklopljene ruke male djece, sklopljene ruke

prvopričesnica pod njihovim velom od muslina, sklopljene ruke radnika, i kršćanskih supruga, koji svaki dan, jedno uz drugo, pred nesigurnošću sutradana, traže od Oca snagu, koja neće klonuti? Zar ništa ne vele sklopljene ruke naših mrtvih u tišini groblja, sklopljene ruke onih mrtvih, kojima smo možda mi sami pobožno udesili to posljednje držanje, da u dan strašnog nagrađivanja anđeo uskrsnuća nađe u njima dostojanstvo njihova krštena tijela? Zar ne shvaćamo, da je ova stara gesta puna divne poduke i da smo mi dužni predavati je, kao dobru vijest spasenja, kao sredstvo smirenja i svetosti?

Da, šta hoćemo da reknemo, kad htijući moliti Boga, sklopimo svoje dvije smrtne ruke ne dodajući toj gesti ni riječi, kao bolesnik kod koga je bijeda dosta rječita a da bi joj trebalo kakvo tumačenje?

Sklopljene ruke to su zarobljene ruke, ruke koje neće da se opiru i koje se odriču neovisnosti; sklopljene ruke, to su ruke koje se prepuštaju, koje se predaju; to su ruke blage i poslušne, to su ruke koje mole.

Gospodine, kad vidiš kako se odasvud dižu prema tebi ruke tvojih vjernika, ti jedini možeš znati kakvim su nevidljivim sponama sapete i kakvi zli duhovi hoće da ih drže zarobljene. Ti jedini znaš da nam naše pobune nisu nikad donijele slobode; ti jedini koji si zbog tog trpio prije nas, znadeš koliko smo mi vezani na svoje staro ropstvo.

I evo ih Bože moj, mojih zarobljenih ruku; neću da više tražim, ni dapače da razmišljam, umoran sam i želim da te nađem u pokoju; evo, moje dvije sklopljene ruke izrazuju moju molitvu, i ja čekam, kao onaj koji nosi zastavu izmirenja a usne mu ostaju zatvorene.

Zar mi ne bi mogli, u skrovitosti svoga doma, u veče kroz nekoliko časaka, znati šta činimo sklapajući svoje ruke, ove ruke što crtaju Božije slike, ruke kojima se on služi da danas radi, da blagosiva, da olakša, da odriješi, da prigine, da pobija; naše ruke, koje koče i vežu tolike tajne pogreške, toliko zle oholosti.

Manibus junctis, sklopljenih ruku. — Nisam stvoren da budem nezavisan, i jer želim da služim, treba mi zakon, dužnost, veći razlog od moje mašte. Moj Bože, sklapajući svoje dvije ruke hoću da ti reknem da ćeš ti biti jedini moj Učitelj. Zarobljen, da, ja se predajem. Zašto da i dalje lažem i vladam se prema tebi kao sila prema sili? Zašto da ne stavim u tvoje vječne ruke moje dvije sklopljene ruke? Moj život i sve što ću od njeg ponijeti nalazi se među njima. Čuvaj me; to je za me jedini način da izbjegnem svojim tiranima.

Kad se u latinskoj Crkvi podijeljuje svećenički red onima, koji su još samo đakoni, biskup, kad im je predao veliku vlast da mogu misiti, odriješivati i blagosivati, kad ih je pričestio euharističkim tijelom i krvlju, u času kad se ceremonija približuje kraju, tada biskup kao obuzet nekom velikom zebnjom,

okrene se novim svećenicima i zove ih jednog po jednog k sebi. Oni pristupe k oltaru, kleknu pred prelata koji ih čeka i koji uzimajući u svoje biskupske ruke njihove sklopljene ruke, pita ih, ozbiljnim glasom, koji odgovara času kad se izmijenjuju vječne riječi, da li obećavaju svojim zakonitim poglavarima svu poslušnost i poštovanje. — *Promitto, obećavam,* odgovara svećenik. — Zagrlivši ga u ime čitave Crkve, biskup doda: A ja ti obećavam da će mir Gospodinov biti uvijek s tobom.

Krist čeka svaki dan, jednog po jednog, svoje vjernike. Danas je na vama da pristupite. *Biskup vaših duša — episcopus animarum vestrarum,* — traži, da pobožno stavite u njegove otkupiteljske ruke svoje dvije sklopljene ruke. Pustite ga da čini, pustite da čini s vama šta hoće. I ako čovjek, da mogne sklopiti svoje ruke, mora ih najprije isprazniti, konačnom gestom, ispustite sve što božanski zagrljaj neće da primi i blagoslovi. To je pitanje uvijek savremeno, što ga Krist postavlja svojima: *Promittis, obećavaš li?* Obećavaš li poštivanje i poslušnost bez mrmljanja, bez pritužaba, bez slabosti, bez tužnog mrtvila; poslušnost onih što su se dragovoljno podvrgli i koji se vesele da mogu služiti? Nemoguće je da sklopljene ruke, u kojima nema nikakva prolazna bogatstva, ne računaju na blago nevidljivih kreposti i mir bez razočaranja. I da nađemo Boga, dosta je, da u skrovitosti molimo *manibus junctis, sklopljenih ruku.*

XX.

Opus manum tuarum.
Djelo ruku tvojih.

Oko koje sve vidi, ne vidi sama sebe; oko koje sve vidi ne uspijeva da vidi drugo oko, svoga susjeda, i lijevo i desno žive šezdeset godina i umiru skupa a da se nikad nisu gledali.

Najbliže nam istine mi najneradije i najteže promatramo. Mi prelazimo preko njih a da ih ne zapažamo i idemo tražiti vrlo daleko, u dalekoj pustinji, ono što je Bog Isus stavio na vrata našeg stana i čega, u naglosti svoga hoda, mi ne primjećujemo na svom pragu.

Znam da me je Bog stvorio i mislim da sam prodro do dna te poznate istine. Njena očitost mi je postala tako obična, da se više nikakav drhtaj ne budi u meni kad o njoj razmišljam. Znam da sam stvoren kao što znam kako se zovem i ja prelazim odmah k neizdanim još mislima, savremenijim zaključcima. Bog me je stvorio, to je već odavno poznato, događaj koji je poznat, koji ima svoj početak i od koga se svaki dan više udaljujem. Nekoć sam prešao od ništavila k biću i sad jesam; to je sve. Šta čovjeka može da uzbudi u ovoj priprostoj filozofiji!

Odveć priprostoj doista! Moje stvaranje nije i-nenadni događaj koji se nekoć zbio, to je trajna stvarnost. Ja sam stvoren u sadanjem smislu riječi, to jest, mome je biću, kao takvome uzrok Bog. Biće se ne udijeljuje nekome da ga čuva kao milostinju; jer i samo je biće milostinja; i stvaranje je vječni zakon moga bivovanja, a ne samo početni pokret moga života. Nisu mi Stvoriteljske ruke potrebne da počnem opstojati, one mi trebaju jednostavno, da budem i vrijeme na tom ništa ne mijenja. »Običaj« da postojim ne može nikad biti čvrst u meni. Iza stoljeća, moja narav isto je tako nesposobna da sama od sebe postoji kao uoči dana, kad sam, po Bogu, počeo da ne budem ništa.

Čovjek si zamišlja kadgod da mu je život bio dan kao dar, zauvijek, i zbog koga se ne treba zahvaljivati darovatelju. Jednog dana, mislimo, Bog nam je dao na dar život, i, kao prosjak koga se obilato pomoglo i koji je postao bogat, mi smo vlasnici tuđih darova. Ali stvaranje znači uistinu vječnu ovisnost, koja uvijek jest. Moje biće zavisi o Bogu kao što jeka zavisi o glasu, i kao što otsijev zavisi o svijetlu. I stoga vrhovni je zakon moje naravi u tom, da gipko i potpuno slušam svoga početnika. — *Opus manuum tuarum, djelo ruku tvojih.* — Ja sam uvijek među njegovim rukama.

Kao u rukama lončara, koji mijesi ilovaču po svojoj volji, i kao u rukama tkaoca, koji vodi konac po

svom nahođenju, i kao u rukama vrtlara, koji reže i potkresava nepomične grane i stavlja svoj duh i svoju misao u drveće, koje mu pripada.

Ima u dnu moje duše jedno zasebno mjesto, koje mogu uvijek doseći, i koje uvijek pristaje uz djelo Božije. Moj je biće primljeno biće, i ono to zna, jer je svijesno, sposobno da se pozna. Stoga je poslušnost upravo pouka svih kreposti; ona je dihanje čitavog vrhunaravnog života, i ne postoji drugo zlo nego je hotimična neovisnost. Ne htjeti ovisiti, to znači za stvorenje, ukoliko je ono toga sposobno, baciti se u smrt, kao što bi se uništila jeka, čim bi prestala opetovati ono, što je bilo viknuto, kad ne bi htjela biti jeka i prestala biti ono što jest.

Nažalost nisam navikao na ovu jednostavnost koja sluša i koja se podvrgava. Iznad moje stvorene naravi, kao odroni na brdskom putu, navaljale su se lavine, zle i teške. I ja sam pomiješao nasilna htijenja i nametljive kaprice s jedinom potrebom da Bogu služim. Božanske su mi se ruke učinile odveć tvrde i odveć velikih prohtjeva, i bježao sam pred njima kao kakva nepametna divljač; pustio sam se da iscurim između prstiju kao kakva nekorisna voda. Da zadobijem svoju slobodu! Kao da uvijet moje slobode nije podvrgavanje svome zakonu; kao da ja mogu biti istinski slobodan prestavši biti ono što jesam, uvodeći nered i zbrku i nesklad u svoju narav.

Opus manuum tuarum, djelo ruku tvojih. — Mjesto da se ravnam prema časovitim dojmovima, bolje bi učinio da prihvatim kao pravilo prvo počelo vrhunaravnog života: ljubiti božanske ruke, ove ruke što sve prave, što sve bez prestanka stvaraju, i kojima već neću moći izmaći — *de manu mea nemo est qui possit erruere, iz moje ruke nema nikog tko bi mogao oteti.* — I kad me nevidljiva Providnost moli svim neugodnim ili nasmijanim događajima; kad se ona naklanja desno ili lijevo, kad me prenosi u noć ili u pogibao, *in hoc ego sperabo, u njega ću se nadati.* Sve će moje blago ,moj imetak ,moje jedino dobro, biti sigurno, samo ako ne napustim stvoriteljsku ruku, samo ako moja volja ostane tamo, gdje moja narav ne može da bude; samo ako budem svom željom ono što sam po biti svojoj.

S Bogom treba da se istinski ponosimo; jer mi smo djelo Božije i jedino je djelo njegovo u nama divno. Božanske ruke odmaraju, kao kao što odmara velika sigurnost onih, koji su zaštićeni, i smrt ne može ništa proti onome što one, čuvajući, brane.

Moj Bože, daj mi sve ono što mi nedostaje, sve što mi je tako potrebno, volju da budem poslušan i želju da ovisim. Nema ništa prosta i umanjena u poštenoj i jakoj ovisnosti; ona je uvijet svake snage, kao što i snaga korijena zavisi o tlu, snaga lista o grani. Baš onda kad se list otkine od grane koja ga nosi i daje mu razlog da opstoji, onda kad odleti u vrtlog

plešući kao kakva neovisna osoba; onda kad je samo on, onda se zove mrtvim listom. Molim te stoga moj Bože, da me oslobodiš od grijeha koji me udaljuje od tebe, i zle oholosti koja se buni u meni proti zapovijedima tvoje providnosti i željama tvoje milosti, da me oslobodiš sve one drske ukočenosti i onog nezadovoljstva i onih pritužaba, svih onih ludosti koje bi malo božanskog svijetla ubilo kao teške sne; oslobodi me od njih pokazavši mi, da ništa nije ljepše, da ništa nije jače i da ništa nije svetije od djela ruku tvojih.

XXI.

Semper et ubique.
Uvijek i svagdje.

Uvjek i svagdje? O čemu se to radi? O Bogu bez sumnje, o Bogu vječnome i svagdašnjem? Ne, radi se o dubokom i tihom zahvaljivanju, što uvijek odjekuje u vjernoj duši prema Gospodinu. — *Semper et ubique gratias agere, uvijek i svagdje zahvaljivati se.*

Mi ne znamo, što sve Bogu dugujemo, još manje znamo, koliko bi vječna zahvalnost dodala svijetla našem životu i zdravlja našem djelovanju. Mi s mukom radimo grčeći se u pritužbama, mi si kvarimo sveto veselje sinova porodice i plačemo, kao luda djeca, ne znajući kakva su blaga pune naše ruke.

A ipak često smo puta već čuli pjevanje liturgijskih Predslavlja sa njihovim odlučnim tvrdnjama; mi ne niječemo da bi bilo dobro i pravedno i dostojno bez prestanka zahvaljivati, ali ne znamo zašto upravo treba slaviti i koji su razlozi zahvalnosti, što nikad ne počiva.

Razlozi nisu daleko od zapovijedi: *nos tibi, mi tebi,* mi i ti, dosta je razumjeti ova dva izraza i iz njihove veze izbit će molitva. Koliko duša luta svijetom, ne sluteći da ih Bog puni, i ne razmišljajući o tom šta je on.

Bog je onaj koji oprašta i koji liječi, i nikad ne bi mogao pamtiti šta mi je sve oprostio. Znam samo da mi to milosrđe treba kao što morskim algama treba more i da bi se bez njega neizliječivo bio osušio. I ono šutljivo opraštanje, što ga Bog udijeljuje na koncu mojih dana, kad noć spušta na sve stvari svoju mirnu tminu, ono dobrostivo i diskretno opraštanje, ono je spriječilo moju dušu da nije potonula u smrti, kao putnici što ih u tminama zateče teški brodolom.

Moj Bože — *frenum pullorum, indocilium* — *uzda neposlušne mladosti* — koji si zaustavio moje neumjesne naglosti i pridržao moje bučne ludosti, ti koji si me spriječio da budem neuredan i beznačajan, koliko sam puta grmio od srdžbe kad je providnosna zapreka zaustavila moje drsko nastojanje. — *Gratias agere, zahvaljivati se.* — Zahvaljujem ti, što si me zadržao proti mojoj volji, kao uzdu neposlušne ždrijebadi, i da si mi pokazao da imam gospodara i zakon i da, prepušten sam sebi, ja bi se uništio svojom neurednošću.

Penna volucrum non errantium, krila ptica što ne lutaju. — Kao vjerna krila ptice, što leti prema nepoznatom nebu, ti si djelotvorno učestvovao u svim mojim dobrim djelima, i ti si započeo sve moje vrhunaravne pothvate. Kad se promatram, uvijek tebe nalazim na početku svega što u meni vrijedi.

Ti si mi nekoć govorio, u onoj tamnoj crkvi, kad sam se neodređeno molio kraj portala, prožet šutnjom

i svježinom svetišta; i ta mi je riječ zabranila da gledam sebe kao nekoga tko ne zna za tvoje povjerljive tajne. Znam da si htio od mene jednu uslugu, koje ti nitko drugi ne može učiniti, i da je moj cio život jedini odgovor na tvoj posebni poziv. Ti si me dugo gledao u tišini ljetnog neba, i pobožna vedrina, što je vladala mojim časovima učenja, dolazila je od tvoje ruke. I ti si me pohodio — tako blago — u časovima tuge i umora, upućujući me da te pustim djelovati, kao liječnika koji hoće da prouzrokuje bol — da zlo odjedamput izliječiš. U svakom sam ovome križu našao tvoje ime i tvoju zapovijed, i tvoju milost, što život daje. I ako nisam htio da uzmem cio tvoj dar, to je moja pogreška: zadržavao sam ogorčenost u snazi, i otrov bez lijeka, žalost bez svijetla. Osjećao sam dobro, da na dnu svake nevolje postoji za me sredstvo da povećam svoju dobrotu i da se dignem sam nad sebe. — *Semper et ubique, uvijek i svagdje!* — Razočaram se i zgadim se sam sebi, kad se uvijek promatram; volim ti zahvaljivati za sve što činiš u svojim vjernicima. Tvoje je djelo tako lijepo, o moj Bože! Nek drugi nariču i jecaju! Ja, ja ti se divim i jer se ti boriš, ja te potpomažem — ja ti se divim, da si tolike potoke ljubavi izveo iz srdaca svojih učenika; da, ja ti se divim, u tvojoj svjetskoj radioni, uvijek na poslu, kako nastojiš da od nas učiniš bića više manje razumna, duše dostojne sebe. Zahvaljujem ti se, što se cio svijet nije izgubio zbog poganstva i neznanja — jer i to tebi dugujemo.

Zahvaljujem ti, što svi oni koji me okružuju ne preziru me i ne nastoje da mi škode — jer bez tvoje milosti ne znamo do kakva bi nas ponora dotjerali naši nagoni.

Zahvaljujem ti se, što su se katkad neke duše smilovale i žrtvovale da pomognu bijedu, jer ti si bio na početku ovih pokreta dobrote i ove su geste saučešća izrazile tvoju ljubav.

Zahvaljujem ti, što si nam dao svoje apostole, i da si ih odgojio, prije nego si ih dao nama na službu; zahvaljujem ti se na nepoznatim čudesima, što ih svaki dan stvara tvoja dobrota i na kreposti što je čuvaš u srcima moje nepoznate braće. Zašto bi mislio, da ja jedini vrijedim, i zašto da ne pokušam postati katolikom — općenitim?

Zahvaljujem ti se za svu kršćansku prošlost, i za svu budućnost, koja će biti još slavnija; za mladost i djecu, što ih pripremaš u skrovitosti; za svijetlo koje preko naših poglavara dolazi od tebe do našeg neznanja; za sve tajne što ih tvoja Providnost drži još u pripremi, i za svu onu zamršenu i zanosnu povijest našeg svijeta, koji se sprema na tvoj dolazak.

Semper et ubique! Uvijek i svagdje! — Vjera, nada i ljubav, zar to nije dosta da hrani moju zahval-

nost i kakva bi ljudska sila mogla da me ih liši? Stoga do svog posljednjeg dana, i ma kakve bile moje moralne slabosti ili moja tjelesna bijeda, u velikoj nevolji ili u slavi i još više u običnosti, bez kakva isticanja, mojih svagdanjih dana, svagdje, nastojat ću da pjevam svoje Predslavlje i *Semper et ubique, uvijek i svagdje* čuvat će me od izdaje. Izdaje te čovjek, čim prestane da ti zahvaljuje; zaboravlja tko si ti, i to je već kao otpad. Zahvaljivati, to je glavni posao našeg bića, i sadanji život treba da je vježbanje u tom.

XXII.

Vox Domini.
Glas Gospodinov.

Njega se čuje dobro samo u pustinji, ne stoga što bi bio plašljiv, nego jer je dubok i jer nas samoća vraća k nama samima.

U svojoj šutljivoj molitvi slušam, i ne čujem samo jedan glas nego svu silu glasova — *quasi vocem turbae magnae, kao glas velike množine* — jer prva poduka, što nam je daje samoća, to je da nam kaže da nismo sami, nego, naprotiv, da nas nosi silni vrtlog božanskog djela.

Daleki glasovi svih onih, što su bili prije mene, koji me savjetuju, i koji me zaklinju, otkud dolaze? — *Vox Domini, glas Gospodinov.* — Krist posuđuje glas naših Svetih Zaštitnika, on govori po svetom Petru i po svim nekadanjim misionarima. — *Rex Christe virtus fortium, Kralju Kriste, snago jakih.* — Samo dok slušam šum kršćanske prošlosti, velika otmenost stane vreti u meni; ja sam baštinik, više nego baštinik, nastavljač; svetu stvar mi povjeravaju svi ovi glasovi bez lica, što šapuću u mojoj samoći. — *Omnes Sancti et Sanctae Dei, svi Sveci i Svetice Božje.* — Ja sam pratilac i zaista krug svih onih, što su živjeli za stvar Kristovu i koji imaju samo sadanje kršćane, da nastavljaju jedini posao.

Vox Domini, glas Gospodinov. — Čujem naročito veliko mnoštvo koje zove, male što traže kruha, slijepe što zaklinju svijetla, gluhe koji ne zamjećuju ni odgovora na svoje pokrike. Mnoštvo sirotana, veliki puk Božji, što trpi i što je zarobljen pod tvrdim faraonima, koje je izabrao za gospodare..., sve one što čekaju, koji me čekaju, i prema čijoj sudbini mogu biti ravnodušan, a da ne postanem stoga zločinac.

Oni čekaju i traže od mene sve što im je potrebno, to jest sve ono čega sam nemam, blagost i snagu, milosrđe i požrtvovnost, jasnoću što smiruje i ljubav što pročišćava; ono što hrani i ono što odgaja ... — *Vox Domini, glas Gospodinov.* — Potrebni Krist zaklinje kad oni govore, i eto, u meni se rađa glad i žeđa da budem pravedniji i darežljiviji.

Treba da unaprijed ljubim sve one, što će ih tvoja Providnost staviti meni na put; treba da ih prepoznam prije nego što progovore i da im moj pogled rekne, da im pripadam. Kako bi mogao živjeti još jedino za svoju korist i misliti da je ono, što dajem izgubljeno? Po svim putovima svoga života sretati ću potrebe, za koje je moj Bog u noći pomoć zazivao. Gospodine, daj da ne budem prazan pred njihovim molitvama i gluh na njihove žalbe. Kadgod ih je tako teško prepoznati, tvoje prebjeglice, pod njihovim odijelom starih griješnika.

Vox Domini, glas Gospodinov. — Iz daleka mi govore, u tišini moga razmatranja, proročkim gla-

som, svi oni, što će mi nanositi boli i uspjeti da mi naškode; oni što mi štogod zamjeraju ili me mrze ili čija će me nametljiva revnost ovog ili onog dana mrcvariti. I Gospodin me u njima moli unaprijed za tako potpuno oproštenje, da ni samo sjećanje na njihove prekršaje ili njihove nespretnosti ne izazove u meni želje za osvetom. Čujem to, moj Bože, i prevrúći riječi tvog *Očenaša,* molim te da im oprostiš sve njihove uvrede, jer sam im već oprostio zlo koje mi još nisu učinili. Glas nas Kristov neprestance upozorava da budemo milosrdni; srca tvrda od mržnje ostat će u svom grobu a da ih njegov glas neće oživjeti. Hoće da ostanu gluha, i bit će im učinjeno, kako su željeli.

Vox Domini, glas Gospodinov. — Svi oni što su me pomagali, hranili, odgajali, i čije djelovanje još u meni traje, kao nepoznata gesta graditelja u cimentiranim komadima zida. Čini mi se kadgod tako naravno i jednostavno što sam bio zaštićen od svoje mladosti ovom neplaćenom požrtvovnošću; ne mislim da se uznesem kad sretnem krepost, kao što ne mislim da kliknem od začuđenja, što tlo na putu ne izmakne kod mojim nogama. A ipak ni oni, što su se brinuli oko tog, da mi dobro čine bili su vijesnici i oruđe otkupteljske Ljubavi, i sa svih strana obzorja, kao zrake prema jednom šićušnom središtu, ljubav

se usredotočavala oko moje neznatnosti. Glas svih mojih dobročinitelja udara od mog rođenja o moj život kao valovi širokog mora; a ja se tužim kadgod, da me se ne voli i da ne zauzimam u životu drugih ljudi mjesto, koje su unaprijed odmjerile moje nakane i moja oholost.

Otmenost, koja dolazi otud, što čovjek zna da je baštinio od pravih prijatelja Božijih blago bogoslovskih kreposti, koje treba podržavati i povećavati; ponizna blagost što spoznajem da sam dužnik neizmjernog nevidljivog mnoštva i da nije potrebno gledati oko sebe ljude koji hoće da ovo podnose, da otkrijete svagdje dobročinitelja.

Vox Domini, glas Gospodinov. — U meni naročito, u dnu moje posvećene duše, u kojoj on govori kao Učitelj i kao onaj koji zaklinje, s pridržanim naglaskom, što moli, i apsolutnim tonom, što zapovijeda. Poznam ga odavna, i načinom malog Samuela, u svetištu izabranog naroda, naučio sam se razlikovati glas Gospodinov. *Sciebat vocem Domini, poznavao je glas Gospodinov.* — Svaki put kad me iznenadilo oklijevanje ili kad me je zavodljivost uznemirila, njegov je glas odjeknuo, vjeran i miran; i po njegovom zakonu, po mojim poglavarima, po mom promišljenom shvaćanju, on mi je rekao šta je trebalo izbjeći ili učiniti.

I njegov glas, glas Pastira što zove svoje ovce svaku veče, taj će glas čuti još onda, kad svi drugi utihnu i kad u neimaštini zadnjeg rastanka on dođe da me liši moje službe i oslobodi od ropstva. — *Nunc dimittis, sad otpuštaš.* — Kad bi došao do tog da ljubim ovaj božanski glas, naučio bi se ne bojati se ovog posljednjeg poziva i čuvajući držanje vrebača koji spremno odgovara na znak, prošao bi kroz život, ne puštajući da me rastresa lažna jeka moga vlastitog glasa, ne postajući nestrpljiv u prolaznoj buci, bio bi onaj koji sluša — *auditor Verbi, slušatelj Riječi* — i koji *posluša* — *obaudit.*

XXIII.

Amen.
Tako neka bude.

Ljudi je opetuju odavno, ovu malu riječ, što nam dolazi od starih patrijarha, ovu malu riječ, što su je u vremena obećanja Izraelci uporno opetovali, ovu malu riječ kojom je Krist započinjao svoje odlučne govore; riječ koja se nalazi u opisima njegovih apostola, riječ koja će odjekivati još u nebu, izrazujući skupno klanjanje izabranih.

Ja je nisam proučavao; nisam naučio voliti je; nisam pokušao da je primijenim kao poduku sebi kad se bunim, kao zavoj svojim ranama. Nisam ni pomišljao da ona tako izdaleka dolazi, da ju je Bog doveo do mene, do moje molitve, i da bi dosta bilo, da joj ja podvrgnem svu svoju volju, pa da se zaklonim proti svakom neprijateljskom pothvatu, da izbjegnem rasulu, žalenju, smrti.

Kad svećenik govori misu, čita iz misala latinske molitve, kojih vjernici ne čuju, a mali ministrant, u ime svih prisutnih, odgovara s pouzdanjem: *Amen, neka bude tako.* Da, da, neka bude tako, to je sve što želimo, sve što molimo. Unaprijed primamo, prihvaćamo sve i neka Bog usliši želje što ih je ovaj svećenik prošaptao. Nek se pogani smiju; uistinu ništa ljepšeg od ovog potpunog pouzdanja u majčinsku

Crkvu. Učenici su Kristovi tako sigurni da svećenik može za njih moliti samo spasonosne stvari; oni su tako navikli da Ocu nebeskom prepuste brigu oko onoga što će se konačno desiti; oni su tako dobro shvatili značenje propovijedi na gori i da se Bog više brine za njihove potrebe nego za hranu vrabaca; oni se tako potpuno povjeravaju Spasitelju, da im je dosta reći Amen pa da izraze svoju poslušnost punu pouzdanja i da unaprijed odobre sve što će Mudrost htjeti po njima.

Moj bi život mogao biti odlučni i potpuni Amen. Savršenstvo nije u tom da budemo neobični, nego da budemo ispravni, a da budemo ispravni, ne smijemo uporno slijediti svoju vlastitu misao, nego prilagoditi se svemu što Bog hoće i raditi samo zato da suradujemo s Učiteljem. — *Unus est Magister vester, jedan je Učitelj vaš.*

Amen, koji se nikad ne prekida, kao čvrst konac, koji se deset hiljada puta okrene sam oko sebe, poplete, isprepleće, uvijek savitljiv i uvijek čvrst, i postaje na koncu divna tkanina odijelo *bez šava — inconsutilis.* Ni jednog čvora, nikakva otpora, nikakve oporosti, ali ni gnjecave mekanosti ni nagle hirovitosti. Sa zrnjem od pijeska ništa se ne da satkati; konopci se ne mogu splesti s vodom.

Trebao bi pokušati da cio svoj život zatvorim u Amen. Ja sam ga toliko puta rekao, i na mom grobu to će biti posljednji zbogom vojujuće Crkve iza *Re-*

quiescat in pace, počivao u miru. Zar ova riječ, što zaključuje sve što je stvoreno predajući ga u božanske ruke, ne bi mogla da i za me bude zaključna riječ svega? Srdačni Amen, koji uklanja sve pritužbe i sve zahtjeve, i koji napunja dušu svijetlom vedrinom.

Ima ih koji su, nekog dana, uzeli veliki listovni papir da pišu, veliki bijeli list i koji su, sasvim na dnu lista, stavili kao potpis jednu jedinu riječ: Amen. A zatim su predali svoj život Bogu, i njegova Providnost stala je pisati iznad toga unaprijed stavljenog Amen dugu i bolnu povijest jednog ljudskog života. I žalost je dolazila jedna za drugom, svaka je bila jedan taman datum, ali Amen ih je već sve primio, oduzevši im otrov gorčine. I zdrava i jaka veselja Bog je pisao po tom lijepom papiru, redom, kako je koje dolazilo, on ih je bilježio kao odmarališta na putu. A poslušna duša, mjesto da krene stramputicom ili da se zaboravi, mjesto da propadne ili zadrijema, (kao što to čine druge duše), ona je već izgovorila riječ koja oslobađa, veselila se s Bogom i zbog njega. Amen unaprijed na sve božanske zapovijedi. Amen na nepredviđene uspjehe, na duge nevolje, na prevarene nade što dnevice čovjeka razdražuju; Amen na vlak koji je prerano otišao ili prekasno došao; Amen na kišu i na sunce, na besanicu i na umornost, na žarku vrućinu i na ledenu zimu; Amen na mrzovoljaste drugove, pune smiješnih načela i ludih kretnja; Amen na ostarjele rođake što su ih godine učinile sebičnim i zloćudnim;

veseo Amen, ako je moguće, i uvijek pošten i jak Amen. Ovaj mali Amen uklonio bi s našeg puta mnoge griješne ludosti; on bi nas spriječio da skačemo u jarke i da propadamo zbog svojih ludih snova.

I kad mi postane teško moliti, kad više ne budem imao novih oblika molenja u svom blagu, i kad sve postane sumorno, bez nadahnuća i snova, tada, mjesto da pođem tražiti daleko u teškim mistikama zanosna izlaganja i čudne naputke; mjesto da se opajam jakim riječima i nejasnim osjećajima, uzet ću glavu među svoje dvije ruke i kušat ću da iz dna srca reknem, jedan jednostavni Amen.

Amen je odlučan kao kakav zaključak, kao potpisani ugovor, kao zaključena rasprava, kao ukopan mrtvac. Amen je kratak kao istina, koja je samo istina i ništa više i koju se ipak ne može ispripovijedati. Amen je otvoren, svijetao i ponosan, i lažne sile, što su u nama boje se njegovog odlučnog stava i jasnoće koju on baca po svim kutevima.

Ah! kad bi se s njime moglo barem raspravljati! Kako smo odavno navikli podbadati i vješto stvari okretati, mi bi našli načina da se nagodimo i naša spretnost u ispričavanju pronašla bi prikladno rješenje. Mi se tako dobro razumijemo u okolišavanje — *rege quod est devium, ispravi što je krivo* — i mi se tako nerado podvrgavamo. Ali s Amenom svaki otpor popušta i mi si prestajemo pripadati. Ja ću govoriti taj Amen, skroman, ponizan i vječan kao Sin

Božiji. Govorit ću ga sa bezimenom i nevidljivom svjetinom što se uvijek sjedinjuje s mojom molitvom. I jedino način izgovaranja moći će se mijenjati, smisao će ostajati uvijek isti. Od pobjedničkog Amena do rasplakanog Amena kojim se završava molitva za mrve *Pie Jesu, dobri Isuse,* svi će oni moći hraniti moje svakidanje razmatranje. Ne treba drugo nego ova mala riječ, da u meni proklijaju kreposti, kojih nemam. Kad me je svećenik krstio i rekao *U ime Oca,* nije dodao Amen. Zar to nije stoga, da ga ja imadnem priliku govoriti? Da moj cio život bude potpun i jednostavan odgovor na milost, što mi je došla u susret prije nego sam bio svjestan da postojim, i koja može ubiti u meni svaku smrt. Amen.

XXIV.

Ego vadam.
Ja ću otići.

U času kad su se tvoji učenici žalostili što te gube, ti si im rekao da je dobro za njih, da te više ne vide, i da bi ih taj odlazak trebao veseliti.

Zašto? Zar nije potrebno da zakonodavac ostane uz svoje zapovijedi, da ih tumači i da osigura njihovo izvršavanje; i zar nije potrebno da Učitelj Istine nastavi odgajati one, koji su sve ostavili da ga čuju? Kad te se više ne bude vidjevalo, zaboraviće se na tvoje riječi i tvoja djela i bit ćeš kao da te nikad nije bilo.

Expedit vobis, korisno je za vas. — A ipak božanska mudrost ima pravo; ako si otišao, to je bilo stoga, da nam Duh mogne biti poslan i da sa svih strana i uvijek, s istom lakoćom i istim pravom, ljudi mognu postajati tvojim učenicima.

Kad si govorio u Galileji, samo su te oni mogli čuti koji nisu bili predaleko od tebe, i posljednji redovi naroda tek su neodređeno razumijevali tvoje riječi vječnog života. Ljudi su se gurali na vratima male kuće, gdje si se bio sklonuo u Kafarnaumu, i tamo, kao i svagdje, najjači odgurnuli su slabije, koji su se natiskali vani i bili razočarani što nisu ništa vidjeli. Kad je tko bio bolestan morao se domišljati

kako da se dotakne ruba tvoga odijela i slijepac Bartimej morao je jako vikati kraj puta da njegova bijeda dopre do tvojih ušiju. Bio si u Galileji, tražili su te na drugoj strani; prelazio si preko tiberijadskog jezera i narod je trčao duž jezera da te opet mogne naći tamo gdje pristaneš. Nije te imao Rim, ni daleka Španija, ni Galija koju su stvorile Cesarove legije, ni iza granica carstva silna masa što je tapala u noći. Bio si samo povlastica malog broja, zarobljen časom i mjestom, ti jedino potrebni i živote svih duša.

Expedit vobis, korisno je za vas. — Bilo je dobro da odeš i da, sakrivši u oblaku Maslinskog Brda svoje vidljivo uskrslo tijelo, ostaneš nam nevidljivo prisutan i tvoj glas odjekuje *in fines orbis terrae, do krajeva zemlje.*

I Crkva koja nastavlja tebe katolička je i svеopća, i kad ona govori, cio je svijet može čuti, i njeni su sakramenti tvoje kretnje, što se prostiru do najudaljenijih krajeva naše zemlje, tako da si bliz svakome od svojih.

Jer ti opraštaš grijeh kad tvoji svećenici odrješuju grješnika, koga tvoja milost nagoni da se kaje; i da čovjek bude izliječen od svojih slabosti, ne mora više provaljivati krov kuće u kojoj ti govoriš. Nemoćni su uvijek pred tobom, i tvoj govor više nikog ne ostavlja.

I svatko može danas biti tvoj suvremenik; čovjek ne treba dugo ići po vrhuncima stoljeća pa da

te pronađe kao snažnu uspomenu. Pobožnost je u tome da te vidimo ondje gdje jesi i da blagosivamo tvoje otkupiteljske ruke — *Manus sanctae, vos amplector, svete ruke, vas grlim.* — Ti učiš svakoga, ti svakome govoriš, ti svakog osvijetljuješ zbog Duha koga si poslao i po kome mi poznamo Oca i Sina.

Per te sciamus da Patrem
Noscamus atque Filium.
Daj da po Tebi poznamo Oca
I Sina također upoznamo.

Moj Bože, zar početak nutarnjeg života, nije u tom, da znamo da si ti prisutan i da djeluješ, kao vječni Pastir, usred svoga stada? Zar nije početak kršćanske ljubavi u tome, da spoznamo to, da su nam podijeljeni isti darovi, da djeluje ista milost, da nas je posinio isti Duh, pa da zbog tog nismo množina, nego jedno, nego ti.

Crkva se doista onda rodila kad si ti *otišao* u vidljivom obliku, ostavivši joj svu puninu vlasti, da nastavi tvoje poslanstvo. Ali ne, slabo se izražavam i ovaj pravnički način govora nije možda najbogatiji istinom. Tebe nije na zemlji nadomjestila zamišljena neka vlast; odlazeći nisi nam ti ostavio neku povelju; pravo govoreći, toja Crkva ne vrši neku punovlast pod nadzorom Duha Svetog; nego ti sam dalje djeluješ, tvoja vlast se vrši i tvoje žive riječi odjekuju u glasu neprevarljivog učiteljstva. Samo su granice tvoga smrtnog tijela prestale okruživati tvo-

je vidljivo djelovanje, i najneugledniji tvoji učenici, oni što umiru i siromaci imaju te kod sebe, kao nekoć svekrva Simonova, na obalama Genezaretskog jezera.

Zar ne bi trebalo da poštivam ovo neizrecivo djelovanje Duha Svetog kao što bi bio poštivao, kad bi bio mogao imati taj užitak, vidljivo prisutnu utjelovljenu Riječ? Krist čeka, kao nekoć, odgovor onih što pristaju da se potpunoma obvežu; i njegov pogled *što obuhvaća — circumspiciens eos* — prolazi kroz redove naroda. Sva su moja braća blizu, tako blizu kao što su bili blizu učenici, koji su ga mogli čuti i doticati ga se, pa iz poštivanja prema ovom djelovanju nevidljivog Krista nad njima, trebao bi u njima gledati svetu stvar.

Expedit vobis ut ego vadam, korisno je za vas da ja odem. — Moj Bože, daj da počnem ljubiti tvoga Duha i naslućivati njegova čudesa. Velika veza katoličkog jedinstva to je Duh Tješitelj... koji tješi ne baš zbog tvoje otsutnosti nego zbog naše bijede i koji stavlja svoju milost u naša prsa, koja je spasio, da ne budu potpuno ništa — *quae tu creasti pectora, prsa, koja si ti stvorio.* — Tješitelj, koji nas dovodi u prisutnost našem Spasitelju, i koji nam govori o neizmjernom bogatstvu svoga poslanstva, koji nam opširno propovijeda o svojoj punini. Tješitelj, koji dokida mrtvu prošlost i ispunja razmak stoljeća, da započnemo već sad u Crkvi rajsko gledanje licem u lice.

I razumijem, zašto se u Litanijama svetih zaklinje njegovim divnim Uzašašćem; razumijem zašto su anđeli u Galileji uputili apostole da ne gledaju više u oblacima onoga, koji je razasut po zemlji, onoga, koji je zauvijek osvojio njihova vlastita srca i koga su oni silom htjeli da nađu *ovdje ili ondje — hic aut illic* — kao prolazne lažne mesije.

Nikad se ne bi mogli utješiti da budemo tako daleko od njega, da on nije, htijući ostati uz nas, otišao od nas u svom vidljivom tijelu i poslao nam svoga Duha.

XXV.

Os meum annutiabit.
Usta će moja navještavati.

Moj Bože, slušao sam tvoje sluge i tvoje neprijatelje, i iznenadio sam se kad sam vidio, da se u nekim stvarima slažu. Prvi su dopuštali drugima, da je usmena molitva niži način molenja, dosta priprost rad, početnička vježba, koju savršeni — štovatelji u duhu — imaju pravo i dužnost da ograniče ili zanemare. Micati usnama i izgovarati riječi, da se uvjeri Boga, čini im se kao sjećanje na tamna vremena, kad su naši pređi bili pogani; moliti pet puta uzastopce u četvrt sata monotoni *Zdravo Marijo*, zar to ne znači sličiti azijskim redovnicima, koji mrmljaju usmene molitve, kao strojevi bez razmišljanja?

Zar molitva ustima zbilja zaslužuje ovu oholu osudu? Zar je jedina molitva, dostojna čovjeka i Boga molitva bistrog duha, što se ispne na vrhunac bjelokosnog tornja da razmatra o Neizmjernosti? I kakvu bi milu poduku mogao primiti od svoje usmene molitve, od te molitve koju Crkva tako odlučno nalaže svojim svećenicima?

Ona je ponizna, ali stinita, istinita svom stvarnošću moga ljudskog života, i jer je istinita stoga, eto, ona uvodi u moj život red i mir i pravdu.

Večeras sam vrlo umoran. Moj duh klone ili posrće, i ja neću moći razmatrati tvoje veličine ni zaroniti u kakvu misaonu nauku o Bogu; neću dapače moći ni promatrati bibličke događaje, ni čitati lijepa nadahnuta mjesta svetih knjiga. Ali jedno utočište mi ostaje, meni vrlo umornom hodočasniku, uzet ću svoju krunicu i govorit ću riječi, kao poslenici jedanaeste ure, koji, premda su malo imali da učine, ipak nisu bili oprošteni od posla. Govorit ću riječi i moje će se usne micati kao što su se micale kad sam prvi put govorio, i kao što će se bez sumnje micati još onda, kad, po zadnji put, boreći se sa smrću, pokušaju da progovore. Između ove dvije molitve uspavane savjesti, ima puno svjesnih stupnjeva, za sve tjelesne položaje, za sva duševna stanja; i jer je zapovijeđeno da uvijek moram moliti, moramo uvijek biti spremni da molimo. Mjesto da se nadimljem kakvim namještenim držanjem, priznajem da sam zadrijemao pod veče dugih, umornih dana i moje usne bdiju još kao straža na ulazu zaspalih utvrda. I u časovima rastresenosti, stiske, meteža, na palubi brodova, na tramvajskim klupama, na poštanskim prozorčićima, kad hoću da ostanem u dodiru s Tobom, jedinim Učiteljem, spontano ćutim, kako mi dolazi da izgovaram riječi, zazive, — koji se steru po putu mojih misli i koji mi ne daju da se izgubim u samoći ili obmani.

I ti mi veliš da ljubim usmenu molitvu, jer je ponizna, to jest u skladu s mojim bićem, prikladna

za moju slabu narav, stvorena za me koji svaku veče malko umirem i koji nikad nisam posve probuđen.

Christum tamen sub ipso
Meditabimur sopore...

O Kristu ćemo ipak
I sneni razmatrati.

Zar nam to nije u tvoje ime rekao tvoj pjesnik Prudencije?

Molitva siromaka, molitva puka, katolička molitva, u kojoj ne nalazim svojih misli i svojih rečenica, vječna molitva, koja oblači moju dušu kao u kakvu uniformu, dopuštajući mi da govorim onako kako su govorili svi moji oci u vjeri.

Ave Maria, Zdravo Marijo... Ni riječi neću izmišljati; govorit ću ovaj *Zdravo*, kako ga se govori i kako ga se pjeva već stoljeća u mojoj Crkvi, u tvojoj Crkvi, Bože; kako si naučio moje pređe da ga izgovaraju i još dalje svo kršćanstvo srednjeg vijeka; kako su ga skinuvši kapu, govorili vojnici pred kipom Blažene Djevice prije velikih bitki i majke uz kolijevke i kućedomaćini za stolom i mornari pred brodolomom... Svi, svi oni su ga izgovarali kao što ga ja izgovaram, i jer ja nastavljam neumrlu predaju, osjećam da sam *u redovima,* među pukom, rame uz rame sa svim živim i svim mrtvim, što su se okupili oko Majke Riječi.

Vojnik je lijep pod uniformom, jer pod tim odijelom, koje nije on sam pravio po svojoj volji, nego mu ga je domovina dala, on ne pripada više ovoj ili onoj porodici, ovom ili onom selu; on nije više bogat ili siromah; on nije više učen ili neznalica; on nije dapače više ni jak ni slab; plašljiv ili osvajač. Nego kao posve jednak svim braniteljima domovine, u svojim gestama i kretnjama, u četi u kojoj stupa, on je samo *vojnik* u službi. U njemu se ogleda cio njegov narod. Vidio sam ih, moj Bože, kako se vraćaju iza velikih bitki, s kacigama stegnutim remenom oko lica, očima što su ravno preda se gledale, kao da su nepomični, dok ih je cio narod burno pozdravljao. Oni pripadaju svima, oni su zbog sviju, veći od sebe samih, jer služe.

I kad ja molim mičući usnama, kad govorim nepromjenjivi *Oče naš*, Psalme, *Slava Bogu na visini, Veliča duša...* sve tvoje molitve, što ih čuva tvoja Sveta Crkva, čini mi se, da u potpunoj jednakosti običajnih molitava, u stvarnoj jednakosti izraza, usred vojujuće Crkve, ja ne pripadam ovoj ili onoj porodici, da nisam iz ovog ili iz onog stoljeća. Nego, zajedno sa svom svojom braćom, s Japancima i crncima, s djecom i starcima, sa svetim Augustinom i svim starim zvonarima, čini mi se da, oslobođen od svih mojih prolaznih slabosti, postajem jednostavno kršćanin, vjernik u službi.

I sve moje nadutosti nestaje. I moje misli i moje rečenice, i moja sjena, potsjećajući me samo na me, čine mi se tada vrlo uske, i dolazim k dobru jer se otimljem samome sebi i jer moja duša postaje katolička.

Moj Bože, kad dođeš da me tražiš, daj da moja pobožnost obuče ovu uniformu i da usmena molitva učini me sličnim svim tvojim slugama. Oni što je hule, što je priznaju, i oni koji se je stide ili je preziru, ne znaju čime čovjek treba da se ponosi. — *Labia mea aperies, usta ćeš moja otvoriti.*

XXVI.

Omnia opera Domini Domino.
Sva djela Gospodinova blagosivajte Gospodina.

Kršćane odavna napadaju rastrešenosti u molitvi, kao što su nekoć na Egipćane navaljivali komarci — *ciniphes in omnibus finibus eorum, komarci po svim njihovim krajevima.* — Oni se bore proti ovim nametnicima molitve i nemaju krivo, njihova su djela zaslužna, makar neprijatelj izgledao sićušan. Veoma je teško osloboditi se malih robovanja, i nemar mašte, koja odgovara svim potresima izvana, neka je vrsta robovanja i znak naše nemoći. Možda bi se čak moglo reći, da što je koja pokreška laganija, to ju je teže popraviti. Čovjek uspije pripitomiti tigra, panteru, ali ne uspijeva da pripitomi muhu ili dresira kukca. A neuspjeh oduzima hrabrost ili nagoni u očaj, i tvoji učenici, moj Bože, misle da im molitva ništa ne vrijedi, jer se znadu zateći kako za ovih svetih časova promatraju drugo šta nego tebe.

A ipak, mora da ima put, koji ravno, kroz sva stvorenja, vodi Stvoritelju. Mora da postoji način kako možemo gledati najraznoličnije i najsitnije stvari pa da u njima otkrijemo onoga, tko ih je stvorio; mora da ima način kako treba ispitivati djela Riječi — *per quem omnia facta sunt, od koga je sve stvoreno* — pa da od svega što postoji čujemo riječi

hvale i riječi vrhunaravne istine. Mjesto da se provlačimo između rastresenosti i da izbjegavamo desno i lijevo sve što se pokazuje i sve što govori, zar ne bi bolje bilo gledati sasvim do dna s jednostavnim očima, koje do neba prodiru? Kad se svećenik vraća s oltara, sav prožet pričesnom tajnom, materinska Crkva kaže mu da šapuće pjesmu *Benedicite, Blagosivajte.* U tom času sabranosti, ta pjesma, ta molitva prepuna je osjećaja i misli, kao izraz kakva velika oduševljenja; i eto svećenik, klečeći na klecalu tihe sakristije govori sam o pticama i o ribama, o kitovima i o morskim psima, o ledenjacima i o olujama, o tuči i o poledici, o povijesti ljudskoj i vanjštini stvari, skupljajući u svoje izraze sve božansko djelo snagom Duha Riječi, koji još živi u njemu. Eto svećeničke molitve, prema kojoj bi svi kršćani trebali da idu, molitve koja obuhvaća, jednodušno, i koja se širi kao gesta apostola što krsti i službenika oltara koji blagosiva. Nema tu nikakva ograničavanja, nema nikakva stezanja; jedino oni izmaknu ovome blagoslovu koji mu hotimice izbjegnu. Od svoda do pločnika, od pozadine Crkve pa do njenog portala veliki božanski blagoslov svagdje prodire. Zašto da razlikujemo ovo djelo Božije i Boga samoga kao dvije stvarnosti koje se protive jedna drugoj? Zašto se se naša molitva ne bi mogla zanimati za spuževe i zareznike, kad se Kristova riječ zanimala za moljce i za rđu, za volove što padnu u zdenac i za skorpione i za metle, i za ulje koje se stavlja u svijetilj-

ke? Ono što je Bog posvetio, zašto da to uporno smatramo prostim i prezira vrijednim ili da u tom gledamo neku smetnju? — *Tu ne commune dixeris!, ne zovi to poganim.* I viđenje od Jope još nije za nas došlo, to viđenje, po kome je Petar razumio, usprkog svoga židovskog opiranja, da Bog nije protivan pticama i četveronošcima ,i da čisto srce, srce poslušno i prema tome oslobođeno, može se služiti stvarima a da i ne postane njihov rob i da može iz njih dizati hvalu njemu u čast.

Moj Bože, kadgod sam predosjetio, da je jedino požuda zla, jer nam ne da, da idemo do u samo srce stvarnosti, jer ona *zlorabi* stvarnost, to jest odvraća stvari od njihove prave svrhe i od svijetla proizvodi tamu. Ali, kad bi sazvao u molitvi blagog klicanja ili jednostavnog povjerenja, kad bi sazvao sva tvoja stvorenja, kad bi ti pripovijedao sve što mi ona vele, onako kako netko čita kakvu poruku onome istome koji ju je nadahnuo i koji se smješi prepoznavajući je; kad bi posvećivao dapače i svoje rastresenosti, govoreći o njima, šećući se s tobom u ovom Edenu moga života i tvoga svijeta, čini mi se da, nalazeći te svagdje, ništa me više ne bi rastresalo i da bi ti postao punina moja.

Nažalost stvari me zavode i ono što je zlo u mojim rastresenostima, to nije da se one završavaju na tom djelu, nego da se zaustavljaju na površini providnosti i ne idu do u srž onoga što postoji. Ja

gledam sve što me okružuje, kao da sam ja sam središte toga; kada bi gledao sve, kako se kreće oko živog Počela, oko Otkupiteljske Riječi, to bi gledanje postalo molitva udivljenja i ne bi trebalo prestati misliti na ptice i gledati mrave pa da pokušam razmišljati o tebi samom, kao otrgnutom i odijeljenom od tog djela. Zar radnik nije tamo gdje mu je mjesto, kad je u svojoj radioni? Zar čovjeka rastresa, kad promatra kip, što misli na kipara?... Nauči me jasno gledati, vidovito prodirati u stvari, i neću više morati išta prezirati, zbog svake stvari ću te hvaliti. I jer se o žabama govori u Knjizi Otkrivenja, koju je Duh tvoj nadahnuo, ne vidim zašto njihovo kretanje, među trskom, uz jezero, ne bi moglo pobuditi me na molitvu?

Moj Bože, zar to nebi bio kao neki predosjećaj raja? I kad bi ti ja pripovijedao svoje duge priče, kad bi ti govorio o svem što me zaokuplja i što me uznemiruje, kad bi moja molitva, mjesto da bude kraj mog života ili u mom životu, postala sam moj život, za koga sam svjestan da ga ti podržavaš i da ti njime upravljaš, mislim da bi moje stare zablude i moje stare bojazni pobjegle kao utvare i da bi zora mirne vječnosti svanula u duši tvog učenika — lutaoca.

Zadnja je riječ svega što postoji riječ sjedinjenja s Božijim djelom. Svatko igra svoju ulogu u velikoj igri; svatko unapređuje jedinu stvar, slavni dolazak Sina čovječjeg. I ja ljubim ovu zemlju, tvoju svetu zemlju, koju si ti ljubio, koju si pohodio, koju si stvorio prije geoloških milenija, ovu zemlju na kojoj mi stanujemo, jer si nas na nju stavio i koja je još naša providnosna odgojiteljica, ja je ljubim, o moj Bože ljubavlju jakom, ljubavlju ljubomornom, ljubavlju silnom, koja me posvećuje ili me osvijetljuje, jer ona dolazi od tebe i jer ljubeći Svetu Zemlju, ja te sretam i postajem sličan tebi. — *Benedicat terra Dominum terrae, neka zemlja blagosiva Gospodara zemlje.*

XXVII.

Oculis clausis.
Zatvorenih očiju.

Ako malo pomišljamo na to, šta smo mi, brzo ćemo se uvjeriti da najodlučniji časovi našeg života nisu oni, u kojima smo govorili ni dapače oni u kojima smo djelovali pred ljudima. Naši najznamenitiji časovi to su, uistinu, časovi šutnje.

Jer u šutnji duše stvaraju se prividno najneočekivanije odluke, u tajnovitosti se nastavljaju i dovršavaju rasula i ruševine, tamo se također učvršćuje vjernost, koja se u kušnji pokazuje nesavladivom. Ono što se vidi nije ništa spram onim što ostaje skriveno u nama.

Mi to dobro znamo. Znamo, da u dnu svakog ljudskog srca ima skrovište, koje nikakva ljubav ne može otvoriti i u koje nikakva sila ne može provaliti. Savjeti, prijetnje, nalozi mogu padati kao kiša i prštati proti ovom nutarnjem skloništu; nikad nitko neće uspjeti da se mučke uvuče ili nasilno prodre u ovo zaklonište, gdje mi pripadamo samo sebi. Nitko ne može htjeti za nas, ljubiti namjesto nas, ili živjeti u ime naše. Ma šta mi radili, mi smo odgovorni, i usprkos prividnostima mi živimo sami, mi umiremo sami, mi griješimo sami i mi se sami odlučujemo na pokajanje.

A ipak, ne, to nije posve istina. U istom času kad prodremo u nutarnju pustinju, opazimo da ovu pustinju obitava nevidljiva prisutnost. U času, kad se zatvaramo u nutarnje svetište, najednom se sretnemo pred nekim koga nikakva zatvorena vrata ne mogu spriječiti da svagdje bude kao kod kuće. U času, kad mislimo da smo sami, vidimo da je samoća nemoguća. I da na početku naše savjesti, na početku naše volje, onaj koji nas je stvorio i otkupio, zanima se, nadzire, upravlja i surađuje. Obuzeti smo, zauzeti smo, mi ne možemo izbjeći svome Bogu, čije je pravo ime Neizbježivi; i kad zatvorimo oči da ga više ne vidimo, mi ga ne dokidamo, kao što ni san ne uklanja oluje.

Stoga kršćanin koji moli, sabere se, to jest nađe sama sebe i skupi sama sebe i istrgne se od svih nekorisnih učitelja, od svih stranih ruku, svih žilavih želja, koje komadajući ga, nisu mu dale da bude ono što jest.

Oculis clausis, zatvorenih očiju. — Da se sabere, on zatvori oči. Je li to zato, da ništa ne vidi kao plašljivci i pretvaralice? Ne, nego zato da sve vidi a da ga ništa ne zablješti. Mi si zamišljamo pravo nebo kao svijetao dan. Ne, pravo nebo, to je noćno nebo, i svijetlo ga *sakriva* čim sunce zasja. Zatvorimo oči, da mognemo vidjeti u tihoj noći nebo svoje duše, na kom blistaju svijetla milosti — ***descendens a Patre luminum, dolazeći od Oca svjetlosti.***

Stara, davna gesta sklopljenih ruku i zatvorenih očiju puna je dubokog smisla, koga rastrešenjaci ne znaju. Zatvorene oči. Da mognete moliti, ne činite ništa drugo, ako su riječi odveć teške vašim usnama i ako ne znate šta bi rekli onome koji je Istina. Oči dobro zatvorene, kao što zatvaraju oči oni što čuju za neočekivano veselje, koje daleko nadilazi najviše nade; oči dobro zatvorene, kao oči onih što su čuli za odveć tešku žalost a da bi mogli plakati; koji u posljednjem zakutku svoje duše traže kakvu sigurnost, koje bi se mogli prihvatiti; oči dobro zatvorene kao kod dobrih slugu, o moj Bože, koji snivaju u miru svoj posljednji san, umotani u tvoje otkupiteljsko oproštenje... Svi oni drže oči zatvorene, jer nemaju šta da rade sa prejakom svjetlošću sunca i jer sjaj stvari za njih više ništa ne znači.

Daj mi da živim tako zatvorenih očiju, u sabranosti koja se neće sastojati od neznanja i nepomičnosti, nego od žarke zaokupljenosti i nutarnjeg svijetla. Jer to se događa u skrovitosti moje duše koja je tvoje divno djelo, i moji časovi šutnje to su časovi kad se mi u dvoje razgovaramo, gledajući se licem u lice. Nikad se nisam uvratio k sebi a da tebe nisam našao gdje sjediš pred mojim vratima — *sedisti lassus, sjedio si umoran* — i tvoje otkupljenje treba da se u meni dogodi, ako nisam preodređen da ti zauvijek stranac ostanem.

Sve u meni na te potsjeća; sve mi o tebi govori, čim hoću da svoj život gledam kao tečevinu svoga

Boga, čim u sebi tražim tragove tvoje ljubavi i ostatke tvoga Utjelovljenja. Vidiš, ja volim imena koja samo tebi pripadaju i ja sam sveta stvar zbog svega što si ti blagoslovio i posvetio u meni.

Nažalost! Zašto lude sanjarije, brige, srdžba i žalenje dolaze tako često da me istjeraju izvan mene? Zašto veći dio mojih dana prolazi u nekoj čudnoj vrsti dubokog sna, a da moje geste nisu zapravo moje i da moj govor ne sadržava ništa drugo nego riječi?

Ne živim dubokim životom. Moje je svetište obečašćeno. Uveo sam nomade u tvoj stan i nevjernik se je utaborio na Sionu. Ti jedini možeš pročistiti ovo svetište, i protjeravši nametljivce povratiti me meni samome u mirnoj sabranosti.

Oculis clausis, zatvorenih očiju. — Zar ne bi trebalo da se priučim na ovu gestu, koja će biti moja posljednja gesta i u brizi da ne bi izmakao božanskim susretima, zar ne bi trebao paziti kud moja duša hoda i ići jedino u svijetlu Jaganjca — *lucerna ejus est agnus?, njegovo je svijetlo jaganjac?* Sabranost bi me naučila da cijenim vjeru, i izliječila bi me od mog nemoćnog mahnitanja, i ja bi zatvorio oči kao sve što se prepušta i sve što se pouzdava, kao sve što se prestaje bojati i pristaje da umre.

Požuri u meni čas mira. Treba da on dođe u svoje vrijeme, kao klasje što sve skupa sazrijeva isti

dan u beskrajnoj prostranosti žetve. I ja ću biti bez nemira tek onda, kad budem shvatio, da mi ništa ne manjka od onog što mi je potrebno; u času, kad moje želje ne budu veće od tvoje volje i kad moje blago ispuni sve moje želje i u danu, kad nemajući i ne videći ništa drugo osim tebe, budem našao — *oculis clausis, zatvorenih očiju* — da je dobro biti tvoje dijete.

XXVIII.

Surgam et ibo ad Patrem.
Ustat ću i poći Ocu.

Moj Bože, htio bi da ti večeras govorim o onima, koji ne mole, ili koji mole a da ni ne znaju da to čine; htio bi te pitati šta si ti i šta činiš ovcama — svojim ovcama — koje još nijesu u tvom ovčinjaku. One me zanimaju — treba li reći *više* nego ostali? Ne, bez sumnje, jer u tvom djelu sve je jednako dostojno brige, ali njihova je sudbina nesigurnija, i kad jedna od ovih duša prođe kroz ova vrata spasenja, veće je veselje u nebu nego zbog ustrajnosti devedeset i devetorice pravednika.

Gospodine, reci mi, šta si za one koji traže, šta činiš za one koji ne nalaze ili koji se prevare, i za one koji su hotimice pobjegli od svijetla. Htio bi da mogu promatrati sve stvari sa tvoga stajališta i uzeti tvoje sudove kao svoje misli, da ne zapadnem u oporu strogost farizeja ni mlitavu prijaznost sumnjača; i ja ne znam kakvim srcem da pristupam ljudima, koji ne vjeruju ili koji su posve pokvareni; ne znam kakvim bi ih očima promatrao i nije li nepovjerenje dužnost...

Svi ovi ljudi imaju nadnaravni poziv, to jest svi su od rođenja jedino za to određeni, da se s tobom zauvijek sjedine. Ovaj poziv ne miruje u njima; to

je *tvoja riječ,* koja se neće povrati prazna — *non revertetur ad me vacuum, k meni se neće povratiti prazna* — i dakle sve, sve ove lutaoce, bezbrižnike i ove krivce, ti zoveš k svjetlosti i miru. Ti djeluješ u njima, kao podzemni radnik, koga se ne vidi, koga se jedva čuje i koji u dubinama bez prestanka radi. Ti sprečavaš njihovu sebičnost da se ne skrute u jedan komad kao more što se smrzne; ti čuvaš u njima plamen pod pepelom, i potičeš da u ovom neplodnom drveću izbija nova snaga. Ti si Otkupitelj nevjernika, Otac siromaha, prijatelj grješnika, i tvoja je Crkva one koji su to u svojim hrapavim i oporim naukama nijekali, pobacala van mirno, jedne za drugima.

Amator peccatorum, Pater Pauperum, Lumen ad revelationem Gentium, Ljubitelj griješnika, Otac siromaha, Svjetlost koja se otkriva narodima... — Ako uzmem tvoje osjećaje, onda dakle moram gledati sve ljude što lutaju, kao veliki narod koji stupa, prema sudbini za koju ne zna, i prema cilju za koji ti znaš. On će doći do cilja samo ako bude išao i slijedio zvijezdu mudraca — *lumen lumine quaerunt, svijetlo svjetlošću traže.* — Iskreno svijetlo vodit će ih k pravdi.

Surgam et ibo, ustat ću i ići ću. — Poštivat ću, o moj Bože, ovaj prvi drhtaj u raskajanim dušama, ovaj prvi nemir u onima koji traže. Već je odavna ovo čovječanstvo kome ja pripadam i koje ja volim

više nego sama sebe, vrlo odavna, sa dna svoje bijede mislilo na jedinu nadu. Dići se i poći za svemogućom ljubavi, koja daje smisao naporima i koja spašava trpnju od toga da ne bude nekorisna. Moj Bože, oni su te tražili, tvoj apostol nam to s tvoje strane veli i mi to dakle možemo za njim vjerovati, tražili su te svi rasipnici, noseći kaznu svojih grijeha ili grijeha narodnih, ali jer su te tražili to znači da je tvoja milost surađivala s njihovim nastojanjem i ti si im bio bliži nego su mislili. *Medius vestrum stetit quem vos nescitis, Među vama je stajao onaj koga vi ne znate.*

Pa i danas još, zar ne mogu vjerovati, da si pripravio afričke divljake, velike azijske narode, da te jednom potpuno upoznaju, vodeći ih prema svijetlijem obzorju nego je puko životinjsko nijekanje? Zar ne mogu misliti, da se u ovim čudnim krajevima još nešto izražava riječima *Ustat ću i poći Ocu* i da geste ovih rasipnika, kao geste bolesnika ili ljudi koji se iza sna bude, u svojoj nespretnosti i svojoj žestini očituju barem jednu pravu želju?

Ti si uredio *kako* će se ljudi spasavati; postepeno dijeliš potpunu istinu, koju si nam napokon dao kad si bio došao među nas; i ja ne mislim da će to značiti nepoštivanje svijetla, ako budem tražio njegove prve tragove u noći. Počeci su života tako duboki; i čovjek dolazi do iskustva tek polagano. Od pada, on pipa i traži te, kao dijete koje je naglo oslijepilo, i koje vapi prema nepoznatom milosrđu.

Moj Bože, daj mi da imadnem smilovanja prema dušama i učini da nikad ne prezirem griješnika. Daj mi, da se strastveno zanimam za tvoj veliki rad s onu stranu vidljivih granica Crkve, i da mi ništa ne bude teško za širenje vjere u našim krajevima i daleko od nas. Ima ih koji se brinu za narodno širenje u inozemstvu i koji gore od želje da u čemu druge učine sličnima sebi; ali voditi i sirote pravom Ocu, ovce dobrom Pastiru, surađivati s Kristom koji se muči i koji svojom milošću hoće da pobijedi svaki ljudski umor, to je život daleko zavidniji, a molitva nam ga stavlja na raspolaganje.

A onda, moj Bože, daj mi još da potjeram iz svog vladanja i iz svojih misli svaku zlu oholost, kojom se tako često gazi nevjernike — one koje mi nazivamo svojim protivnicima — krivce i griješnike. To je tvoj narod, ništa o njem zla neću govoriti; to je tvoja sutrašnja tekovina, kako da je danas pogrđujem? Gdjegod se koja duša trudi, zaslužuje s naše strane neizmjerno poštovanje; svako čelo koje se okrenulo prema svijetlu nosi njegovu nevidljivu auerolu. I one koji hotimice čine zlo i koji sa zloćom mrze svijetlo, ni njih neću osuditi dok ih ti osudio nisi, jer bi tvoja slava bila u tome da ih sve povratiš — *non perdidi ex eis quemquam, nikog od njih nisam izgubio* — jer si ti bio blag i zabrinut za svoje apostole, dok su bježali i bili slabi, ja ću raditi s tobom da povećam tvoju pobjedu i odlučit ću se, da nikad neću mrziti svoga brata, nego samo zlo koje je meni i njemu zajedničko.

Gospodine, ja prolazim između ljudi, krećem se po našim velikim gradovima, čitam novine, čujem a da i ne slušam, vidim a da ne gledam... mi smo svi jedni na drugima u uljudenim društvima, i ja si velim, da bi svako ovo ljudsko lice, svaka ova riječ koju sam čuo, svaka ova iznenadna i slučajna gesta mogla o tebi govoriti. Kad su kreposne, one zavise izravno o tebi, a kad su to rasipničke geste, morale bi me potaći da na Oca mislim.

XXIX.

In ipso radicati.
Ukorijenjeni u njemu.

Trebao bi da budem poput korijena, što bježi prema središtu zemlje, sakrivajući se, da bolje mogne služiti i bolje hraniti, privučen tajnovitom snagom svoga zakona, i pričvršćujući se tim jače, što dulje vremena ide.

Takav bi trebao da budem, prodirući svaki dan dublje u dubinu Božiju, uvlačeći se u Istinu i u Pravdu, pričvršćujući se sve više i više svojim djelima i svim svojim željama, bez popuštanja i bez oklijevanja onome vječnome što me hrani.

Ovo tlo, na kome se nalazim, sposobno je da mi daje život. Korijen ne bira mjesta, nego ga iskorištava. On je biljka ,u dubini. Tlo na koje me je Providnost stavila puno je soka, koga ja ili ne poznam ili ga prezirem, i ja neću da se ukorijenim u neugodne službe, u pjeskovitu ili sumornu tlu, u dužnosti strogoj ili kamenitoj; nisam još naučio kako se mogu pričvrstiti uz hrapavosti stijene i cvasti na ruševinama, i nicati svagdje, u neprijatnim pukotinama hrabre poslušnosti i ponizne ljubavi. Ja sam ponosna i ohola biljka, i ja venem, jer neću da se predam.

Čovjek se privremeno prihvati svoje dužnosti, kao korjen što se vuče površinom i ne želi prionuti;

ne usuđuje se zaviriti u tlo, zaviriti odlučno, da tako dadne snage čitavom svome vidljivom djelovanju i da se učvrsti *in ipso, u njemu.* Čovjek neće da preda svoju stalnost, svoj napredak, svoju budućnost, svoju sreću, samo svoje biće Bogu, i stoga što ostavlja sebe za sebe, kvari se.

Mi moramo svoju sredinu bezazleno voliti, zato jer je naša. Pirika raste kraj puteva, šafran gotovo iz smrznute zemlje, brekinje u blatnim jarcima, naprstak među šibljikama... svaka tako biljka napunja svoj kutić zemlje, i iskorištava ono, što tamo nalazi.

Tamo gdje nas je Providnost stavila, treba da živimo. Mi smo ukorijenjeni u neizmjerno inteligentnu dobrotu, i milost Kristova penjat će se u nama kroz sve cijevi naših želja.

Moj Bože, ispovijedam, premda je to strahovito smiješno, da sam dugo vremena pokušavao da se ukorijenim sam u sebi. To je ludo, ali trebale su godine, da mi besmislenost tog nastojanja postane očita, i sad još, vrlo često, zatečem se kako iznova to pokušavam. Htio sam da budem sam sebi dovoljan i mislio sam, da je odluka da ću rasti bila dovoljna pa da zbilja rastem. Mislio sam, da će čvrsta volja da se hranim biti dovoljna, da utaži moju glad, da me sačuva od iznemoglosti; mislio sam da sam ja svoja sredina i svoje tlo i da mi ne trebaš ni ti ni drugi, da postanem ono što hoću. Ti si mi izgledao samo kao

naleki nadziratelj, kao vrtlar možda, ne kao zemlja u kojoj raste moj život. Govorio sam si, da su drugi samo susjedi, možda uzori ili takmaci, ali nisam znao da je tlo, u kojem se ukorijenjujem, svo zamiješano njihovim primjerima i njihovim krepostima i da, rastući u tvojoj Crkvi, od nje sam primio svoju snagu i sve milosti svoga ozdravljenja.

In ipso radicati, u njemu ukorijenjeni. — Da prionem uza te, moj Bože, nepromjenjivom ljubavlju koja bi bila drugo nešto nego želja, koja bi bila samo zahtijev, poziv čitavog mog izgladnjelog bića? Jer gladan je korijen što ide i zavlači se i koji mora naći ono što mu nedostaje ako neće da umre sa svim što na njem počiva. Čini mi se, da još nisam shvatio, da je sve što me okružuje sredstvo da se s tobom sjedinim i da svaki dan mogu rasti, udubljujući se u Istinu.

Da dođem do vidljivih uspjeha i unaprijedim rast biljke, ja, ludo i uporno vučem za krajeve listova i završetke biljke. Idem onome što je najhitnije, kao što čovjek običava reći, kad neće da razmišlja; hvatam se dužnosti s najpristupačnije strane, i u velikoj brizi za vanjsku ispravnost i zakonitost svoga vladanja, zanemarujem rad oko korijenja svojih djela i oko tog da ispunim dušu potpunim pristankom.

U stvari ja nikad nisam ozbiljno poduzeo ove duge odgoje s korijena, i da se ti nisi za nju brinuo, slabo bi bili napredovali. Biti pravedan, biti

iskren, biti dobar, dapače i onda kad nas nitko ne vidi; mnogo paziti na to, kakva nas tajna misao vodi i koja je u svojoj prostoti kadgod griješna. Brinuti se ne toliko za biljku koju se vidi i koja je prolazna, koliko za podzemnu biljku, koja je početak i obnoviteljica, zar to ne bi značilo početi rasti korijenjem i surađivati s božanskim tlom?

Događaji me mogu odvesti iz jednog kraja u drugi, izbaciti me iz mojih običnih poslova, prisiliti me da živim u zagušljivoj i ledenoj atmosferi, nagrđivati dapače cio moj vanjski život; ali vječni korijen, *in ipso, u njemu*, to je vjera koja ne slabi i ljubav, koja je početak pravih kreposti. Taj korijen, moj Bože, molim te, zaštiti, jer on je tanak i slab; on je izložen vepru što ruje po zemlji — *singularis ferus depastus est eam, šumski vepar je ždere* — on je dapače izložen propasti zbog žestoke revnosti tvojih sluga, koji pod izlikom da će čupati kukolj, trgaju tvoju pšenicu. Koliko su me puta uzdrmale, uvrijedile, ranile, inače vrlo zaslužne geste tvojih prijatelja.

Njihove su same kreposti opasnost za moje slabo biće.

Stoga samom tebi prepuštam brigu da me zakloniš i da unaprijediš moj rast. Od tebe samo očekujem milost, da se uzmognem ukorijeniti u svoju providnosnu sredinu, da se mognem hraniti svojom dužnošću, izvana tako oporom i priprostom. Jer ako ostanem u tlu do konca, ako se ni moja vjera ni mo-

ja ljubav ne dadnu istrgnuti, znat ću, da me je posadila ruka Oca svemogućega. — *Omnis plantatio quam non plantavit Pater meus eradicabitur, svaka biljka koju nije posadio Otac moj, iščupat će se.*

I kad mi bude trebalo više snage, više odricanja, više blagosti i življe strpljivosti, mislit ću na to, da se svi ovi suvišci mogu steći, ako se u tebe jače prodre. Između tla i biljke postoji neprestana izmjena. Ti ćeš puniti moju neimaštinu a ja ću uzeti tvoju snagu. I da budem obučen u slavi, kao Salamon, dosta će biti ako budem sličio galilejskim ljiljanima, što se dižu iz svojih, zemljom umazanih, gomoljika.

XXX.

Positis genibus.
Na koljenima.

Ljudi ne vole tako lako Istinu zbog nje same, i kad je vide da dolazi, oni bježe kao divljaci ili kao djeca ne znajući, da li će im ona dopustiti da žive kako hoće i da nastave voditi svoju malu trgovinu. Oni se zaklanjaju po šumama.

Ali evo, moj Bože, umorio sam se bježeći pred tom Istinom, strpljivom, žilavom, neizbježivom. Znam da će me jednog dana stići: u času kad budem opkoljen smrću i svaki uzmak bude presječen, vidjet ću je kako napreduje i hvata me, da joj položim račune. Umorila me je ova djetinjska strategija, koja neće da se pokorava i spasonosno prisiljava stoga, da mogne sačuvati hirovitu i samovoljnu slobodu. I kao svi oni, koje je tvoja milost napokon opkolila, evo padam na koljena, iznemogao od uzmicanja i od bježanja.

Positis genibus, na koljenima. — U ovom stavu čeka te tvoj vjerni narod u crkvi i kršćanin te ovako moli u tajnosti. I kad nema riječi i misli, da ti pokaže da ti pripada, on ti spontano iskazuje počast, kleknuvši na koljena. Ja sam ovu gestu hiljadu puta učinio a da je možda nisam dobro shvatio — iz običaja, iz navike, kao što čovjek pozdravlja skidajući šešir, kao što stisne ruku, kao što se ispričava. Nisam razmišljao koliko ove poduke ima u ovoj starinskoj

gesti, od večeri u Getsemanskom vrtu, gdje je Krist za nas sve kleknuo na koljena — *positis genibus*. Da sam je dobro razumio, da još danas prodirem u njezin smisao, ne bi više nikad rekao, da molitva bježi od mene i da su od Boga do mene svi prolazi prekinuti.

Na koljenima, ne htijući više bježati, ja ti puštam, da me uhvatiš. Gospodine, moja su ramena odveć teška, kako bi mogao pojuriti u pustinju i još ti izmaknuti? Evo, težina mojih laži oborila se na moju slabost. Tako je teško nositi zablude što su mučno bile izrađivane; tako je teško trčati, kad je čovjek natrpan idolima i kad u naramku nosi puno lažnih bogova. Naročito je nemoguće vući se *teška srca — gravi corde* — duše izmučene klonulim željama. Stoga ja te molim na koljenima, da me oslobodiš od mene sama, miroljubivi Kralju. Tegleće životinje na Istoku, deve pustinje o kojima si ti govorio svojim učenicima, također kleknu, kad dođe čas da se s njih skine samar. Pod težinom mojih zabluda klone moj umor. Klečeći ja se prepuštam. Imaj milosrđa sa mnom.

Positis genibus, na koljenima. — Ne idem dalje. Ovdje će me tvoja milost doći tražiti. Ne dižem se dok ne promijeniš moje nevjerničko ime i dok mi ne vratiš svoje svijetlo. — *Non dimittam te donec benedixeris mihi, neću te pustiti, dok me ne blagosloviš.* — Svaki put kad kleknem, ja te ponizno pozovem da me uslišiš. To je moj jedini način kako da te prisilim; i ima jedna stvar koju mi ti ne možeš

uskratiti, kad, sa svom svojom braćom, kleknem na tlo. Ova tako ponizna gesta svemoćna je, ne stoga što je ružna nego što je istinita. Ti nikad nisi grubom ošinuo čovjeka na koljenima; ti mu nikad nisi strogo govorio: *flagellum de funiculis, bič od užeta* i njihove osjetljive udarce oćutili su jedino debeli trgovci uvaljeni na stolicama pred svojim stolovima, mjenjači koji su se brinuli za svoje dobre poslove. Čovjeka na koljenima štiti tvoje milosrđe i pogled koji ti bacaš na nj obećava mu da će uskrsnuti.

Jer doista, — *positis genibus, na koljenima* — on je skoro tvoj gospodar, i stvorenje koje te šutke zove, da postane iskrenije i manje slabo, uvijek će pobijediti. Blagoslov, što ga od tebe na koljenima molim, nije blagoslov Jakovljev. Ja ne zaslužujem povlastica, i ne znam ne bi li me izobilje učinilo robom mnogih nevjernih želja: Filisteji bi provalili u moju dušu i njihova bi vika obečastila tvoje svetište. Ne molim te, da me oslobodiš od zajedničkih dužnosti, da me oprostiš od velikih mučnih ljudskih poslova, da skratiš moj radni dan, da mi dopustiš da dangubim dok drugi krvare i umiru. Ne molim te ni da ne ostarim; ne molim te da ukineš zimu, da me poštediš od oluje i ruševina, da me poštediš pa da ne znam za nutarnju trpnju, što dolazi od života rastrgana u hiljadu malih poslova i dana, što ih gutaju legije dosadnika. Ja prihvaćam sve u svom ljudskom djelu i nosit ću svoj dio u zajedničkoj dužnosti, i neću da prolijem manje suza ili primim manje udaraca nego moji suputnici i suborci. Primam, da me guraju, pri-

stajem od srca da trpim, ali, o moj Bože, na koljenima te molim da me oslobodiš od zla koje je u meni. — *Libera nos a malo! oslobodi nas od zla!* — Ti nas ne bi bio sam učio moliti, ako ne bio potpunoma htio da nas u tom uslišiš.

Znam, da svaki dan moram kleknuti i dakle svaki dan, svaki čas ti me oslobađaš od zla, koje neprestance vrije. Znam da nećeš odjednom, kao kad se zub vadi, iščupati svu moju bijedu; znam da je ta bijeda uvjet moje kreposti i da moja nadnaravna snaga raste i diže se, kad na otpor nailazi.

Stoga, iako te ne molim da me odjednom čudesno preobraziš, zaklinjem te, da me zaštitiš proti meni samome, da se sjetiš da ja od rođenja bolujem na tom, što u svojoj duši nosim neizmjernu i ludu volju, koja se protivi sama sebi a da ne veli zašto i koja bježi a da ne veli kuda ,i koja se mijenja a da ne veli kako. Od rođenja bolujem na tom, što mi se dobro gadi i što uvijek želim prosječnost; što se, kao djeca, dam opsjeniti sa svim što sja i privući k smiješnim zabavama. Bolujem od tog što sam griješnik jadan i bez zasluga.

I kad me vidiš na koljenima, šutljiva, ne usuđujući se prebrojati svoje nevolje i svoje velike nesreće; kad pred tobom, zatvorenih očiju, sklopljenih ruku, budem samo ja, bez riječi i kretnji, s mojom dušom obučenom u bijedu, zar ne, moj Bože. da ćeš se udostojati sjetiti, da si moj Spasitelj, i da, kad bi ja mogao biti štogod sam od sebe, tebe točno utoliko ne bi trebao.

XXXI.

In finem.
Do konca.

Euharistija nije kakva sporednost moga kršćanskog života, ona mora biti središte — središte u kome se sve svršava i odakle sve polazi. Možda još nisam dosta proučavao istinu ovoga sakramenta?

Nekoć, kad su protestanti svojim nijekanjem htjeli da udare okrutni klin u staru dogmu, katolici, opravdano obuzeti brigom da spase istinu u pogibelji, počeli su snažno naglašavati proti kalvinistima i zvinglima, stvarnu prisutnost Kristovu u Euharistiji. Oni su imali pravo. Ali velikim opetovanjem da je Krist prisutan, naročito slušajući to opetovanje, neki su počeli misliti, da je ova prisutnost posljednji razlog sakramentu, da je Krist prisutan zato da bude prisutan, i drugo poglavlje o euharistijskoj nauci isčezlo je kao zvijezda na suncu, u velikoj svjetlosti prvoga poglavlja.

Pričest je otad postajala sve više i više neka vrsta kraljevskog pohoda, u kome je Krist pružao vjerniku svoju prisutnost. I kako pohod, koji se svaki dan obnavlja, gubi na značajnosti i dapače na vrijednosti, počelo se misliti, da bi pričesti trebale biti sve rjeđe i rjeđe, da ne bi običnost svakidanjih

stvari potamnila njihov sjaj. I kako kneževski pohod zahtijeva mučnu pripravu, stalo se brinuti naročito oko tog, da li je vjernik doista *dostojan* da primi vječnog Kralja. Pitanje odijela, etikete, čistoće, pristojnosti došla su na prvo mjesto. Stan je morao biti potpunoma očišćen, ukrašen, namirisan, *prije* nego božansko Veličanstvo u nj dođe. I čitave skupine kršćana, za koje se držalo da bi bili odveć sretni da se pojave pred Knezom stoljeća, bili su isključeni od blaga česte pričesti. I napokon, kako je pohod ove vrste naročito milost i dobra prilika da se dobiju nove milosti, trebalo je, prema pravilima starih dvorova, iskoristiti ove odlučne časove, da se iza poklona prikaže list s molbama, i sačuva u duhu, kad se pohod svrši, zahvalna uspomena.

Ali euharistija je prije svega sakramenat djelovanja Kristova. On je u njemu samo zato da radi. Sakramenti nevidljivo čine ono što vidljivo znače. I euharistija nije simbol prisutnosti, kao što bi bio cvijet, moći, dragocjeni biser, ili slika; on je znak koji hrani, duhovna hrana. — *Panis vivus, živi kruh.* — Hranu se mora uzeti da se mogne preobraziti u onoga koji ju prima; ali ovdje je hrana božanska i ona mora preobraziti u svoju bit vjernog pričesnika.

Stoga pričest, bez ikakve nepriklanosti, može postati čestom. Zar hrana gubi od vrijednosti dok odgovora potrebi, i je li potrebno urijediti objede pod izlikom, da ne budu nešto obična? I jer je euharistija hrana, ono na što prije svega pričesnik treba da pazi, to nije pitanje, kako je stalo s njegovim dostojanstvom, nego kako je s njegovim potrebama. Hrana nije najprije nagrada, ona je lijek proti smrti koja podgriza organizam, ona je zaliha, pomoć, saveznik izvana, koga se poziva u pomoć, jer bi bez njeg poginuli. Duša u stanju milosti, može se pričešćivati. Smrtni joj grijeh oduzima tu sposobnost: hrana se ne daje mrtvacu.

I napokon, jer pričest nije namješteni pohod, nego ulazak Krista u nas da radi, dobar način pričešćivanja stoji u tom da primimo Krista, ne zato da ga mnoge stvari molimo, nego da mu pružimo široko polje rada. On dolazi sa svojim oruđem. — *Faber et fabri filius, tesar i tesarov sin.* — Poklon može biti kratak, ali poslušnost može biti potpuna, i molitva pričesnika to je zaista molitva svetog Tome Akvinskog: *Praesta meae menti de Te vivere, daj mojoj duši da od Tebe živi!*

Krist nam dolazi, da nas iznutra preobrazi. On je Istina. Mjesto da se gubimo u nekorisnim osjećajnim izrazima, ljubimo Istinu i pristanimo, da nas sebi sličnima učini. Ništa nije strašnije od istine koja ulazi u život. Treba, da je čovjek mogne primiti bez otpora, lavlja hrabrost, jer ona nas odjednom kraljevskim gestom liši svega i prisili nas, da Bogu služimo.

Krist dolazi u nas, da nas potpunoma preobrazi. On je ljubav. A ništa nije neumoljivije od prave,

bitne ljubavi, kojoj se ne može ni zamesti trag ni uspavati je i koja se nadoveže uz čovjeka kao uz plijen. — *Attraxi te, privukao sam te.* — Pustite da uđe ova zapovjedna i ljubomorna ljubav, ljubav jaka kao smrt, i vidjet ćete kako ona radi, poput neumorna radnika, vidjet ćete koliko vaše prosječnosti i vaše sebičnosti ostaje i šta ona misli o našoj omlitavljeloj lijenosti.

Krist dolazi u nas, da nas posve preobrazi. On je onaj *»koji treba doći«* — *qui venturus est.* A ništa više ne veže nego budućnost, ništa nije tvrđe nego određeni rok. On će doći — et *omnes sancti cum eo, i svi sveti s njime* — on traži od nas da živimo u očekivanju, da nikad se ne ustaljujemo u prolaznome kao u konačnome, nego da želimo uvijek ići dalje.

Bilo bi lakše primiti Krista kao gosta, i ne dati mu drugog posla, nego da potpiše naše molbe Veličanstveni govori i bogati izrazi vrijede neizmjerno manje od jednostavne poslušnosti bolesnika na umoru, komu se pruža pričest, dok njegov duh ne razabire više jasno svojih misli, i koji se bez otpora prepušta radniku posljednjeg sata. — *Domine, quid me vis facere? Gospodine, šta hoćeš da učinim?* Surađivati s Kristom, sve potpunije i potpunije, to je uvijek moguće i to je vrlo poželjan plod, koji će sazrijevati od svake pričesti.

Euharistija je hrana. Odgajati euharističke duše, to dakle ne znači priređivati u dušama mala satinasta

molitvena zakloništa, nego razviti u njima glad i žeđu za pravdom, probuditi u njima želju da čeznu za božanskim stvarima — *in invisibilium amorem rapiamur, da nas privuče ljubav nevidljivih stvari* — Posao polagan, kao svi odgojni poslovi. Vrijeme se ne može ramenom pomaknuti, i mi ne treba da idemo pred Duhom Svetim. Ali mi možemo sami izdupsti u svojoj duši spasonosnu prazninu, koju će punina Kristova napuniti. — *Tibi se cor meum totum subjicit, tebi se moje srce posve podvrgava.*

XXXII.

Obsequim servitutis.
Počast služenja.

Ne treba čovjek prestati biti čovjek, da se Bogu svidi. Čovjek je životinja obdarena razumom. To znamo već iz katekizma osnovne škole. Zašto nam se najneposrednije posljedice ove jednostavne istine čine često tako uvredljivim? Ako dobro razumjednemo šta smo, nikad nećemo govoriti ili misliti zlo o pobožnosti kršćana. Ona je u skladu s našom naravi. Čovjek je životinja. Stvar je istinita makar izraz izgledao jak u svojoj jednostavnosti. Bog hoće da mu se razumne životinje klanjaju i da ga ljube. I ljudi, razumne životinje, služit će dakle Bogu prema svojoj naravi. Oni će dakle klicati, ritmički ili neritmički; plakati, šutiti pružajući ruke; kretati se, ići desno i lijevo, dolaziti i odlaziti po tlu; činiti kretnje i to će biti vrlo dobro, jer će raditi onako kako im odgovara.

U čast svoga Boga oni će miješati malter, miješati ilovaču, graditi kuće od cigle: to će biti crkve. Nekoć su oni podizali Jehovi pastirski šator u bezvodnoj pustinji — *ambulabam in tabernaculo et in tentorio, hodao sam pod šatorom i pod čadorom.*

I zatim će bučati, da pokažu da su veseli ili da su rastuženi; svirat će glazbom, urezat će oblike u kamen; zapalit će vatru na voštanim štapovima i proizvest će dim smole na dnu metalnog lonca.

I ovim kretnjama, ovim pjesmama ovom ritmikom, ovim dimom i ovim plamenom, oni će sastaviti ljudsku liturgiju; počast razumnih životinja služit će Gospodara svih stvari.

Gdje su luđaci i pogani, da nađu ovdje što bi ih vrijeđalo ili čemu bi se trebalo smiješiti? Zar čovjek nema pravo biti čovjek, kad to jest? A kad jest, zar nema pravo da radi prema svome biću? Dakle čemu prezir ili sablažnjavanje, kad kršćanski narod u procesiji ide hodočastiti, kad pjeva ili plače, i kad zatvara, kao kakvo blago, euharistiju u svetohranište?

Moj Bože, meni je drago u toj Crkvi ovo poštivanje prema svemu što je tjelesno. Tijelo je sveta stvar, jer si ti pobožanstvenio nas, razumne životinje, i jer je Riječ postala tijelom i jer je došla stanovati u ovim skloništima. Koliko sam ti zahvalan da nisi prezreo tijelo, koje se muči i koje trpi, koje je sredstvo mišljenja i kreposti! Bez mozga ne bi bilo krštene duše i bez naših prsa u koje tvoja ljubav unosi jače kucaje, tko bi među životinjama mogao da se bori u tvojoj službi? Ja volim ruke tvojih starih ratnika, oklopljenje željezom dok oslobađaju Sveti Grob; volim ruke tvojih apostola, koje podižu ranjenika i koji sipaju vodu iz punih školjki na čelo nevjernika; volim i poštujem tijelo tvojih mučenika. Plamen što je sagorio svetog Lovru ili svetog Polikarpa, bijesna krava, što je razdrla svetu Perpetuu,

mač, koji je nasjekao zatiljak svete Janje, bili bi nemoćni proti samim duhovima. Ali tjelesa su tvojih svetaca trpjela i ti si se brinuo za njih, kao nekoć kad si išao da sam ukopaš, u dolini Fogora, tijelo svoga proroka Mojsija. — *Corpora sanctorum in pace sepulta sunt, tjelesa su svetih u miru pokopana.*

Zar te nisu častila usta Krizostomova? Zar ti nije hrapavi glas tvoga Preteče pripravio put? Divimo se prsima vojnika, koji se dižu kao bedem domovine u pogibelji. Ali zar ti nijesi divno pobožanstvenio našu bijedu, kad si u svoju službu uzeo svo naše tijelo?

Nažalost! Tvoju se mudrost često prezire, i čovjek teturajući od jednog mahnitanja do drugog, ide od oholog prezira do prostačke požude, a da se ne zaustavlja u ravnoteži. Voliti tijelo to za nj znači, požudno ga uživati, smatrati ga vrhovnim ciljem i poticati u njem sve razorne želje. Ali takva se ljubav zove veliki prezir. Ljubav se sastoji od poštivanja i od stidljivog sustezanja; ono se boji da ne bi obeščastilo ono čega se dotiče, kao što se čovjek boji da ne bi okaljao, dotičući se prstima, prozirni kristal.

Ljubiti tijelo to znači poštivati zbog sveg što trpi i zbog sveg što pripravlja; jer ono je radnik svih dužnosti i jer se neprestance bori u teškim prilikama. Voliti ga ,to znači znati da je slabo od prvog grijeha roda ljudskog i da usprkos svojim ranama, ono ima zadaću da bolno osvoji ono što je izgubilo, dok ne bude obučeno u slavu i zaklonjeno pred neprijateljima. — *Neque clamor, neque dolor erit ultra, neće više biti ni vike ni boli.*

Liturgija ljudi i njihova nijema molitva — *obsequium servitutis, — počast služenja!* Gospodine, još mi nijesmo ostavili Egipat i još nosimo ropski jaram. Mi te služimo, ali smo još zarobljeni, i ne znamo za slobodu duhova koji su samo duhovi.

Zato, smiluj se našim slabostima i našim slabim sredstvima, i našim crtarijama i našim slikama i našim crkvenim prozorima i našim teškim građevinama! Ne prezri kućice, u kojoj misijonar smješta svoju kapelicu na dno prazna sanduka; ne prezri pjesme što ih nespretni glasovi pjevaju u seoskoj crkvi, za blagoslova u Marijinom mjesecu; milosrdno gledaj na grbavu kadionicu što je njiše mali poslužnik na svojim rukama. I kad tvoj svećenik na oltaru zapjeva *Oremus, pomolimo se,* Gospodine, sjeti se da to tvoj narod moli, narod u kom smrt vlada i hara, narod koji je vezan uz tijelo i uz tvar, ovaj narod, da ovaj narod životinja, što nesigurno tapaju, i koje tako često more udarci nesreće, i koje nisu gotovo nikad probuđene od tvojih dugih teških sanja.

Populus tuus, tvoj narod. — Tvoj je. Ti to znaš i ti si to rekao. Spontano si množinu usporedio s ovcama. Oni će te služiti kako mogu; i ako ih drugi budu prezirali stideći se što su ljudi, i smatrali ih prostacima i neznalicama u klanjanju, oni su uvjereni, da ćeš ti biti nježan prema svim ovim tijelima, što ih je tvoje otkupilo.

XXXIII.

Pretiosa margarita.
Dragocjeno zrno bisera.

Svetost što bi se pekla na drvima vanrednih prilika, ne bi ni za koga bila svagdanji kruh. Tražiti u dragocjenostima, u nečuvenostima, neočekivanostima hranu naroda, to znači izložiti se gladi. A ipak kršćanski narod mora se hraniti onom tankoćutnom i potpunom kreposću, koja se zove svetost. I kraljevstvo nebesko sliči dragocjenom zrnu bisera, koga se otkriva kao kakvo blago.

Inventa margarita, kad nađe dragocjeno zrno bisera. — Blago bez sumnje, ali blago koje je već pronađeno i koje više ne treba tražiti u noći, svetost nije više u vanrednosti, koja je uvijek blizu pretjeranosti i čudnosti. Onaj, tko je prijatelj Božiji ne igra krivu ulogu. Ima i drugih uloga, statista i figuranata, isto tako važnih, i bez kojih velika ličnost u drami ne bi znala kome da odgovara. Da čovjek izvrsno djeluje, ne traži se nimalo da izađe iz reda i da se ističe izvan pravca. »Ne vrijeđajte me, hoću da se pokažem« rekao je usred bitke pobjednik od Marignana. Ako bi svatko htio da bude izvanredan i ako nitko ne bi pristao da se drugi »uvrijede« sav bi svijet bio izjednačen u običnosti i nitko se više ne

bi isticao. Ove su istine vrlo stare, ali naša se oholost zaklela, da o njima neće voditi računa. U životu nas svetaca smjesta očara ono, što nam oni ili njihovi životopisi pokazuju čudesnoga, i junačka nas djela zabliješte, ne stoga, što bi bila u skladu s istinom časa, nego jer su ogromna i jer upadaju u oči.

Stoga, dapače kad stavljamo svoju svetost u obične stvari, mi hoćemo da ih činimo vanredno dobro; *Communia non communiter, obične stvari neobično činiti,* govorio je sv. Ivan Berchmans. On je imao pravo. Ali ima i jedan način, kako se može shvatiti ovo lijepo nadnaravno načelo, po kome bi ono brzo postalo zabluda. Misli se, da treba jednako brinuti se za pojedinosti kao i za glavno, da treba jednolično paziti na male kao i na velike stvari, i da uviđati nejednaku vrijednost predmeta, to znači ne vidjeti ih kako treba. Duša se tada izgubi u sitničavostima. Ona zadrži tada isto držanje, misleći da se mir i mjera sastoji u tome da nikad ništa ne promijenimo. Ona se ukoči i postane poput stroja. Pod izlikom da sve ispunjava vanredno dobro, ona zapadne u neizlječivu pogrešku, da prima stvari nejednake vrijednosti, kao da su jednako vrijedne i ne razlikujući ih, ona sve pomiješa.

Svetost nije u pretjerivanju, dapače ni pobožnom, nego u vrlo okretnom priljubljivanju svim dužnostima. Ona ne postupa na jednak način sa svime što dolazi pred nju. Ona pojedinosti pridaje važnost po-

jedinosti, i nimalo veću. Onome što je bitno ona pridaje svu vrijednost bitnoga, i ništa manju. Kad u mislima štogod prosuđuje ona pazi na sve nijanse stvari, i kad šta izvršuje, pazi na sve načine što ih stvarnost iziskuje. Razigrana i ozbiljna, ispitujući, gdje bi se moglo preći ili preskačući zapreku procjenjujući ukratko stvar ili proučavajući je do dna, ona se priljubljuje, t. j. ona sluša i napreduje, ne prema kakvom ličnom pravilniku, kojeg bi ona silom nametala stvarima, nego podvrgavajući se inteligentno i čisto zakonu, kojeg im je sam njihov Bog dao.

Priljubiti se, to znači odricati se, to znači također živjeti, jer život nije ništa drugo nego neprekidno priljubljivanje. Priljubiti se potrebnoj i odvratnoj dužnosti; prilagoditi se veselom odmoru i umjetničkom udivljenju; prilagoditi se ratu a da ipak zbog tog ne sanjamo samo o borbi i ne razumijemo se samo u nju; prilagoditi se miru a da se zbog toga ne prepadnemo i ne izgubimo kad neočekivano kucne čas borbe. Nositi sa sobom svoju zalihu, držeći se uvijek posve uz Boga, koji nam je svaki dan dijeli — i činiti ono što traži, bez mrmljanja, pristajući uza to svom snagom srca i svom hrabrošću.

Onaj hoji hoće da se prilagodi hoće da ovisi, a to je ono što mi ne volimo. Mi unaprijed izgrađujemo svoj život, stvaramo planove, gradimo svoje zaklonište ,i izdajemo zakone, kao da bi mi sami bili gospodari svoje sudbine i svemoćni upravljači događaja.

Naš uzor nije Krist, koji se podvrgao svemu i koji je po svojim bolima doznao za poslušnost — *dicit, ex eis quae passus est, obedientiam, naučio je poznavati poslušnost po onom što je trpio* — nego naš je nesvjesni uzor onaj, što je nekoć lebdio u mašti grčkih stoika, to je Herkul velikih gesta i fantastičnih junačkih djela. Herkul, jedan kršteni Herkul duše, i koji se šeće po svijetu sa svojom kijačom u rukama, postajući zakonom i tvrdim prema stvarima.

Moj Bože, da sam se prilagodio svojoj dužnosti i tvojoj želji, nikada se ne bi tužio i ti bi u meni nalazio poslušno oruđe tvoje svete volje. Da sam se prilagodio, ja bi se okoristio a da se ničem ne podvrgnem, ja bi sačuvao onu svježinu duše, onu vedru pronicavost, ono živo zanimanje za tvoje djelo, a to sve vene i nekorisno propada zbog brige za moju vlastitu odličnost.

Kad bi ja, moj Bože, stavljao svetost tamo gdje je ti stavljaš za me: da živim u svojoj sobi zimi kao i ljeti, ne mrmljajući; da vršim svoj posao, da se smiješnim neugodnostima, da čuvam svoje srce bez gorčine i svoju dušu bez srdžbe, da se za sve žrtvujem. Da se ne brinem za to da sama sebe sudim, da se ne važem na vrlo osjetljivoj vagi, kao da sam vrlo dragocjena stvar i kao da bi najmanja moja neugodnost uznemirivala ravnotežu zvijezda.

Na koncu, dužnost nije nikad sitničava ili prozaična. Ona dolazi od tebe, ona je božanska. Ona je

ono dragocjeno, jedino zrno bisera — *pretiosa margarita* — koja sliči kraljevstvu nebeskom. Ima jedna stvar koju nitko i ništa ne može nadomjestiti, to sam ja sam, ma kako me se neznatnim smatralo; i jedino djelo, koga nitko ne može izvršiti osim mene to je ono što ga ja sad sam izvršavam, moleći te u tajnosti. Da budem vrijedan, nije dakle potrebno da oponašam bilo koga, dosta da ne prestanem biti ono što jesam, da se ne uništim u ludim snima i da, prilagodivši se dobro božanskim rukama, bez sustezanja i bez otpora budem potpuno ono, što ti hoćeš da budem.

SADRŽAJ:

Strana

Ispravi:

na str. 53. redak 15. ozgo mjesto neuredne ili samo lakoumne treba stajati neuredni ili samo lakoumni

na istoj str. redak 2. ozdo mjesto da to dobri treba stajati da to odobri

na str. 54. redak 6. ozgo mjesto stranke treba stajati strane.